

2009

*Ombudsman za djecu
Republike Srpske*

**GODIŠNJI IZVJEŠTAJ
O RADU
OMBUDSMANA ZA DJECU
REPUBLIKE SRPSKE**

Banja Luka, mart 2010.

ОМБУДСМАН ЗА ДЈЕЦУ
РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

OMBUDSMAN ZA DJECU
REPUBLIKE SRPSKE

OMBUDSMAN ZA DJECU REPUBLIKE SRPSKE

GODIŠNJI IZVJEŠTAJ ZA 2009. GODINU

Banja Luka, mart 2010.

Бана Милосављевића 8
78000 Бања Лука, Република Српска, БиХ
Тел: (+387 51) 222 420, 221 990, Факс: (+387 51) 213 332
E-mail: info@djeca.rs.ba, www.djeca.rs.ba

Bana Milosavljevića 8
78000 Banja Luka, Republika Srpska, BiH
Tel: (+387 51) 222 420, 221 990, Fax: (+387 51) 213 332
E-mail: info@djeca.rs.ba, www.djeca.rs.ba

Sadržaj:

I UVOD	6
1. Ustavni osnov.....	6
2. UN Konvencija o pravima djeteta	7
3. Svaki dan mora da bude dan prava djeteta	9
4. Zakon o ombudsmanu za djecu.....	11
II PRAVA GARANTOVANA KONVENCIJOM	14
III POSTUPANJE PO PRIJAVAMA – ŽALBAMA	15
1. Statistički pokazatelji.....	17
2. Lična prava djeteta	22
2.1. Pravo na prijavu rođenja i pravo na ime	22
2.2. Pravo djeteta na život u porodici i roditeljsko staranje.....	23
2.3. Pravo djeteta na lične odnose i neposredne kontakte i sa drugim roditeljem	23
2.4. Pravo djeteta na kontakte i druženja sa bliskim srodnicima	25
2.5. Promjena donesene odluke i njeno izvršenje	26
2.6. Izdržavanje djeteta.....	27
2.7. Pravo na zaštitu od zlostavljanja i zanemarivanja.....	28
2.8. Nasilje u porodici je nasilje nad djecom	29
2.9. Vršnjačko nasilje	31
2.10. Pravo na privatnost	33
2.11. Maloljetnički brakovi – vanbračne zajednice.....	35
3. Pravo na zdravstvenu zaštitu.....	36
3.1. Djeca sa smetnjama u razvoju	40
4. Pravo na obrazovanje	41
5. Prava djece kao članova društvene zajednice	44
5.1. Sloboda udruživanja	47
6. Kulturna prava.....	49
7. Socijalna i ekonomska prava	51
7.1. Socijalna zaštita.....	51
7.2. Ekonomsko iskorišćavanje djece i obavljanje štetnih poslova	53
7.3. Djeca na ulici - prosjačenje	54
8. Pravosudno – zaštitna prava.....	56
8.1. Djeca u sukobu sa zakonom – maloljetnička delikvencija	56
8.2. Pravo na zaštitu od seksualnog iskorišćavanja i zlostavljanja	59
8.3. Djeca čiji su roditelji u zatvoru	61
IV RAD PO SLUŽBENOJ DUŽNOSTI.....	64
V SARADNJA I DRUŽENJE SA DJECOM.....	70
VI POSJETA USTANOVAMA ZA ZBRINJAVANJE DJECE.....	73
VII SARADNJA SA NEVLADINIM ORGANIZACIJAMA	74

VIII SARADNJA SA INSTITUCIJAMA.....	77
IX ODNOSI SA JAVNOŠĆU	79
X OSTALE AKTIVNOSTI.....	81
1. Prijem u punopravno članstvo ENOC	83
2. Izbor za koordinatora CRONSEE	84
3. Konvencija na jeziku djeteta.....	85
XI IZVRŠENJE BUDŽETA	86
XII PLANIRANE AKTIVNOSTI INSTITUCIJE ZA 2010.GODINU.....	89

Poštovani,

Donošenjem Zakona o ombudsmanu za djecu, Republika Srpska se svrstala u brojnu porodicu onih koji su prepoznali potrebu da djecu, kao najosjetljiviju kategoriju, dodatno zaštite kroz poseban mehanizam i time poslala jasnu poruku opredijeljenosti za obezbjeđenje uslova koji će omogućiti svakom djetetu u svakom dijelu Republike Srpske ostvarivanje njegovih prava.

Ovaj izvještaj se odnosi na period juni - decembar 2009. godine i prvi je Izvještaj prvog ombudsmana za djecu Republike Srpske. Istim se naglašava potreba novog odnosa prema djeci, kvalitetnijeg razumijevanja i dosljednije primjene UN Konvencije o pravima djeteta, njenih osnovnih principa i zahtjeva, te veća odgovornost onih koji brinu o djeci i kvalitetnija saradnja između institucija koje rade na istom zadatku - ostvarivanje i zaštita prava djeteta.

Ombudsman za djecu

mr Nada Grahovac

I UVOD

1. Ustavni osnov

Ustav Bosne i Hercegovine u članu II utvrđuje da će Bosna i Hercegovina i oba njena entiteta obezbijediti najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda.¹

Međunarodno priznata ljudska prava i osnovne slobode utvrđeni su Aneksom I na Ustav BiH² kao dodatni sporazumi o ljudskim pravima koji će se primjenjivati u Bosni i Hercegovini. Petnaest međunarodnih ugovora kojima su garantovana prava i slobode građana praktično dopunjuju član II Ustava, određujući koja su to ljudska prava i osnovne slobode međunarodno priznati, a koja BiH i oba njena entiteta moraju obezbijediti imajući pri tome u vidu njihov najviši nivo.

Evropska Konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda u Ustavu ima poseban položaj. Ustav je izdvaja na način da je ista ne samo dio pravnog sistema Bosne i Hercegovine i da se ima direktno primjenjivati, već i da ima prednost nad svim drugim zakonima.³

Ono što daje dodatnu važnost ljudskim pravima i osnovnim slobodama i njihovoj zaštiti je ustavna odredba koja eliminiše mogućnost da se amandmanima na Ustav eliminišu ili umanje prava i slobode iz člana II.⁴

Ustav Republike Srpske utvrđuje da dijete ima pravo na posebnu zaštitu⁵, te da se slobode i prava ostvaruju neposredno na osnovu Ustava, a zakonom se, za pojedina prava utvrđuju samo uslovi za njihovo ostvarivanje.⁶

Temelj ustavnog uređenja Republike Srpske je poštovanje ljudskog dostojanstva i zaštita ljudskih prava i osnovnih sloboda u skladu sa međunarodnim standardima.⁷

Dakle, Ustav Bosne i Hercegovine i Ustav Republike Srpske posvetili su izuzetnu pažnju zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.

¹ Ustav BiH član II

² Aneks I na Ustav BiH

³ Ustav BiH, član II

⁴ Ustav BiH, član 10.

⁵ Ustav Republike Srpske, član 36.

⁶ Ustav Republike Srpske, član 49.

⁷ Ustav Republike Srpske, član 5.

Međutim, ustavom garantovani principi u ostvarivanju ljudskih prava nisu dovoljna garancija da će prava i biti obezbijeđena. Za njihovo ostvarivanje pored normativnog +-određenja potrebno je mnogo više. Posebno je važno obezbijediti kvalitetne mehanizme koji će osigurati njihovu primjenu i posebno, njihovu zaštitu.

UN Konvencija o pravima djeteta dio je Aneksa I⁸, što obavezuje sve nivoe vlasti i sve institucije i organe da obezbijede i osiguraju prava i zaštite svako dijete u skladu sa njenim zahtjevima i osnovnim principima.

2. UN Konvencija o pravima djeteta

Konvencija o pravima djeteta usvojena je na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija 20. novembra 1989. godine i jedan je od rijetkih međunarodnih dokumenata koji je u vrlo kratkom roku bio prihvaćen od tako velikog broja zemalja.⁹

Konvencija uspostavlja standarde i univerzalne principe i zahtijeva jedan novi i kvalitetniji odnos prema djeci.

Ono što je posebno važno Konvencija prvi put uvodi djecu kao subjekte međunarodnog prava i zaštite, kao lica koja imaju pravo na svoja ljudska prava.

Utvrđujući prava djeteta, Konvencija utvrđuje četiri osnovna principa koji obavezuju:

1. zaštita djeteta od bilo kojeg oblika diskriminacije, obavezuje da svako pravo garantovano Konvencijom bude obezbijeđeno za svako dijete bez diskriminacije po bilo kojem osnovu,
2. najbolji interes djeteta mora da bude prioritet, zahtijeva da u svim aktivnostima koje se tiču djece, bez obzira da li ih preduzimaju javne ili privatne institucije, sudovi, administrativni organi, ili zakonodavna tijela najbolji interes djeteta bude u prioritetu,
3. pravo na opstanak i razvoj, svako dijete ima pravo na život i razvoj,
4. pravo na poštivanje njihovih stavova, obavezuje da se djetetu omogući pravo na učešće - participaciju u rješavanju svih pitanja koja se njega tiču i pravo na slobodno izražavanje vlastitog mišljenja.

⁸ Aneks I na Ustav BiH

⁹ UN Konvenciju o pravima djeteta ratifikovale su 193 države, a SAD i Somalija su je potpisale

Konvencija je pravni akt, ona obavezuje države koje su je prihvatile na postupanje u skladu sa njenim zahtjevima i osnovnim principima.

Prihvatajući Konvenciju država prihvata obavezu i odgovornost da¹⁰:

1. preduzme sve odgovarajuće zakonske, upravne i druge mjere za implementaciju prava priznatih Konvencijom,
2. preduzme takve mjere, do krajnjih granica njima dostupnih sredstava, radi ostvarivanja ekonomskih, kulturnih i socijalnih prava,
3. ostvari međunarodnu saradnju, tamo gdje je to potrebno za ostvarivanje prava,
4. sa osnovnim principima i pravima Konvencije na odgovarajući i adekvatan način upozna kako djecu, tako i odrasle,
5. Komitetu za prava djeteta svakih pet godina uputi izvještaj o mjerama koje je donijela, a koje se odnose na prava priznata Konvencijom, i o napretku postignutom u uživanju tih prava.

Komitet za prava djeteta u svom Opštem komentaru br.5, pod nazivom Opšte mjere za implementaciju Konvencije¹¹, utvrdio je niz sveobuhvatnih mjera koje svaka država

treba da uradi da bi prava djeteta, kako ih Konvencija uređuje u praksi bila ostvarena.

U uvodu se navodi da je implementacija proces, kojim države potpisnice preduzimaju mjere kako bi se obezbijedilo ostvarivanje svih prava iz Evropske konvencije za svu djecu u njihovoj nadležnosti. Domaće zakonodavstvo treba u potpunosti da bude kompatibilno sa Konvencijom i da se odredbe i principi Konvencije mogu direktno primjenjivati.

Provjeru da li je, i u kojoj mjeri, država članica postigla napretke u implementaciji Konvencije vrši Komitet za prava djeteta na način da periodično razmatra izvještaje država članica o stanju prava djeteta, te na osnovu njihove analize usvaja zaključna razmatranja i daje odgovarajuće preporuke za državu.

Komitet je razmatrao Inicijalni izvještaj Bosne i Hercegovine o stanju prava djeteta u maju 2005. godine i u junu iste godine usvojio Zaključna razmatranja. S obzirom da ona sadrže mnoge zabrinutosti u vezi sa implementacijom Konvencije, Komitet je Bosni i Hercegovini uputio i brojne preporuke¹² a neke od njih su navedene i u ovom izvještaju.

¹⁰ Bosna i Hercegovina je Konvenciju preuzela notifikacijom o sukcesiji 23.11.1993.god.

¹¹ General Comment No.5,2003, General measures of implementation for the Convention on the Rights of the Child-Articles 4.42 and 44b, CRC/GC/2003/5,2003.

¹² Preporuke UN Komiteta za prava djeteta

S obzirom da se u oblasti zaštite prava djeteta moraju obezbjediti mehanizmi koji će sve postupke učiniti efikasnijim navodima neke stavove Evropskog suda za ljudska prava koji je razvio bogatu praksu koja se tiče djece i porodice.

Prema toj praksi najčešći slučajevi odnose se na neprihvatljivo dug postupak za ostvarivanje prava jednog roditelja na kontakte sa djetetom sa kojim ne živi. Tužbama se ukazuje na povredu člana 6. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, koji garantuje pravo na pravično suđenje i člana 8. koji garantuje pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života, te člana 13. kojim se garantuje pravo na djelotvoran pravni lijek.

Evropski sud za ljudska prava u svojim presudama navodi da je povrijeđeno pravo na pravično suđenje iz člana 6. Konvencije jer sud nije preduzeo sve potrebne mjere da odluka o kontaktima djeteta i roditelja bude poštovana, te da postoji povreda prava na poštovanje privatnog života podnositelja predstavke jer on nije mogao redovno da ostvaruje kontakte sa svojom djecom.¹³

Sud smatra da „pozitivna obaveza države iz člana 8. uključuje i pravo roditelja na mjere koje će omogućiti ponovno spajanje sa djetetom“, odnosno da „organi nisu učinili sve što je u njihovoj moći i što se od njih moglo opravdano očekivati kako bi omogućili ponovno spajanje podnositeljke predstavke i njene kćerke“¹⁴.

Sud dalje navodi „da se adekvatnost neke mjere ocjenjuje po brzini kojom se ona implementira, jer protok vremena može imati neprihvatljive posljedice u odnosima između djece i roditelja koji ne žive sa njima“¹⁵.

3. Svaki dan mora da bude dan prava djeteta

Utvrđujući prava djeteta Konvencija utvrđuje i obavezu i odgovornost odraslih da ta prava obezbijede, da ih osiguraju i da ih zaštite.

Prava djeteta, kako ih Konvencija utvrđuje, samo su potrebe svakog djeteta na njegovom putu odrastanja. Zato je vrlo važno da ta prava djeteta budu i osigurana, i obezbijedena, i zaštićena i u porodici i u školi, u zdravstvu, u lokalnoj zajednici, na svakom mjestu i za svako dijete do njegovog punoljetstva.

Pri tome je važno da su sva prava jednako važna i da nije moguće rangirati ih po važnosti ili značaju, niti smatrati da obezbjeđenje jednog prava, može biti zamjena za ono pravo koje nije obezbijeđeno.

¹³ Predmet pred Evropskim sudom broj 14011/07

¹⁴ Predmet pred Evropskim sudom broj 14011/07

¹⁵ Predmet pred Evropskim sudom broj 27966/06

Posebno je važno da prava djeci pripadaju zato što su djeca.

Mi ih njima ne dajemo zato što su dobri ili nisu dobri, mi ih njima osiguravamo i obezbjeđujemo, mi njihova prava štitimo. To je obaveza odraslih bilo da su roditelji, učitelji, sudije, policajci, državni službenici, novinari... Svi pojedinci i sve institucije, i svi nivoi vlasti imaju i obavezu i odgovornost u svim aktivnostima, koje se odnose na djecu i odlukama koje se njih tiču, prvenstveno imati u vidu najbolji interes djeteta.

U vrlo kratkom periodu, za koji se podnosi ovaj izvještaj, ombudsman za djecu je bila u velikom broju škola, centara za socijalni rad, u posjeti djeci na ljetovanju, u posjeti djeci smještenim u institucijama. Svaki od ovih susreta je, između ostalog, bio prilika i za razgovor o primjeni Konvencije i ostvarivanju prava djeteta uopšte.

Reagovanja na način „imaju oni previše prava“, „samo govorimo o njihovim pravima, gdje su im obaveze“, „ko štiti naša prava“ i slično samo su potvrda nedovoljnog poznavanja suštine Konvencije i njenih zahtjeva.

Reakcije i ne bi bile iznenađujuće da ne dolaze upravo od onih koji bi trebalo da afirmišu prava djeteta i koji bi djecu trebalo da uče o njihovim pravima.

Djeca imaju prava, ali to nikako ne znači da mogu raditi šta hoće i da nemaju obaveze.

Djeca imaju i svoje obaveze i odgovornost u skladu sa njihovim uzrastom i sposobnošću da obaveze i odgovornost preuzmu.

Upravo zato, njihovo odrastanje zahtijeva da im se obezbijede prava i stvore uslovi za preuzimanje odgovornosti. Učiti djecu njihovim pravima, istovremeno znači činiti ih odgovornijim i sposobnijim da ostvare svoja prava i poštuju prava drugih.

Svako prebacivanje odgovornosti na djecu, samo je potvrda i priznanje da nismo u stanju odgovoriti našem zadatku.

Reakcije institucija da su učinili sve što su mogli, i da oni tu ništa ne mogu (u situaciji gdje uređenje viđanja djeteta i roditelja traje nekoliko godina), samo je potvrda da su djeca u brojnim situacijama ostala bez zaštite.

Zato - SVAKI DAN MORA DA BUDE DAN PRAVA DJETETA, jer svako dijete svaki dan ima svoje ljudske potrebe, koje mu treba obezbijediti na njegovom putu odrastanja.

4. Zakon o ombudsmanu za djecu

Specijalizovane institucije ombudsmana, uvijek i svugdje, su izraz procjene o potrebi da se određena kategorija građana ili određena oblast dodatno zaštite. Među specijalizovanim institucijama ombudsmana, danas su najbrojnije upravo one koje se bave promocijom i zaštitom prava djeteta.

Donošenjem Zakona o ombudsmanu za djecu¹⁶, Republika Srpska se svrstala u brojnu porodicu onih koji su prepoznali potrebu da djecu, kao najosjetljiviju kategoriju građana, i dodatno zaštite kroz poseban mehanizam.

Ono što je posebno važno „ne postoje odredbe u donesenom Zakonu koje ograničavaju pravnu sposobnost institucije da pravi svoj program u odnosu na svoju ulogu, ili koji sprečavaju izvršavanje suštinske uloge predložene Pariškim principima i ENOC standardima“ stoji, između ostalog, u odluci o prijemu Institucije u punopravno članstvo ENOC-a - Asocijacije ombudsman institucija za djecu Evrope.

Zakonom su utvrđene nadležnosti institucije¹⁷, tako da Ombudsman za djecu:

- prati usklađenost zakona i drugih propisa u Republici Srpskoj koji se odnose na zaštitu prava djeteta s odredbama Ustava Republike Srpske, Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima djeteta i drugih međunarodnih dokumenata koji se odnose na zaštitu prava i interesa djeteta,
- prati izvršavanje obaveza Republike Srpske koje proizilaze iz Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima djeteta i drugih međunarodnih dokumenata koji se odnose na zaštitu prava i interesa djeteta,
- prati primjenu svih propisa koji se odnose na zaštitu prava i interesa djeteta,
- prati povredu prava i interesa djeteta,
- zalaže se za zaštitu prava i interesa djeteta,
- predlaže preduzimanje mjera za zaštitu i promociju prava djeteta, kao i za sprečavanje štetnih postupanja koja ugrožavaju prava i interese djeteta,
- obavještava javnost o stanju prava djeteta,
- obavlja i druge poslove utvrđene ovim zakonom.

U postupku oslobođenom brojnih formalnosti, Institucija vrlo brzo uspostavlja kontakt sa nadležnim institucijama kako bi ostvarila uvid u dokumentaciju i postupak koji pred organom traje.

Pored ovlašćenja da sama Institucija ili po podnesenoj žalbi pokreće postupak, ombudsman je po definiciji posrednik između dvije strane sa osnovnim ciljem da se dođe do najprihvatljivijih rješenja u interesu djeteta.

Takvim svojim djelovanjem Institucija ima preventivnu ulogu, unaprijediti rad institucija i organa koji vode postupke i odlučuju o pravima djeteta a time unaprijediti zaštitu prava djece u cjelini.

¹⁶ Zakon o ombudsmanu za djecu, Službeni glasnik Republike Srpske 103/08

¹⁷ Zakon o ombudsmanu za djecu, član 5.

Pored ovlaštenja za pokretanje i vođenje postupka u kojem se provjerava da li je došlo do povrede prava djece, ombudsman za djecu je ovlašten da pokrene inicijativu za izmjene i dopune zakona, drugih propisa i opštih akata, ali i da inicira donošenje novih zakona kada smatra da je to od značaja za ostvarivanje i zaštitu prava djeteta i da daje mišljenje na prijedloge zakona koji su u proceduri.

Rad na pojedinačnim predmetima traži veliko angažovanje i dugo traje. Svaki predmet je slučaj za sebe, jer svako dijete ima pravo da se u svakom postupku postigne najbolji interes baš za njega. Ako sistemska rješenja u pojedinim oblastima kada su djeca u pitanju nisu adekvatna, ako su nedorečena ili nerazumljiva, onda to dodatno otežava postupanje.

Zato je, institucija uporedo sa radom na pojedinačnim predmetima, a rukovodeći se upravo primljenim žalbama, pokrenula inicijativu za usklađivanje sistemskih zakona sa zahtjevima Konvencije.

Stavovi i preporuke Institucije nisu pravno obavezujući jer uloga ombudsmana i nije da prinudi ili da prisili. Ombudsman je po definiciji mehanizam uvjeravanja.

Institucija Ombudsmana za djecu na samom početku svog uspostavljanja ima vrlo odgovoran zadatak, Instituciju približiti prije svega djeci i svima onima koji o djeci brinu, ali i vlasti i izgradnjom Institucije doprinijeti kvalitetnijem razumijevanju prava djece i adekvatnom odnosu prema djeci svih onih koji vode postupke ili su na bilo koji drugi način odgovorni za ostvarivanje i zaštitu prava djeteta, ali i pravilnom razumijevanju nadležnosti i ovlaštenja same Institucije. Dosljednu primjenu zakona koji se odnose na zaštitu prava i interesa djece moraju obezbijediti organi i službe u okviru svojih ovlaštenja, ombudsman nema mandat niti može umjesto njih donositi odluke i voditi postupke. Ali, može istima predložiti preduzimanje mjera za sprečavanje štetnih postupanja i upozoriti na nepravilnosti u postupanju.

S obzirom da se u skladu sa Zakonom uspostavlja nova Institucija, Zakonom su određeni i rokovi za njeno uspostavljanje.

Prvi ombudsman za djecu Republike Srpske, mr Nada Grahovac imenovana je odlukom Narodne skupštine Republike Srpske¹⁸, a zakletvu je položila 14. maja 2009.godine, kada je i stupila na dužnost¹⁹, te od tog dana i teku Zakonom utvrđeni rokovi za uspostavljanje Institucije.

Zakonom je utvrđeno²⁰ da će se u roku od 90 dana od dana stupanja na dužnost izabranog ombudsmana donijeti akti o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji, a u daljem roku od 60 dana izvršiti prijem u stručnu službu. Bez obzira na zakonom utvrđenu mogućnost da pripreme na uspostavljanu institucije traju do sredine oktobra, Institucija je sa radom počela odmah, u drugoj polovini maja mjeseca.

¹⁸ Odluka Narodne skupštine Republike Srpske broj 01-703/09 od 22.aprila 2009.godine

¹⁹ Zakon o ombudsmanu za djecu, član 22.

²⁰ Zakon o ombudsmanu za djecu, član 35.

Prva žalba primljena je u Instituciji u julu mjesecu, a 20. maja ombudsman za djecu je potpisala memorandum o saradnji sa institucijama ombudsmana Jugoistočne Evrope.

Stvaranje pretpostavki za početak rada nove institucije uvijek traži vrijeme, na koje sami vrlo često ne možemo uticati. Bez obzira na vrijeme godišnjih odmora, uspjeli smo i prije zakonom utvrđenih rokova obezbijediti osnovne pretpostavke za funkcionisanje.

Registracija Institucije kod nadležnih organa i službi i obezbjeđenje prostora za rad bili su prioritet. Uporedo sa obavljanjem registracija upućeni su dopisi na nekoliko adresa za obezbjeđenje prostora za rad institucije, misleći prije svega na prostor za koji se neće plaćati zakup, a koji svojom površinom i lokacijom mogu odgovoriti zahtjevima Institucije. Kako takvi zahtjevi nisu dali očekivane rezultate, Institucija je od brojnih agencija i službi pribavila informacije o prostoru koji se izdaje i prihvatila ponudu koja je, ne samo po svojoj cijeni već i lokaciji i drugim karakteristikama, bila najprihvatljivija.

Međutim, i pored navedenog, Institucija je podnijela zahtjev da se u budućim, eventualno slobodnim prostorima, imaju u vidu potrebe Institucije kako bi se u budžetu izbjegla stavka zakupa.

Ono što postojeći prostor nije mogao obezbijediti (pored toga što je pod zakupom) je jedna slobodna prostorija - učionica, prilagođena za rad sa djecom, u kojoj bi se svakodnevno mogle provoditi aktivnosti sa npr. jednim razredom, ili grupom djece iz vrtića, iz doma sl.

U sadašnjim uslovima, kada nam se najavi grupa djece, svaki put, zavisno od broja djece, pravimo preraspodjelu i novu organizaciju prostora.

Institucija je u izvještajnom periodu uradila sva normativna akta neophodna za funkcionisanje Institucije, obezbijedila kancelarijsku opremu i uspostavila web stranicu.

Web stranica, koja je urađena na ćirilici, latinici i engleskom jeziku, prikazuje naše najvažnije aktivnosti, ali je istovremeno na jednom mjestu prikazala propise i međunarodne i domaće koji se odnose na djecu, kao i institucije koje o djeci brinu.

Na stranici su objavljeni i stavovi Institucije o raznim pitanjima vezano za ostvarivanje prava djece, preporuke, mišljenja i izvještaji.

Ombudsman za djecu ima dva zamjenika koji mu pomažu u obavljanju poslova u okviru ovlašćenja koja im budu prenesena.

U skladu sa Zakonom²¹, Narodna skupština Republike Srpske na trideset drugoj sjednici održanoj 23. septembra 2009. godine imenovala je dva zamjenika ombudsmana, Zlatu Hadžić Bajrić, profesora srpskog jezika iz Banja Luke i Zlatoljuba Mišića diplomiranog pravnika iz Doboja.

²¹ Zakon o ombudsmanu za djecu, član 20.

U skladu sa internim aktima Institucije zamjenici će, pored redovnih poslova, pratiti ostvarivanje i zaštitu obrazovnih, kulturnih i pravosudno zaštitnih prava djece.

II PRAVA GARANTOVANA KONVENCIJOM

Konvencija utvrđuje sljedeća prava djece:

- pravo na život, pravo na nediskriminaciju, pravo na saznanje vlastitog porijekla, pravo na prijavu rođenja, pravo na ime, pravo na sticanje državljanstva, pravo na očuvanje identiteta, pravo na život u porodici i roditeljsku brigu, pravo na usvojenje, pravo na slobodno izražavanje vlastitog mišljenja i pravo da se njegovo mišljenje uzme u obzir u svim postupcima koji ga se neposredno tiču, pravo na privatnost, pravo na slobodu informacija, pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti, pravo na slobodno kulturno i umjetničko izražavanje, pravo na odmor, slobodno vrijeme, igru i rekreaciju, pravo na slobodno udruživanje i mirno okupljanje, pravo na čast i ugled, pravo na obrazovanje, pravo na zdravstvenu zaštitu, pravo na primjeren životni standard, pravo na socijalnu zaštitu, pravo na zaštitu od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, pravo na zaštitu od nezakonitog odvođenja, pravo na zaštitu od seksualnog zlostavljanja i skorišćavanja, pravo na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine, pravo na zaštitu od ostalih oblika iskorišćavanja, pravo na zaštitu od ekonomskog iskorišćavanja, pravo na zaštitu od mučenja, nehumanog i ponižavajućeg postupka i kazne, pravo na pravnu i drugu pomoć u slučaju lišenja slobode, pravo na dostojanstvo u krivičnom postupku.

Prava koja Konvencija garantuje djeci mogu se svrstati u nekoliko kategorija:

- lična prava djeteta,
- pravo na zdravstvenu zaštitu,
- pravo na obrazovanje,
- prava koja dijete ima u zajednici,
- kulturna prava djeteta,
- ekonomsko - socijalna prava,
- pravosudno - zaštitna prava djeteta.

Pratiti ostvarivanje prava djece, i posebno, predlagati odgovarajuće mjere radi poboljšanja položaja djece u određenim oblastima zahtijeva odgovarajuću bazu podataka po različitim kategorijama.

Institucija je vrlo često u situaciji, da se od nje traže odgovori o broju djece za koju se pretpostavlja da su im prava povrijeđena po nekom osnovu, npr. koliko je djece radno angažovano, koliko ih je zaključilo brak, broj djece koji prose i sl.

UN Komitet za prava djeteta u svojim preporukama naglašava neophodnost baze podataka za djecu, te preporučuje da se „što hitnije izvrši popis stanovništva i razvije koordinisani sistem za prikupljanje podataka koji bi trebao da pokrije svu djecu mlađu od 18 godina i raščlani te podatke po grupama djece kojima je potrebna posebna zaštita. Potrebno je izraditi pokazatelje za efikasno praćenje i evaluaciju napretka u implementaciji Konvencije, kao i za procjenu uticaja politika koje se tiču djece“.

²²

III POSTUPANJE PO PRIJAVAMA – ŽALBAMA

U toku 2009. godine, odnosno za period juni - decembar 2009. godine, Institucija je postupala u ukupno 90 predmeta kojima se ukazuje na povrede prava djece.

U istom periodu Instituciju je telefonom ili dolaskom u kancelariju kontaktiralo preko 60 građana i veći broj institucija tražeći pravni savjet za situaciju koju imaju ili informacije o tome kome i kako se obratiti radi ostvarivanja prava djeteta.

U izvještajnom periodu Institucija je u postupanju u pojedinačnim predmetima koristila prvenstveno metod medijacije. Najčešće, radi se o takvim predmetima gdje međusobna dopisivanja i opisivanje situacija sigurno ne bi dalo očekivane rezultate, prvo u pravilnom i potpunom shvatanja suštine problema i drugo, postupak bi trajao mnogo duže. Odlazak na teren i neposredan kontakt sa institucijama i službama na koje su se žalbe odnosile uvijek je korišćen i za upoznavanje istih sa ovlašćenjima i nadležnostima Institucije, ali i za traženje rješenja ne samo za konkretan predmet, već za dodatna systemska rješenja, koja bi u interesu djeteta skratila trajanje postupka i učinila odgovornim one koji svojim djelovanjem ugrožavaju prava djeteta.

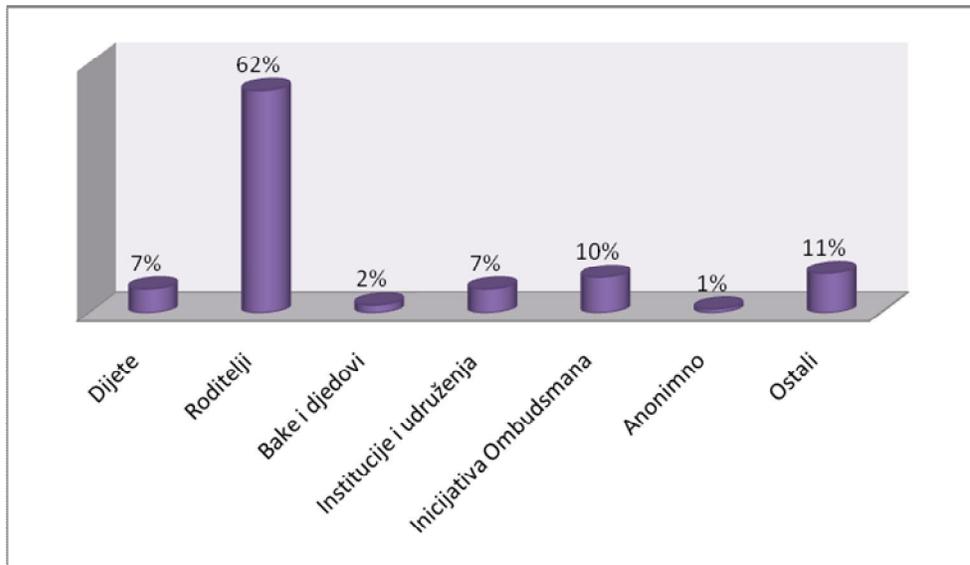
Institucija je za kratko vrijeme primila veliki broj žalbi. Ako se ima u vidu da do septembra mjeseca adresa ni telefon Institucije nisu bili poznati, proizilazi da smo mjesečno primili preko 20 žalbi. Broj predmeta na kojima je rađeno ne uključuje razgovore i savjete strankama, jer nisu zahtijevale obraćanje drugim institucijama, ali su i te situacije vrlo zahtjevne. Građani, najčešće zbog problema koji imaju godinama, i onda kad su izgubili povjerenje traže objašnjenje zakonskog osnova,

²² CRC/C/15/Add.260, član 19.

pojašnjenje nadležnosti drugih institucija, procedura postupanja i sl. Međutim, primljenim žalbama se ne ukazuje samo na povredu prava jednog djeteta, najčešće one ukazuju na nedostatke u postojećim sistemskim rješenjima, ili na neadekvatan pristup nadležnih organa, a na štetu djece.

1. Statistički pokazatelji

1.1. Podnosilac žalbe

Podnosilac žalbe najčešće je jedan od roditelja, vrlo rijetko roditelji zajedno, pri tome

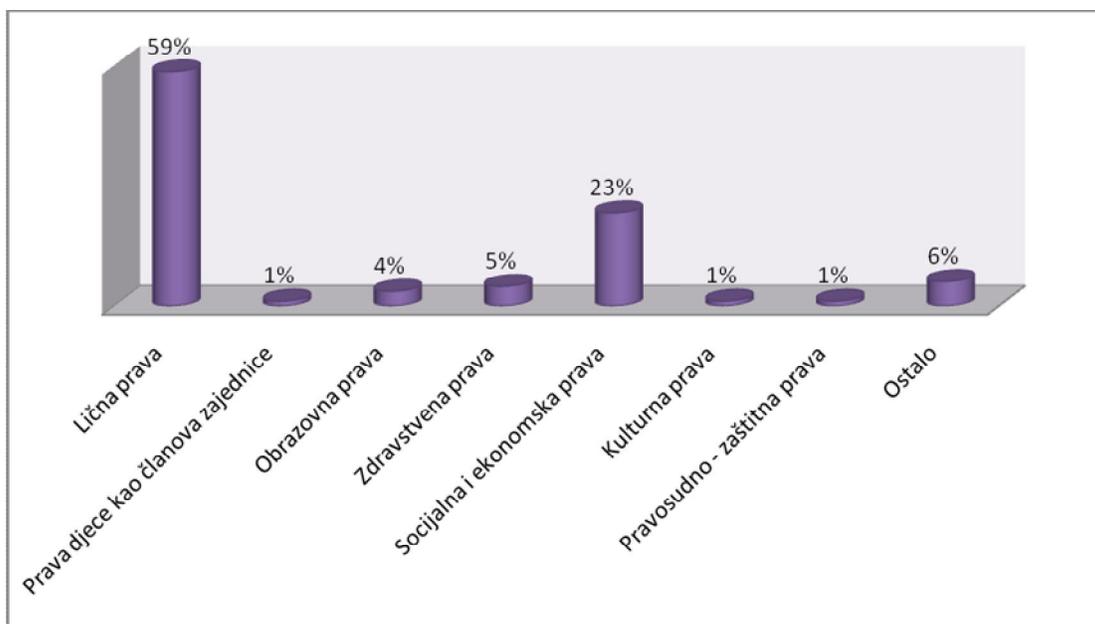
otac najčešće podnosi žalbu jer mu je onemogućen kontakt sa djetetom, a majka zbog neplaćanja alimentacije.

Bake i djedovi podnose žalbu jer im se onemogućava kontakt sa unukom.

Djeca su podnijela žalbe zbog nasilja.

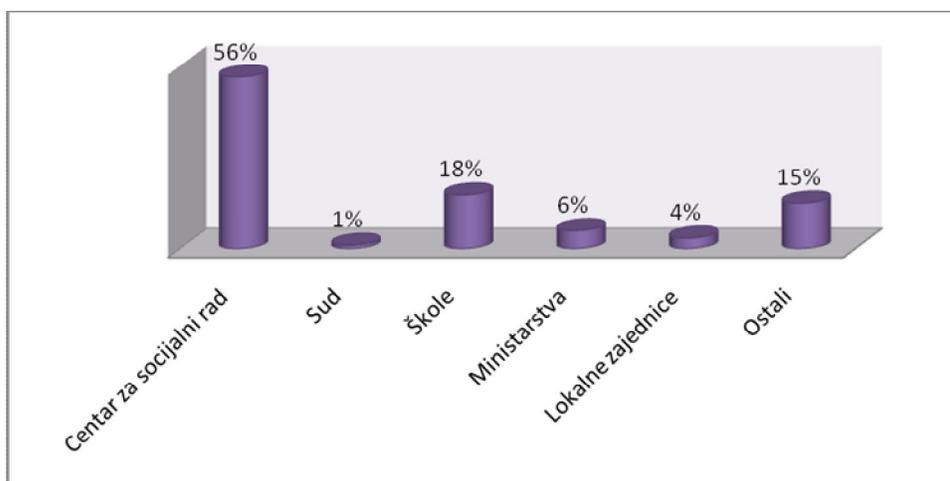
U kategoriji ostali podnosioci žalbi su rođaci i komšije koji imaju saznanja o nasilju nad djecom u porodici.

1.2. Žalbom se ukazuje na sljedeće povrede prava djeteta

Ono što posebno zabrinjava je da su se žalbe uglavnom odnosile na povredu ličnih prava djeteta, 59 % od ukupnog broja žalbi. Na drugom mjestu, iako duplo manje žalbi odnosi se na socijalna i ekonomska prava. U kategoriji ostalih su ostvarivanje imovinskih prava po različitim osnovama

1.3. Žalbe prema institucijama

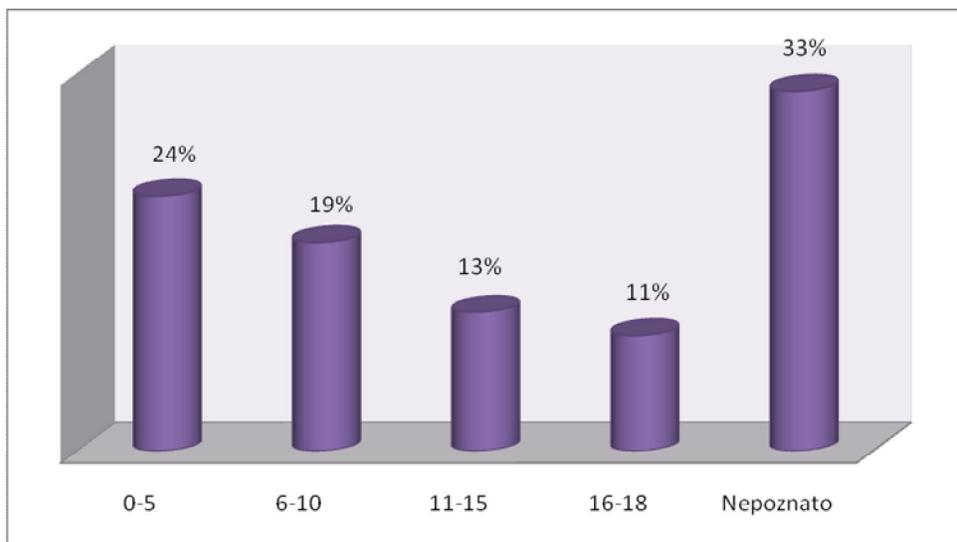
Imajući u vidu da se žalbama ukazuje na povredu ličnih prava djeteta, i unutar tih prava, najčešće na povredu prava djeteta na kontakte i druženja sa oba roditelja, što je u nadležnosti centara za

socijalni rad, to se i najveći broj žalbi odnosi na postupanje ovih službi. Prijave koje se odnose na škole su na drugom mjestu, iako je broj žalbi preko tri puta manji. U kategoriji ostali – žalbe se odnose uglavnom na javne ustanove.

1.4. Broj djece

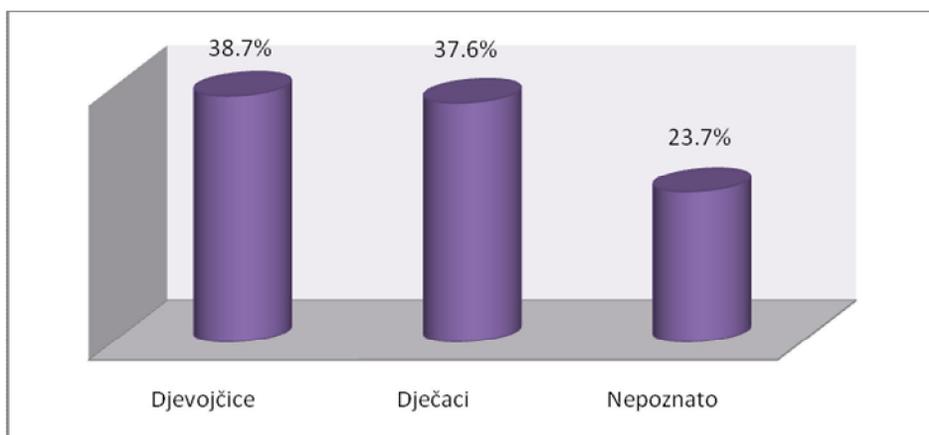
Primljene prijave upućuju na povredu prava 96 djece. Ovaj podatak je teško iskazati jer u svim slučajevima kojima se ukazuje na nedostatke u postojećim sistemskim rješenjima, nije moguće odrediti koji broj djece je povrijeđen po tom osnovu. Tako npr. izvršena analiza vezano za vršnjačko nasilje i Porodični zakon, evidentiran je kao jedan predmet, a da na drugoj strani, broj djece kojima su prava po tom osnovu povrijeđena nije moguće iskazati. Podaci se odnose na pojedinačne žalbe iz kojih se jasno vidi i broj djece.

1.5. Koje uzrasta su djeca

Iz prijava proizilazi da što je starosna granica djeteta niža, to su oni više izloženi situacijama koje dovode do njihove povrede. Upravo ta kategorija djece obavezuje na veću odgovornost, ta djeca su potpuno zavisna od roditelja i nisu u stanju da se zaštite, i te situacije na djecu u ovom uzrastu ostavljaju teške posljedice.

1.6. Kojeg su pola djeca

Kada je u pitanju pol djece, onda su podjednako povrijeđeni i djevojčice i dječaci.

Tamo gdje iz prijave nije vidljivo kojeg su pola djeca, izdvojeno je kao nepoznato.

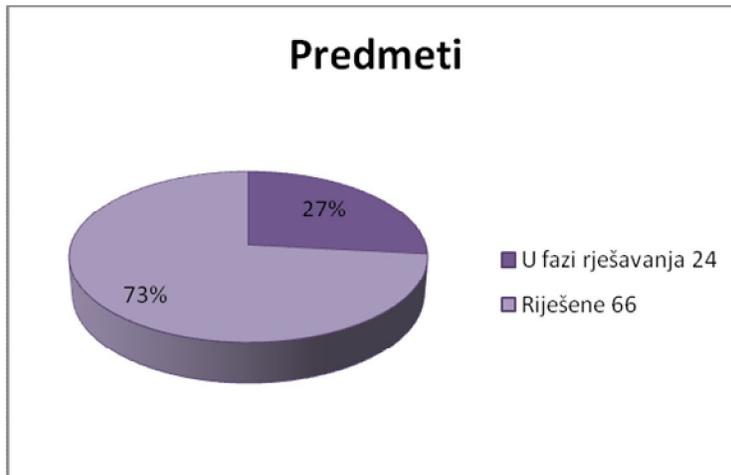
1.7. Lična prava djeteta

Prema Konvenciji, lična prava djeteta uključuju pravo na život, pravo na saznanje vlastitog porijekla, pravo na prijavu rođenja, pravo na ime, pravo na sticanje državljanstva, pravo na očuvanje

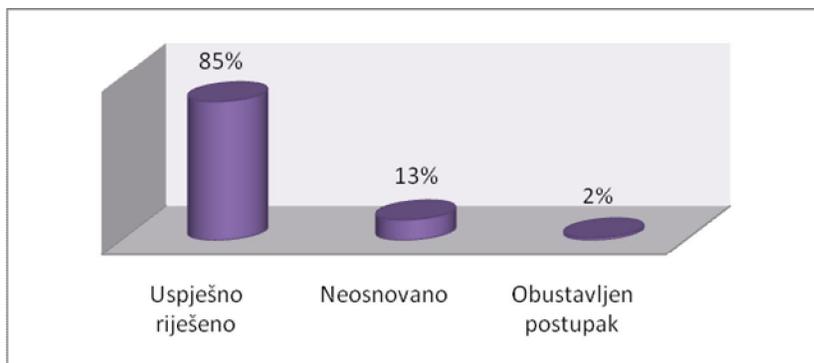
identiteta, pravo na život u porodici i roditeljsku brigu, pravo na privatnost, pravo na čast i ugled, pravo na zaštitu od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, pravo na zaštitu od nezakonitog odvođenja.

1.8. Ukupan broj predmeta

Institucija je u izvještajnom periodu postupala u ukupno 90 predmeta, od kojih je riješeno 66.

1.9. Riješene žalbe

Od ukupnog broja riješenih predmeta u 13% slučajeva prijave o povredi prava djeteta su bile neosnovane, a u 2% slučajeva postupak je obustavljen.

2. Lična prava djeteta

2.1. Pravo na prijavu rođenja i pravo na ime

Dijete se prijavljuje odmah nakon rođenja i od rođenja ima pravo na ime, pravo na staranje, državljanstvo i, ako je to moguće, pravo da zna ko su mu roditelji i pravo na njihovo staranje.

Države članice obezbjeđuju ostvarivanje ovih prava u skladu s nacionalnim zakonom i svojim obavezama u skladu s odgovarajućim međunarodnim instrumentima iz ove oblasti, posebno u slučajevima u kojima bi dijete inače bilo apatrid.²³

Ako se imaju u vidu pokazatelji iz ranijih godina, kojima se ukazivalo na povredu prava djeteta na upis odmah nakon rođenja, bilo da se radi o djeci koja nisu upisana ili su ti upisi bili nepotpuni, danas ti slučajevi nisu tako izraženi, mada su još uvijek prisutni.

Imajući u vidu ozbiljnost ovog problema, moguće zloupotrebe s tim u vezi, i posebno posljedice koje za dijete mogu nastupiti zbog neostvarivanja ovog prava, vrlo je važno da nadležne službe svaki pokušaj roditelja da upis djeteta odgodi, dok ne riješi neka druga, svoja neriješena pitanja, prepozna i upozori na sve posljedice takvog ponašanja za dijete, ali i na odgovornost roditelja. Uskraćivanjem djetetu prava na ime i upisa u skladu sa važećim zakonima, dijete ne može ostvariti pravo na državljanstvo, pravo na zdravstvenu zaštitu, pravo na obrazovanje i sl.

Institucija je primila žalbu majke koja ni poslije mjesec dana nije izvršila upis djeteta, pravdajući to potrebom prethodnog rješenja njenog bračnog statusa.

Porodični zakon upravo u namjeri da zaštiti dijete, definisao je situaciju u kojoj se ocem djeteta rođenog u braku ili 300 dana po prestanku braka smatra zakoniti suprug, tako da neriješeni bračni odnosi nikako ne mogu biti razlog niti se dovoditi u vezi sa pravom djeteta na njegov upis.

Dva djeteta sa istim matičnim brojem je žalba roditelja koji insistiraju da njihovo dijete uredno prijavljeno zadrži svoj matični broj. Rad na ovom predmetu na žalost još uvijek je u toku, s obzirom da je na njegovom rješavanju uključen veći broj institucija.

²³ UN Konvencija o pravima djeteta, član 7.

2.2. Pravo djeteta na život u porodici i roditeljsko staranje

Prema Konvenciji porodica je osnovna, prirodna i nezamjenljiva sredina za razvoj i blagostanje svih njenih članova, a posebno djece.²⁴

Utvrđujući pravo djeteta da živi sa svojim roditeljima, Konvencija utvrđuje zajedničku odgovornost roditelja za podizanje djeteta, za brigu o djetetu, vaspitanje, obrazovanje i njegov razvoj i odrastanje.

I prema Porodičnom zakonu Republike Srpske roditelji imaju dužnost i pravo da štite svoju maloljetnu djecu i da se brinu o njihovom životu i zdravlju.²⁵

Roditelj se, prema Porodičnom zakonu ne može odreći roditeljskog prava, ali mu ono, u slučajevima utvrđenim zakonom, može biti ograničeno ali i oduzeto.

Pravo djeteta da živi sa svojim roditeljima može biti uskraćeno samo u izuzetnim situacijama kada to interesi djeteta zahtijevaju i kada se to u odgovarajućem postupku dokaže.

Danas su, nažalost, vrlo česte životne situacije u kojima dijete ne može ostvariti svoje pravo da živi zajedno sa oba roditelja, bilo da dođe do razvoda braka ili je dijete rođeno u vanbračnoj zajednici.

Prema pokazateljima statistike²⁶ u 2008. godini razvedeno je 317, a u 2007. godini 596 brakova. Ako se pri tom ima u vidu da samo mali procenat njih to uradi sporazumno, što uključuje i sporazum o uređenju viđanja i kontakte sa djetetom, onda je jasno da su svi ostali tražili intervenciju nadležnih službi, od kojih se očekuje da regulišu tako osjetljivo pitanje i intervišu u ličnim odnosima roditelja i njihove djece.

Pri tome, roditelji svoje roditeljsko pravo doživljavaju kao svoje pravo, a ne kao obavezu i odgovornost koju imaju prema djeci.

2.3. Pravo djeteta na lične odnose i neposredne kontakte i sa drugim roditeljem

Član 9. Konvencije utvrđuje da dijete ima pravo da održava lične odnose i neposredne kontakte sa oba roditelja na stalnoj osnovi, ukoliko je odvojeno od jednog od njih ili od oba roditelja.

„Neću da je predam i da čekam da dijete uhvati snagu kada poraste pa onda traži svog oca. Ja hoću da budem roditelj ali ne preko alimentacije nego u svim sferama života djeteta. Apelujem na...”

²⁴ UN Konvencija o pravu djeteta, Preambula

²⁵ Porodični zakon, Službeni glasnik RS br. 54/02, član 81

²⁶ Republički zavod za statistiku RS, Statistički godišnjak 09

(iz pisma jednog roditelja ombudsmanu za djecu)

Najveći broj žalbi zaprimljenih u Instituciji u izvještajnom periodu ukazuje na povredu prava djeteta po ovom osnovu.

Roditelj sa kojim dijete živi poslije razvoda braka ili do donošenja presude o razvodu braka, vrlo često pod različitim izgovorima onemogućava pa i sprečava dijete da ima bilo kakav kontakt sa roditeljem sa kojim ne živi. Sporazumom roditelja ili odlukom centra utvrđuje se vrijeme, mjesto i način kako će se kontakt ostvariti. Pod različitim izgovorima „danas pada kiša, ili dijete ima temperaturu, ili ne mogu zbog posla“ i slično do kontakta ne dolazi u jednom mjesecu, u drugom mjesecu se smišljaju drugi razlozi i tako mjesecima dok roditelj koji traži kontakt ne odustane.

U jednom broju predmeta roditelj prihvata da omogući kontakt djeteta sa drugim roditeljem, ali ne na dogovoreni način, već najčešće pod uslovom da se kontakt ostvari u prisustvu oba roditelja. Roditelj koji traži kontakt ne prihvata nove uslove, insistira na viđanju sa djetetom u skladu sa donesenom odlukom ili ide sa zahtjevom za promjenu donesene odluke a da ista uopšte nije realizovana.

S obzirom da je donošenje odluke o kontaktu djeteta sa roditeljem sa kojim ne živi u nadležnosti centra za socijalni rad, isti koristeći svoja zakonska ovlašćenja preduzimaju mjere pojačanog nadzora, savjetovanja i taj postupak vrlo često traje dugo i ima za posljedicu udaljavanje „sukobljenih“ roditelja, tako da pravo djeteta u takvoj atmosferi nije prioritet.

Poseban problem je, na što se ukazuje i žalbama, a sa čim su saglasni i centri za socijalni rad, da se odluke centara ne izvršavaju. Tako imamo primjere da se zahtjev za izvršenje odluke podnosi i po nekoliko puta opštinskom organu uprave nadležnom za izvršenje, ali do izvršenja ne dolazi.

Situacije u kojima ovakav postupak uređenja viđanja traje nekoliko godina dovodi do toga da dijete tad i ne želi bilo kakav kontakt sa drugim roditeljem.

Centri za socijalni rad ističu da su vrlo česte situacije manipulacija djecom, gdje roditelj sa kojim dijete živi namjerno onemogućava ostvarivanje ovog prava djeteta. Takav uticaj roditelja na dijete koje ima 3 ili 4 godine poslije par mjeseci ima za posljedicu da dijete izbjegava drugog roditelja, da plače i više jer ne želi da ga vidi.

Zbog neriješenih bračnih odnosa - emocionalnih, imovinsko – pravnih i slično, roditelji koriste vlastitu djecu kojom ucjenjuju jedni druge.

Zabrinjava što ove situacije ostaju na konstataciji da je to problem.

Zakonodavac je centrima dao ne samo mogućnost već i obavezu da u najboljem interesu djeteta preduzimaju potrebne mjere da dijete zaštite, bez obzira na stav jednog ili drugog roditelja o tome. U praksi to nije dalo rezultate.

Iako Porodični zakon predviđa sankciju za roditelja koji ne poštuje odluku nadležnog organa donesenu u postupku zaštite prava djeteta, u praksi gotovo da nema adekvatne reakcije niti sankcije za neodgovornog roditelja. Pri tome učestuje djeteta u postupku na način da izrazi svoj stav i iznese svoje mišljenje gotovo da izostaje, tako da su u svim ovim postupcima prava djeteta povrijeđena po više osnova.

2.4. Pravo djeteta na kontakte i druženja sa bliskim srođnicima

„Ja Vas molim da nam pomognete da imamo kontakte sa svojim unukom jer smo istinski na kraju snage... Naš unuk sada ima 4 godine, svjesni smo da će se navići ili se navikao da živi sa svojim ocem, što je normalno, ali nama se ne može oduzeti pravo da imamo kontakte sa svojim unukom“.

(iz pisma bake i djeda ombudsmanu za djecu)

Prijavu na povredu prava djeteta po ovom osnovu podnose baka i djed jer im se onemogućava kontakt sa unukom. Roditelj kod kojeg dijete živi, poslije razvoda braka, sprečava roditelje svog bivšeg bračnog druga da ima kontakt sa djetetom. U nekim slučajevima to im se otvoreno kaže, a u drugim, im se poručuje da pokrenu postupak. Posebno su teške one situacije, kada baka i djed, poslije smrti svoga djeteta imaju dodatnu potrebu vidjeti unuče i družiti se sa njim, a to im se onemogućava.

Prema članu 8. Konvencije, dijete ima pravo na očuvanje svog identiteta, što uključuje pravo na ime, državljanstvo i pravo na porodične veze.

Konvencija ne utvrđuje koja su to lica – srođnici sa kojima dijete ima pravo na kontakte i druženja ostavljajući da se to pitanje uredi domaćim zakonima.

Prema presudama Evropskog suda za ljudska prava krug lica sa kojima dijete ima pravo na porodične veze se stalno širi, polazeći od činjenice da je ovo pravo djeteta izuzetno važno za njegov pravilan i zdrav razvoj i odrastanje.

Porodični zakon ne uređuje ovo pitanje na način da dijete ima to pravo, i naravno, ne uređuje ni krug srođnika sa kojima dijete može ostvariti kontakt niti mogućnost da bliski srođnici mogu pokrenuti postupak.

To ima za posljedicu da u praksi nema jedinstvenog stava u primjeni Konvencije u ovom dijelu. Dok pojedini centri s pravom insistiraju na toj mogućnosti pravdajući to pravo potrebom djeteta za rodbinskim vezama, drugi ističu da to nije zakonom uređeno.

U svim tim situacijama posljedice snosi samo dijete i ne samo u tom postupku već dugoročno.

2.5. Promjena donesene odluke i njeno izvršenje

Odluka suda o povjeravanju djece na zaštitu i vaspitanje, te odluka centra kojom uređuje način održavanja ličnih odnosa roditelja i djece, prema Porodičnom zakonu može biti promijenjena ako to zahtijevaju promijenjene okolnosti.

Promijenjene okolnosti su predmet utvrđivanja organa nadležnog za donošenje nove odluke u novom postupku. Međutim, za dijete je to ponovna patnja, prolazak kroz priču sukobljenih roditelja koju je već toliko puta čuo u kojoj njegovu interesi najčešće ostaju zanemareni.

Pri tome Porodični zakon nije utvrdio pravo djeteta da sam može tražiti promjenu donesene odluke iz razloga promijenjenih okolnosti ili sa navršenim godinama života. Tako imamo situaciju da dijete može iz opravdanih razloga zaključiti brak, a ne može zahtijevati da živi sa jednim od roditelja.

Problem koji je prisutan kod ostvarivanja prava djeteta iz oblasti porodičnih odnosa je i prinudno izvršenje odluka nadležnih organa.

Pitanje koje se tom prilikom postavlja je da li je u tim postupcima u dovoljnoj mjeri zaštićen najbolji interes djeteta.

Izvršenje je uvijek, samo po sebi, teško i mučno i za odrasle, a za djecu posebno. Oni ničim nisu doprinijeli da budu dio izvršnog postupka, često i ne razumiju o čemu se radi ili su pod uticajem jednog od roditelja kako da se u toj situaciji ponašaju.

Tako imamo situaciju da se na insistiranje jednog roditelja na izvršenju pravosnažne presude donosi zaključak da će izvršnu radnju – oduzimanje djeteta od jednog roditelja i predaju drugom – provesti sudski izvršilac uz pomoć predstavnika organa starateljstva, a po potrebi i asistenciju sudske policije. Pri tome, centar za socijalni rad ističe „da je neophodno sredstvima prinude izvršiti presudu. Što se tiče izazivanja štetnih psihičkih posljedica po maloljetno dijete, a primjenom sredstava prinude u postupku predaje, mišljenja smo da je malodobno dijete od samog prekida zajedničkog života roditelja pod pritiskom, s toga neki novi pritisak, ne bi, po mišljenju stručnog tima, mogao biti dodatno štetan po dijete. Naime, važno je praviti razliku između ugrožavanja djeteta od strane roditelja i njemu bliskih osoba od pritisaka od strane radnika suda ili centra za socijalni rad sa kojim on nema nikakav emotivni odnos. U ovakvom kontekstu, za dijete je mnogo veći izvor ugrožavanja iz porodičnog okruženja nego od institucija“.

Izvršenje pravosnažnih odluka nadležnih organa niko ne bi smio dovoditi u pitanje. Međutim, u postupcima u kojima je predmet izvršenja djeteta, pitanje je da li su izvršene kvalitetne pripreme svih učesnika u postupku, posebno djeteta, kako bi se ono u tom postupku zaštitilo.

Dužnost je nadležnih institucija djeteta pripremiti na promjenu, koja će izvršenjem nastati, ali je isto tako dužnost, i to prije postupka prinudnog izvršenja koristiti postojeće mjere radi sankcionisanja onog roditelja koji onemogućava ili sprečava provođenje donesenih odluka.

2.6. Izdržavanje djeteta

Prema članu 27. UN Konvencije o pravima djeteta djeteta ima pravo na životni standard koji odgovara njegovom fizičkom, mentalnom, duhovnom, moralnom i društvenom razvoju.

Roditelji imaju primarnu odgovornost da djetetu obezbijede adekvatne uslove za zdravo odrastanje.

Prema istom članu Konvencije, države su obavezne preduzeti sve odgovarajuće mjere kako bi obezbijedile da djeteta dobije izdržavanje od roditelja ili drugih lica koja su finansijski odgovorna za djeteta.

Prema tome, pravo djeteta na izdržavanje, kao jedno od njegovih osnovnih prava zagantovano je Konvencijom i izvodi se iz njegovog prava na odgovarajući životni standard.

Ovo pravo djeteta proizilazi i iz Ustava Republike Srpske i Porodičnog zakona²⁷, koji utvrđuje da roditelji imaju i pravo i dužnost da štite svoju maloljetnu djecu i da se brinu o njihovom životu i zdravlju, te da ih izdržavaju pod uslovima i na način utvrđen zakonom.

Zakon dalje utvrđuje da roditelj grubo zanemaruje roditeljsko pravo, ako ne brine o djetetu sa kojim ne živi duže od mjesec dana ili se ne pridržava mjera koje je radi zaštite prava i dobrobiti djeteta donio nadležni organ. Iz navedenih razloga roditelju može biti oduzeto roditeljsko pravo. Međutim, i u slučaju oduzimanja roditeljskog prava ostaje obaveza izdržavanja djeteta.

I pored navedenog pravnog osnova - obaveze izdržavanja djeteta od strane njegovih roditelja, bez obzira da li su u braku ili nisu, da li žive zajedno ili ne, česte su situacije u kojima roditelj ne izvršava svoju zakonsku obavezu ili je izvršava neredovno. Time direktno ugrožava njegovo pravo na izdržavanje, koje onda, drugi roditelj pokušava ostvariti u sudskom postupku.

Za roditelja koji pokreće postupak tada nastaju dodatni problemi:

²⁷ Porodični zakon Republike Srpske, član 82.

- Vrlo često, ne znaju adresu roditelja koji ima obavezu izdržavanja. Ako ne zna adresu ne može ići sa tužbom. Traženje adrese za roditelja koji je izvan Republike Srpske traži vrijeme i stručnu pomoć za koju oni nemaju sredstava.
- Podnošenje tužbe ili prijedloga za izvršenje traži stručnu pomoć koju oni ne mogu platiti.
- Dalji problem predstavlja utvrđivanje stvarnih prihoda obveznika izdržavanja - da li radi, kolika su mu primanja, ima li dodatnih izvora prihoda, ima li nekretnine i sl.

Problem je, što je to problem roditelja sa kojim dijete živi. Iako je zakonom utvrđeno ovlašćenje centra za socijalni rad da u ime djeteta podnosi sudu prijedlog za izvršenje, to su rijetke situacije u praksi, kao što su rijetke i bilo kakve sankcije protiv neodgovornog roditelja.

Roditelji organizovani u udruženja ističu da problem neplaćanja alimentacije ne znači samo uskraćivanje djetetu sredstava za život, već da im otežava i ostvarivanje drugih prava iz razloga što se dosuđena alimentacija uzima kao naplaćena bez obzira na dokaze da do isplate nije došlo.

U okviru zakonom utvrđenih nadležnosti centri za socijalni rad imaju veliku odgovornost i ovlašćenja bilo da sami vode postupke i donose odluke ili da u postupku pred sudom daju svoje mišljenje. U žalbama se navodi da centri nisu dovoljno angažovani u cilju utvrđivanja najboljeg interesa djeteta, te da mišljenje djeteta ne uzimaju ozbiljno.

Ono što je primjetno centri ne koriste ovlašćenja koja im stoje na raspolaganju:

- ne preduzimaju mjere protiv roditelja koji sprečava ili onemogućava kontakt djeteta sa drugim roditeljem,
- ne pokreću odgovarajući postupak protiv roditelja koji ne plaća alimentaciju,
- ne pokreću postupak oduzimanja roditeljskog prava u slučajevima utvrđenim zakonom,
- ne pokreću postupak za izdržavanje djeteta kako je to zakonom uređeno.

Kao posljedicu navedenog imamo situacije da postupci veoma dugo traju, da ne daju očekivane rezultate, a neodgovorni roditelj ne snosi nikakvu sankciju.

Posljedice trpe samo djeca, na žalost, ne samo u postupku koji traje, već dugoročno.

2.7. Pravo na zaštitu od zlostavljanja i zanemarivanja

Zlostavljanje djeteta unutar porodice, u svim njegovim oblicima, predstavlja najteže oblike ne samo porodičnog već nasilja uopšte, jer na dijete ostavlja teške fizičke i psihičke posljedice. Osnovno pravo svakog djeteta, pravo na život i razvoj, ne samo da je povrijeđeno već i ugroženo različitim oblicima zlostavljanja i zanemarivanja.

Dijete nema načina, niti se može oduprijeti roditeljskim metodama, jer je od njega zavisno, emocionalno je vezano, ima povjerenje da roditelji rade za njegovo dobro, ili se boji i stidi da govori o tome šta se u porodici dešava. Na površinu interesovanja izlazi samo seksualno i teži oblici fizičkog zlostavljanja. Pri tome zanemarivanje djeteta, koje vrlo često prethodi i ide zajedno sa drugim oblicima zlostavljanja, ostaje bez reakcije.

Zanemarivanje djeteta je nebriga o djetetu kojim se povređuje njegovo pravo na život i razvoj, jer se zapostavljaju njegove osnovne potrebe – ljubav i pažnja, obrazovanje, zdravstvena zaštita i druge potrebe.

Republika Srpska je polazeći od ustavnog principa da djeca uživaju posebnu zaštitu utvrdila cijeli niz mjera, koje bi trebalo da budu reakcija nadležnih organa prema roditeljima koji svoje roditeljske dužnosti obavljaju suprotno interesima djeteta. Porodični zakon, Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, Krivični zakon – svi su zlostavljanje i zanemarivanje djeteta prepoznali i utvrdili sankcije za roditelje koji svojim ponašanjem povređuju prava i interese djeteta. Ove mjere u praksi nisu dale očekivane rezultate, prije svega u dijelu da zanemarivanje djeteta i zloupotreba roditeljskog prava nisu prepoznati kao nasilje nad djecom.

2.8. Nasilje u porodici je nasilje nad djecom

Nasilje koje djeca doživljavaju u porodici je ozbiljan društveni problem.

Iako je pravo djece na zaštitu od nasilja jasno definisano i Konvencijom o pravima djeteta, Ustavom Republike Srpske i zakonima koji uređuju ovu materiju, statistika nažalost pokazuje da djeca nisu dovoljno zaštićena od nasilja, te da su njihova prava na dostojanstvo, zdravlje, razvoj, vaspitanje ozbiljno ugroženi.

Prema podacima MUP-a, u prvih devet mjeseci 2009. godine, na osnovu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici prijavljeno je ukupno 893 djela nasilja u porodici, gdje je 76 djece bilo žrtva i to 42 dječaka i 34 djevojčice.

U istom periodu, prijavljeno je na osnovu Krivičnog zakona, 250 slučajeva nasilja u porodici u kojima je 31 dijete bilo žrtva toga djela, i to 14 dječaka i 17 djevojčica.

Iako statistika za 2009. godinu pokazuje oko 30% manje nasilja u porodici u odnosu na 2008. godinu, ako se ovi podaci uporede sa podacima iz ranijih godina jasno je da je nasilje u porodici sve prisutnije. U periodu 2001-2004. godine tužilaštvima u Republici Srpskoj je prijavljeno 862 slučaja nasilja u porodici, a samo u 2006. godini 647 prijava. U 488 slučajeva su pokrenute istrage, potvrđene 434 optužnice, izrečeno 150 osuđujućih presuda (od čega 8 kazni zatvora, 5 novčanih kazni, 168 uslovnih osuda, 4 oslobađajuće presude i samo 8 zahtjeva je odbijeno)²⁸.

²⁸ www.rs.cest.gov

Statistički podaci govore o djeci koja su direktne žrtve nasilja. Pri tome se zanemaruje da je svako nasilje u porodici koja ima djecu i nasilje nad djecom.

Dakle, bez obzira da li su nasilni otac ili majka, i bez obzira da li je žrtva nasilja otac ili majka, da li je dijete pretučeno ili nije, ono je uvijek žrtva. Sigurno je, nažalost, da je broj djece znatno veći i zato je neophodno da sve institucije i službe koje vode evidenciju o nasilju u porodicu, obavezno evidentiraju i broj djece koja žive u porodici kao žrtve nasilja, jer oni to jesu i njima treba pomoć.

Nije dovoljno da se djeca samo evidentiraju. U porodici koja ima više djece, gdje je direktno nasilje izvršeno nad jednim djetetom, i druga djeca su žrtve i njima treba pomoć.

Prijave nasilja u porodici uglavnom dolaze od žena, zato se danas i govori o nasilju u porodici kao o nasilju nad ženama.

Nažalost, rijetki su slučajevi da jedan roditelj prijavi nasilje nad djetetom od strane drugog roditelja. Prijave koje je Institucija primila dolaze od rođaka i komšija.

Broj djece koja su žrtve nasilja u porodici sigurno je veći od evidentiranog i iz razloga što djeca ne smiju sama da se suprotstave agresivnom roditelju, što ne znaju od koga da traže pomoć ili što vjeruju roditeljima, vjeruju da je to što roditelj radi za njegovo dobro.

Broj djece žrtava nasilja veći je i iz razloga što mnogi danas fizičko kažnjavanje djece ne smatraju nasiljem već vaspitnom mjerom. Korišćenje fizičke sile za disciplinovanje djece u porodici ne može biti vaspitna metoda i zato izmjene Porodičnog zakona moraju izričito zabraniti takvo disciplinovanje djece.

Sistemske akte koji su doneseni u zadnjih nekoliko godina doprinijeli su shvatanju i prepoznavanju problema i njegovih posljedica ne samo za tu porodicu već za društvo u cjelini, od toga da to nije stvar porodice zato što se dešava unutar nje, do toga da i za takva ponašanja slijede sankcije

Nevladin sektor, svojim aktivnim djelovanjem u ovoj oblasti, dao je veliki doprinos sistemskom uređivanju ove oblasti.

Svakim djelovanjem roditelja koje je protivno interesima djeteta i njegovom pravu na razvoj i odrastanje povrijeđen je standard roditeljskog staranja o djetetu. I društvo mora da reaguje i da ga zaštiti.

Iako je Porodični, a i drugi zakoni Republike Srpske, u namjeri da zaštiti dijete i njegove interese, utvrdio mjere i sankcije za takve roditelje u praksi one nisu dale očekivane rezultate.

Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici utvrđeno je da će članovi porodice „poštovati prava, slobode i bezbjednost drugih članova porodice, na način da ih neće ograničavati, onemogućavati ili sprječavati

u ostvarivanju njihovih prava i sloboda, koje članovi porodice imaju prema postojećim zakonima²⁹, te da su subjekti zaštite, u svim slučajevima dužni odmah reagovati i prijaviti slučaj nasilja u porodici.

Ono što se dešava djeci u postupcima razvoda braka i uređenje viđanja, neplaćanja alimentacije, nasilje je nad djecom, koje nažalost službe nisu prepoznale na taj način, tako da je izostao prekršajni postupak za roditelje koji u ovim situacijama „sputavaju djecu da uživaju u svojim pravima i slobodama“³⁰

2.9. Vršnjačko nasilje

Institucija je u izvještajnom periodu primila ukupno 10 žalbi kojima se ukazuje na slučajeve nasilja u obrazovnom sistemu.

Jedna djevojčica iz osnovne škole, u vezi sa vršnjačkim nasiljem u njenoj školi traži

„Da se u školi zavede red i da važi za sve,„

(iz pisma djevojčice ombudsmanu za djecu)

Nasilje među djecom je ozbiljan problem. Ako pođemo od same definicije vršnjačkog nasilja koja kaže da je to svako fizičko ili psihičko nasilno ponašanje usmjereno na djecu od strane njihovih vršnjaka, koje je učinjeno sa namjerom povređivanja i ponavljanje istog obrasca sa ciljem da se drugi povrijedi, onda svako prisustvo ovakvog ponašanja među djecom zahtijeva da bude prvo ozbiljno shvaćeno da bi se moglo pravilno djelovati.

Da bi se moglo pravilno djelovati moraju se tražiti uzroci za takvo ponašanje djece, na koje se mora djelovati i time spriječiti dalje nasilno ponašanje.

Protokol o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja u obrazovnom sistemu Republike Srpske³¹ definiše pravila i procedure postupanja u slučaju kada se desi nasilje u obrazovnom sistemu. Cilj Protokola je, pored definisanja procedura postupanja kada se nasilje desi, i edukacija o vršnjačkom nasilju i djece i nastavnika i roditelja. Cilj Protokola je i prevencija ne samo vršnjačkog nasilja, već nasilja uopšte pa i maloljetničke delikvencije.

²⁹ Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, Službeni glasnik RS br. 118/05, član 5.

³⁰ Isto, član 6.

³¹ Protokol o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja među djecom i mladima u obrazovnom sistemu Republike Srpske potpisan je 19. novembra 2008. godine od strane ministra prosvete i kulture, ministra zdravlja i socijalne zaštite i ministra unutrašnjih poslova

Problem nasilja među djecom u obrazovnom sistemu nije problem samo škole, zato Protokol i jeste potpisan od tri resorna ministarstva kojim se obavezuju svako, u okviru svojih ovlašćenja, i dodatno i zajednički raditi i sarađivati kako bi se pružila potrebna podrška prije svega djetetu, ali i onima koji se o djetetu brinu.

Institucija je prateći primjenu ovog propisa, a radi zaštite djece od nasilja u obrazovnom sistemu, upitnik sa 18 pitanja uputila u 204 osnovne i 91 srednju školu.

Analiza dostavljenih odgovora, pokazuje sljedeće:

- Na upitnik je odgovorilo 105 osnovnih i 55 srednjih škola.

- Za godinu dana primjene Protokola u obrazovnom sistemu Republike Srpske evidentirano je 334 slučaja nasilja u osnovnim i 166 u srednjim školama. Pri tome u osnovnim školama u 63% slučajeva ista djeca su više puta počinila nasilje, a u srednjim u 37%, a neka djeca su u 48% slučajeva više puta bila žrtve nasilja u osnovnim školama, a u srednjim u 29 % slučajeva.

Pri tome, škole saradnju sa centrima za socijalni rad, zdravstvenim ustanovama i policijom ocjenjuju uglavnom kao zadovoljavajuću.

Evidentirani počinioци nasilja su najčešće učenici VIII razreda - 25 % i II razreda srednje škole - 29 %, žrtve nasilja su najčešće učenici VIII razreda - 25 % i I i II razreda srednje škole - po 29 %. Djevojčice su evidentirane kao počinioци nasilja u 7 % slučajeva u osnovnim školama i 23 % u srednjim školama, a kao žrtve su evidentirane u osnovnim školama u 21 % a u srednjim u 35 % slučajeva.

Najčešći oblici nasilja među djecom su fizičko nasilje u osnovnim školama - 87 %, u srednjim školama, fizičko 83 %, psihičko -74 %. Seksualno nasilje evidentirano je u jednom slučaju u srednjoj školi.

Prema dobijenim informacijama sve škole još uvijek nisu upoznale ni djecu ni roditelje sa postojanjem Protokola, njegovim sadržajem i ciljevima njegovog donošenja, sve škole još uvijek nisu imenovalе osobu za aktivnosti u vezi sa primjenom Protokola i još uvijek nisu uspostavile evidenciju ovih slučajeva na šta su Protokolom obavezane, a jedan broj škola Protokol nisu ni dobile.

Roditelji još uvijek nemaju dovoljno informacija o tome kome slučaj prijaviti i kako reagovati, šta je obaveza škole i kakva su ovlašćenja centra za socijalni rad u tim situacijama.

S druge strane neke škole, zbog nerazumijevanja problema ili politike nezamjeranja, jednostavno ne vide problem kao da će ga time riješiti.

Takvim odnosom ne samo da ne prave uslugu djetetu koje je sklono takvom ponašanju, još manje djetetu koje je žrtva takvog ponašanja, već ugrožavaju njihovo pravo, ali i pravo druge djece na zaštitu od svakog oblika nasilja.

Pored slučajeva nasilja među djecom žalbama se ukazuje i na slučajeve nasilja nad djecom. Najčešće se radi o neprimjerenom ponašanju nastavnika prema učenicima kao što je nazivanje pogrdnim imenima, gađanje kredom, udaranje dnevnikom, ignorisanje i sl.

Ovakav način zavođenja reda u školi nije u skladu sa Konvencijom koja u članu 28. stav 2

utvrđuje da se školska disciplina provodi na način koji je primjeren dječijem ljudskom dostojanstvu i u skladu sa Konvencijom.

Ono što je dobro i što treba biti prepoznato je da skoro 50 % osnovnih i 40 % srednjih škola nisu evidentirale slučajeve nasilja.

Dobro je da mnoge škole imaju svoje projekte, svoja istraživanja, da organizovano rade sa djecom, da su djeca prepoznala potrebu da se i sama angažuju u stvaranju školskog okruženja bez nasilja za sve.

Dobijeni podaci treba da budu predmet analize ne samo u školi već i u lokalnoj zajednici, kako bi svaka sredina za sebe tražila najbolja rješenja.

Institucija će u narednoj godini ostvariti saradnju sa školama koje su evidentirale najveći broj slučajeva nasilja, ali i sa školama koje nisu evidentirale ni jedan slučaj, kako bi iz iskustva jednih i drugih došli do novih rješenja koja mogu unaprijediti ovu oblast.

Institucija će prema resornom ministarstvu uputiti preporuku sa zahtjevom da ovi, prvi podaci o primjeni Protokola u svim školama u Republici Srpskoj i njihova analiza budu osnov za nove mjere i aktivnosti nadležnih institucija.

Podaci dobijeni o primjeni Protokola, svakako treba da budu razmatrani i kod konačnog

definisanja Programa aktivnosti u prevenciji vršnjačkog nasilja među djecom i mladima u obrazovnom sistemu.

2.10. Pravo na privatnost

Prema članu 16. Konvencije: „Ni jedno dijete ne smije biti izloženo samovoljnom ili nezakonitom miješanju u njegov privatni i porodični život, dom ili ličnu prepisku kao ni nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled.“

UN Komitet za prava djeteta je svojim zaključnim razmatranjima izrazio svoju zabrinutost činjenicom da se pravo djeteta na privatnost ne poštuje u potpunosti ni u školama, medijima, drugim

institucijama, te je u vezi s tim preporučio preduzimanje svih mogućih mjera kako bi se obezbijedili uslovi za poštovanje prava djeteta na privatnost.³²

Ostvarivanje prava djeteta na privatnost obavezuje sve i mora se posmatrati mnogo šire, a ne samo kroz uticaj medija, kako se to najčešće prikazuje.

Mediji su uvijek imali i imaju izuzetno važnu ulogu u odrastanju djece. Razvoj novih tehnologija i sve manje prisustvo roditelja u odrastanju djece ostavljaju veći prostor za medije i njihove uticaje.

Mediji su izuzetno važni u promociji i zaštiti prava djeteta, jačanju društvene svijesti o kršenju tih prava, ali i promociji pozitivnih sadržaja i pozitivnih vrijednosti namijenjenih djeci ali i o njima samima.

Imperativ novinarskog profesionalizma jeste da se o događajima izvještava istinito, međutim, kada su djeca u pitanju taj imperativ profesije treba da prati i imperativ Konvencije, a to je najbolji interes djeteta.

Zato je vrlo važno, da struka - novinarska profesija svojim zajedničkim angažovanjem radi na izgradnji standarda za izvještavanje o djeci.

Ali ne samo mediji, vrlo često i roditelji koji ne poznaju dovoljno snagu medija, ili baš zato što poznaju, svojim postupcima i izjavama narušavaju privatnost djeteta.

Centri za socijalni rad, škole i sve institucije koje rade sa djecom ili brinu o djeci morali bi svojim informacijama, izjavama i izvještajima pokazati više osjetljivosti prema onome što jeste privatnost djece.

Etički kodeks istraživanja o djeci³³, utvrđuje uslove pod kojima se mogu vršiti istraživanja kada su djeca u pitanju. To zahtijeva da institucije u kojima se istraživanja rade poznaju ta pravila i da od istraživača, ko god oni bili, zahtijeva da se ta pravila poštuju.

Zakon o zaštiti ličnih podataka³⁴, govori o posebno osjetljivim podacima, a koji se mogu odnositi i na djecu, gdje bi ti podaci prvo morali biti prepoznati kao lični, zatim kao posebno osjetljivi i uz sve to da se odnose na djecu.

Djeca jesu najosjetljivija kategorija građana koja trebaju brigu i zaštitu. Upravo iz te brige i zaštite i proizilazi potreba izvještavanja o svim temama i ukazivanja na sve situacije i sve pojave kojima se povređuju ili ugrožavaju prava djece, ali na način koji ih neće dodatno povrijediti.

³² Preporuke UN Komiteta za prava djeteta, tačka 35

³³ Etički kodeks istraživanja o djeci, Službeni glasnik BiH broj 26/06

³⁴ Zakon o zaštiti ličnih podataka, Službeni glasnik BiH broj 32/01

Institucija u izvještajnom periodu nije primila ni jednu prijavu vezano za povredu prava djeteta po ovom osnovu.

Nekoliko telefonskih poziva iz nevladinog sektora radi zaštite privatnosti djeteta opredijelili su Instituciju da organizuje raspravu o ovoj temi iz koje su proizašle preporuke koje su dostavljene svim medijima.

2.11. Maloljetnički brakovi – vanbračne zajednice

Problem bračnih i vanbračnih zajednica sa maloljetnim licima je problem koji je danas prisutan, a da i ne znamo stvarni broj djece u tim zajednicama niti koja je donja granica uzrasta djece koja žive u takvim zajednicama.

Odredbe Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena pozivaju da države svojim zakonima ne dozvole sklapanje braka osobama mlađim od 18 godina.

Ovaj standard prihvatio je i Porodični zakon Republike Srpske, koji članom 36. utvrđuje da brak ne može zaključiti lice koje nije navršilo 18 godina života. Zakon samo izuzetno ostavlja mogućnost, u izuzetnim i opravdanim situacijama, da sud može dozvoliti zaključenje braka licu starijem od 16 godina, ako je tjelesno i duševno sposobno za vršenje prava i dužnosti koje iz braka proizilaze. Pri tome se uvijek traži i mišljenje centra za socijalni rad.

Tu odredbu Zakon³⁵ uvodi kao mogućnost u izuzetnim situacijama.

Ta zakonska mogućnost danas se koristi na način da su djeca u vanbračnim zajednicama do ispunjavanja navedenog uslova – 16 godina života, kada se ide sa zahtjevom prema sudu.

Krivični zakon RS³⁶ članom 204. u namjeri da zaštiti dijete, jer ovo jesu djeca, utvrđuje odgovornost punoljetnog lica koji je u vanbračnoj zajednici sa maloljetnikom, ali i odgovornost roditelja koji maloljetnom licu dozvoli vanbračnu zajednicu.

Nažalost, imamo situacije da roditelj, ne samo da dopusti takvu zajednicu već dijete na to i navodi.

Ono što dodatno zabrinjava u tim situacijama je neadekvatna reakcija institucija kojima su slučajevi prijavljeni.

Država se obavezuje da djetetu obezbijedi takvu zaštitu i brigu koja je neophodna za njegovu dobrobit. To je zahtjev Konvencije.

³⁵ Porodični zakon Republike Srpske, Službeni glasnik RS broj 54/02, član 36

³⁶ Krivični zakon Republike Srpske, Službeni glasnik RS broj 49/03, 108/04, 37/06, 70/06

Dobrobit djeteta od 14 ili 15 godina ne može biti brak, bez obzira što neki to pokušavaju pravdati činjenicom „da je njoj tamo dobro – da se dobro udala“. To je potpuno nerazumijevanje Konvencije, njene suštine i osnovnih principa.

Stručnjaci upozoravaju da ovakve zajednice mogu imati nesagledive posljedice ne samo za djecu koja stupaju u brak, već i za društvo u cjelini.

Njihovi brakovi nisu samo njihov problem, društvo bi se moralo suočiti sa razlozima i motivima djevojčice od 12 ili 13 godina koja se odluči na taj korak, ali i učiniti odgovornijim sve one koji u tome i ne vide problem.

Institucija se u namjeri da dođe do podataka o broju djece u bračnim zajednicama zahtjevom za dostavu podataka obratila svim osnovnim sudovima u Republici Srpskoj. Prema dobijenim podacima u Republici Srpskoj³⁷ je od 2006 do 1.11.2009. godine zaključeno 256 takvih zajednica.

To su samo prijavljeni i registrovani slučajevi za koje je sud dao dozvolu.

Ako neko i pomisli da to nije veliki broj, stav Institucije je da je svaki broj veliki jer, oni su samo djeca koja nisu u stanju ostvariti ciljeve bračne zajednice, to su djeca kojima još uvijek treba roditeljska briga a sami postaju roditelji. Dodatno je pitanje koliko te zajednice opstaju, ali je sigurno da ostavljaju posljedice bez obzira na vrijeme njenog trajanja.

Prema dobijenim podacima od osnovnih sudova, nema opština gdje je taj broj u porastu. Tako je u 2006. i 2007. godini bilo mnogo više zaključenih brakova nego u 2008. i 2009. godini.

Prema podacima statistike³⁸ u ukupnom broju zaključenih brakova u 2008. godini, na lica od 15-19 godina odnosi se oko 13% brakova. S obzirom da se statistički pokazatelji odnose na lica do 19 godina, iz istih nije moguće vidjeti podatke koji se odnose samo na djecu.

Instituciji su se obratili centri za socijalni rad iz nekih opština koji očekuju da ovaj problem bude jedan od prioriteta Institucije, posebno vanbračne zajednice, kako bi se došlo do adekvatnih sistemskih rješenja za dobrobit i ove djece, ali i društva u cjelini.

3. Pravo na zdravstvenu zaštitu

Polazaći od Ustavnih odredbi po kojem je pravo na zdravlje i zdravstvenu zaštitu jedno od osnovnih ljudskih prava, Programom zdravstvene politike i strategije za zdravlje u Republici Srpskoj do 2010.

³⁷ Podaci su dobijeni od svih osnovnih sudova za period 2006-2009.godina

³⁸ Prema statističkim pokazateljima u Republici Srpskoj u 2008.godini je zaključen 6401 brak

godine³⁹, utvrđeno je da je “u Republici Srpskoj prihvaćen i ugrađen u zdravstvene propise stav najvišeg konstitutivnog akta Svjetske zdravstvene organizacije da zdravlje nije samo odsustvo bolesti i onesposobljenosti nego stanje potpunog fizičkog, fizičkog i socijalnog blagostanja i da je ostvarivanje najvišeg mogućeg nivoa zdravlja obaveza društva”.

Zaštita zdravlja djece, odnosno ostvarivanje njihovog prava na zdravstvenu zaštitu prema Konvenciji je postavljeno vrlo široko⁴⁰ iz čega proizilazi da se zdravlje djece unapređuje i čuva ne samo u zdravstvenom sektoru, već i u porodici, školi, sportskim klubovima, igralištima, zato svaki ovaj segment zahtijeva posebnu pažnju i praćenje u cilju poboljšanja brige za zdravlje djece.

Svako pitanje koje se odnosi na ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu djece, odnosi se u pravilu na veći broj djece i zato je veoma važno da svaki taj segment bude kvalitetno sistemski uređen kako bi za svako dijete, pod istim uslovima to pravo bilo omogućeno.

U izvještajnom periodu Institucija je dobila prijave iz nekih opština kojima se ukazivalo da djeci do 15 godina života nije omogućena zdravstvena zaštita.

Na pisanje Institucije, odgovorima nadležnih službi je odbačena svaka mogućnost da je djeci do 15 godina u njihovim opštinama bilo onemogućeno ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu.

Pravo na pristup zdravstvenoj zaštiti djeci do 15 godina života obezbijeđeno je na prostoru cijele Republike Srpske što su nam potvrdili ne samo odgovori iz ovih opština, već i razgovori u drugim

³⁹ Program zdravstvene politike i strategije za zdravlje u Republici Srpskoj do 2010.godine

⁴⁰ Član 24. Konvencije

Države članice priznaju pravo deteta na najviši nivo zdravstvene i medicinske zaštite i na rehabilitaciju.

Države članice će nastojati da ni jednom detetu ne bude uskraćeno pravo na takvu zdravstvenu zaštitu.

Države članice će se zalagati za potpuno ostvarivanje ovog prava i, posebno, preduzimati odgovarajuće mere za:

(a) smanjenje smrtnosti odojčadi i dece;

(b) obezbeđenje neophodne medicinske pomoći i zdravstvene zaštite deci, s naglaskom na razvoj primarne zdravstvene zaštite;

(c) suzbijanje bolesti i pothranjenosti, uključujući u okviru primarne zdravstvene zaštite, između ostalog primenu lako dostupne tehnologije i obezbeđujući adekvatne hranljive namirnice i čistu vodu za piće, uzimajući u obzir opasnosti i rizik zagađenja životne sredine;

(d) obezbeđenje odgovarajuće zaštite majke pre i posle rođenja deteta;

(e) omogućavanje svim segmentima društva, posebno roditeljima i deci, da budu informisani i da im se pruži podrška u korišćenju osnovnih znanja o zdravlju, ishrani deteta, prednostima dojenja, higijeni i higijenskim uslovima životne sredine, kao i sprečavanju nesreća;

(f) razvoj preventivne zdravstvene zaštite, savete roditeljima i obrazovanje i pružanje usluga u vezi s planiranjem porodice.

Države članice preduzimaju sve efikasne i odgovarajuće mere za ukidanje tradicionalne prakse koja šteti zdravlju dece.

Države članice preuzimaju na sebe obavezu da unapređuju i podstiču međunarodnu saradnju u cilju postepenog postizanja potpune realizacije prava iz ovog člana. U tom pogledu, posebno će se uzeti u obzir potrebe zemalja u razvoju.

opštinama i različitim institucijama. Iz navedenog proizilazi da to pravo nije omogućeno za kategoriju djece od 15-18 godina života.

Nastojanja Institucije usmjerena su u pravcu da sva djeca, dakle svi oni do 18 godina života, imaju pravo na zdravstvenu zaštitu i da to pravo ne bude ničim uslovljeno.

Ustavna je odredba da dijete ima posebnu zaštitu, da djeca imaju pravo na zdravstvenu zaštitu iz javnih prihoda, a druga lica pod uslovima utvrđenim zakonom⁴¹, da se prava i slobode zajamčeni ovim Ustavom ne mogu oduzeti ni ograničiti⁴², da se slobode i prava ostvaruju neposredno na osnovu Ustava.

Dijete je prema Konvenciji svako lice do 18 godina života, ukoliko se zakonom zemlje punoljetstvo ne stiče ranije⁴³. S obzirom da se punoljetstvo stiče upravo sa 18 godina života, to ustavne garancije i zahtjevi Konvencije daju pravo djeci, da samo zato što su djeca njihovo pravo na zdravstvenu zaštitu ne bude dovedeno u pitanje.

Mišljenja koja idu u pravcu da sa 16 godina djeca mogu stupiti u brak, ili da sa 15 godina mogu zasnovati radni odnos i slično ne mogu se dovoditi u vezi sa njihovim pravom na zdravstvenu zaštitu.

Ako djeci nije obezbijeđeno pravo na zdravstvenu zaštitu, to dovodi u pitanje i ostvarivanje ne samo ovog prava već i mnogih drugih.

Posljedice nedostatka efikasnih kontrolnih mehanizama ili neefikasnog postupanja bilo roditelja ili institucija ne može da snosi dijete, pogotovo ne na ovaj način (ako poslodavac nije uplatio doprinose ili se roditelj nije uredno prijavio na zavod za zapošljavanje i sl.), već oni koji su tome doprinijeli.

Pri tome se mora imati u vidu da je zdravlje djeteta mnogo više od fizičkog zdravlja.

Zakonom o porodičnim odnosima navedeni su slučajevi kada se smatra da roditelj zloupotrebljava roditeljska prava i dužnost⁴⁴. Svakim od navedenih razloga povrijeđeno je i pravo djeteta na zdravlje.

-Promjene ponašanja koja djeca imaju na svom putu odrastanja zahtijevaju stručnu pomoć i djeci i roditeljima ne samo kada problem nastane, već prije nego što nastupe neželjene posljedice. Veliki broj razvoda brakova koji traže intervenciju nadležnih organa potvrđuju da je i njima, odnosno djeci

⁴¹ Ustav Republike Srpske, član 37.

⁴² Ustav Republike Srpske, član 48.

⁴³ UN Konvencija o pravima djeteta, član 1.

⁴⁴ Porodični zakon Republike Srpske, član 106

koja prolaze sve te situacije, potrebna pomoć i podrška stručnjaka. I ne samo razvoda braka. Porodica je danas suočena sa brojnim problemima, gdje na mnoga pitanja u svom odnosu sa djecom nema odgovor. Broj dječijih psihologa i psihijatara danas ne zadovoljava potrebe na terenu. Ako se pri tom ima u vidu da ih u manjim opštinama i nema, onda se od roditelja očekuje dodatno angažovanje na putovanje u drugu opštinu za šta su potrebna dodatna finansijska sredstva, prevoz, napuštanje posla, briga o drugom djetetu kod kuće i sl.

Građani koji su kontaktirali Instituciju i ukazivali na povredu nekog drugog prava, govorili su i o sve većoj potrebi za stručnom pomoći u prevazilaženju problema u porodici.

Nekoliko zahtjeva iz člana 24. Konvencije upućuje na neophodnost stalne stručne pomoći, koja podrazumijeva odgovarajuće informacije o pravima i njihovom pristupu, obrazovanje o istim pitanjima, savjetovališta za roditelje i djecu.

Javni fond zdravstvene zaštite u svojoj kampanji o informisanosti građana o njihovim pravima vezano za zdravstvenu zaštitu, posebnu pažnju je posvetio pravima djeteta. Kampanje ove vrste svakako doprinose boljoj informisanosti građana, ali, kada su djeca u pitanju, njihovo informisanje i obrazovanje o ovim pitanjima trebalo bi naći mjesto i u obrazovnom sistemu.

I alkoholizam je bolest prema stavu Svjetske zdravstvene organizacije.

"Alkoholizam je bolest, a alkoholičar je bolesnik kod koga se zbog prekomjerne i dugotrajne upotrebe alkoholnih pića pojavljuje psihička i fizička ovisnost, zdravstveni problemi, porodični i društveni poremećaji".⁴⁵

Konvencija o pravima djeteta obavezuje na preduzimanje svih odgovarajućih zakonodavnih, administrativnih, socijalnih i obrazovnih mjera za zaštitu djece od upotrebe droga i psihotropnih supstanci.

Pored UN Konvencije o pravima djeteta i

- Evropska povelja o alkoholu
- Deklaracija Mladi i alkohol
- Evropska Povelja o participaciji mladih u lokalnom i regionalnom nivou
- Socijalna i zdravstvena politika
- Strategija Evropske unije za borbu protiv zloupotrebe alkohola
- Deklaracija o mentalnom zdravlju za Evropu

ukazuju na sve štetne posljedice i obavezuju na veću odgovornost i efikasniju zaštitu djece od upotrebe alkohola.

Prema prijavi nekih zdravstvenih službi, primjena propisa koji regulišu ovu oblast u Republici Srpskoj nije dala očekivane rezultate što za posledicu ima sve veći broj mladih, sa sve nižom životnom dobi koji imaju iskustva sa alkoholom.

Uredba Vlade Republike Srpske⁴⁶, koja ima za cilj sprovođenje preventivnih mjera na unapređenju i zaštiti zdravlja djece obavezuje sve institucije na preduzimanje odgovarajućih mjera radi zaštite

⁴⁵ Svjetska zdravstvena organizacija

⁴⁶ Uredba o zabrani prodaje i upotrebe alkoholnih pića na javnim mjestima licima mlađim od 18 godina, Službeni glasnik RS br. 106/06

djece. Ali, ona nije dala očekivane rezultate. S tim je saglasna i inspekcijska služba koja je u svom odgovoru Instituciji navela da nalazi inspekcije ne pokazuju realno stanje.

Zbog svega navedenog Institucija je preduzela aktivnosti na analizi svih zakonskih propisa u Republici Srpskoj i njihovoj usaglašenosti sa standardima u EU, te istraživanje na terenu o prisutnosti alkohola među mladima zajedno sa Mrežom savjeta učenika srednjih škola u Republici Srpskoj.

Neophodno je normativno jasno urediti zabranu prodaje i upotrebe alkohola djeci i istovremeno utvrditi i odgovornost svih odraslih koji to dozvoljavaju i tolerišu - roditelji, škole, kafići, trgovine i stvoriti jasan pravni osnov za efikasno djelovanje inspekcije.

Naravno, preventivno djelovanje mora biti stalan i kontinuiran proces u kojem će djeca od vrtićkog uzrasta, na njima prihvatljiv način, učiti o svim štetnim posljedicama alkohola na njihovo zdravlje.

Na osnovu dobijenih rezultata i zajedno sa stručnjacima prije svega zdravstvene struke, Institucija će predložiti preduzimanje odgovarajućih mjera za zaštitu djece i njihovog zdravlja. (Do pisanja ovog izvještaja nije završena analiza obavljenog istraživanja.)

3.1. Djeca sa smetnjama u razvoju

Prema članu 23. UN Konvencije, mentalno zaostalo ili fizički invalidno dijete treba da uživa pun i dostojan život, i u uslovima u kojima se obezbjeđuje njegovo dostojanstvo, postiže samostalnost i olakšava njegovo aktivno učešće u zajednici.

Zahtjev Konvencije je poziv za njihovo ravnopravno učešće u društvu, a da bi se to postiglo potrebni su uslovi i pretpostavke koje će to omogućiti.

Iako se zadnjih godina pokazuje više osjetljivosti za probleme ove kategorije djece, ipak svi resursi nisu na adekvatan način prepoznali njihove potrebe.

Njihove potrebe su jednake mogućnosti koje drugi već imaju, jednake mogućnosti u svim oblastima kako bi mogli ravnopravno učestvovati u životu zajednice.

Njihove potrebe znače jednake mogućnosti prilaza svim ustanovama, jednake mogućnosti ulaska u školu, pristupa obrazovanju i vaspitanju, zdravstvenoj zaštiti, privatnosti, zaštiti od zanemarivanja.

Njihove potrebe znače posebnu brigu koja će im omogućiti potpun i dostojan život i postizanje, za svako dijete najvišeg stepena samostalnosti i socijalne integracije.

Institucija je primila žalbe kojima se ukazuje na povredu prava ove djece. Žalbama se ukazuje da djeca sa 15 godina života, iako su sa posebnim potrebama i izvršenom kategorizacijom, treba da idu na ocjenu invalidnosti da bi mogli ostvariti svoja prava, prije svega pravo na penziju poslije smrti roditelja. Ocjena invalidnosti, prema odluci Fonda PIO plaća se 200 km i važi i za ovu djecu.

Zbog teške materijalne situacije, porodice ove situacije pokušavaju riješiti zahtjevima za jednokratnom pomoći od centara za socijalni rad ili idu sa zahtjevom za produženje roditeljskog prava. Svako podnošenje zahtjeva za njih je dodatni napor, i ne samo finansijski.

S obzirom da podneseni zahtjevi nisu usamljeni slučajevi, i da je ovo problem za svu djecu ove kategorije sa navršenih 15 godina života, neophodno je sistemskim rješenjem doprinijeti da sa što manje procedura i postupaka ova djeca i njihovi roditelji, ostvare prava koja imaju.

Određivanje strateškog pravca funkcionisanja sistema penzijskog i invalidskog osiguranja je u toku, tako da svaka intervencija u tom zakonu, prije usvajanja strategije ne bi dala očekivane rezultate. Zbog toga se Institucija zalaže, da se promjenom odluke o ocjeni invalidnosti za kategoriju ove djece napravi izuzetak, u smislu da isti ne plaćaju troškove ocjene.

4. Pravo na obrazovanje

Roditelji imaju primarnu obavezu i odgovornost u podizanje i razvoju djeteta⁴⁷, što podrazumijeva i ostvarivanje prava djeteta na obrazovanje.

Kad se govori o pravu na obrazovanje i vaspitanje djece, njegov kvalitet i dostupnost od najranijeg uzrasta djece vrlo je važan. U Republici Srpskoj predškolske ustanove organizovane su u 40 opština u 69 predškolskih ustanova⁴⁸ u koje je uključeno 6342 djece (2008/2009 god). S obzirom da je, po ocjeni stručnjaka, rana socijalizacija i učenje osnov zdravog odrastanja i daljeg razvoja djeteta, broj djece koji je obuhvaćen ovim vidom obrazovanja nije dovoljan. Interes kod roditelja za upis djece u vrtiće postoji, ali i pored velikih ulaganja, postojeći kapaciteti nisu dovoljni. U nekim opštinama, izvršeno je i snimanje stanja na terenu koje je pokazalo zainteresovanost građana za ovaj vid obrazovanja njihove djece.

Da bi se ova situacija ublažila i djeca pripremila za polazak u školu resorno ministarstvo je organizovalo pripremnu nastavu u 8 škola i vrtića kojima je obuhvaćeno preko 250 djece. Djeca čiji roditelji nisu zaposleni ne mogu biti obuhvaćena ovim oblikom vaspitanja i obrazovanja, kao ni ona čiji roditelji nisu u mogućnosti da plate, a nisu ostvarili pravo na participaciju. Romske djece u predškolskim ustanovama gotovo da nema, ali je problem ove djece i u pohađanju pripremne nastave pred polazak u školu .

Da bi se, u skladu sa zahtjevima UN Konvencija, za svu djecu obezbjedili jednaki uslovi školovanja moraju se učiniti dodatni naponi na razvijanju mreže predškolskih ustanova, razvijanju svijesti o potrebi ranog učenja i socijalizacije, edukaciji roditelja o njihovim roditeljskim obavezama, stalnom usavršavanju kadra i posebno edukaciji kadra o pravima djeteta.

⁴⁷ UN Konvencija o pravima djeteta, član 18.

⁴⁸ Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku za školsku 2008./2009. godinu

U Republici Srpskoj u 187 centralnih škola i 570 područnih škola, 11 muzičkih škola i četiri centra za obrazovanje djece sa smetnjama u razvoju u školskoj 2009/2010 godini osnovnim obrazovanjem obuhvaćeno je 108819 djece. Osnovno obrazovanje i vaspitanje traje devet godina i obavezno je i besplatno za svu djecu od 6 do 15 godina života. Zahtjev UN Konvencije ispoštovao je Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju koji kaže da „svako dijete ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti u osnovnom obrazovanju“,⁴⁹ dodatna analiza na terenu treba da potvrdi primjenu Zakona u ovom dijelu.

Osnovnim obrazovanjem još nisu obuhvaćena sva djeca uzrasta od 6 do 15 godina. „Strateškim pravcima razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini sa planom implementacije 2008-2015. kao jedan od glavnih ciljeva navedeno je povećanje upisa i završavanja osnovnog obrazovanja na 100%.“⁵⁰

Danas nema tačnih podataka o broju neupisane djece u osnovnu školu, ali se mora naći način da se dođe do svakog djeteta, jer ono koje ostane izvan osnovnog obrazovanja zauvijek će ostati na marginama društva.(popis stanovništva mogao bi dati odgovor)

Jedan od Indikatora EU o kvalitetu obrazovanja je i praćenje broja učenika koji započnu, a ne završe školovanje. Ministarstvo prosvjete planiralo je aktivnosti kako bi došlo do ovih podataka. Oni će biti pokazatelj šta treba da se učini kako bi sva djeca koja započnu osnovno obrazovanje isto i završila.

Ono što se najčešće zamjera nastavnom planu i programu za osnovne škole jeste preobimnost i neprilagođenost nastavnog gradiva uzrastu i sposobnostima djece. Tako npr. učenici u 6. razredu imaju 14 predmeta što ozbiljno ugrožava njihova ostala prava, a prije svega pravo na odmor, slobodno vrijeme i igru. Toliko zahtijevno i obimno gradivo je veliko opterećenje za dječije zdravlje i psiho- fizički razvoj, u čemu su saglasni i nastavnici i roditelji i zdravstveni radnici.

Uz tako zahtjevan nastavni plan i program instrukcije na koje se djeca upućuju su postale sastavni dio obrazovnog procesa. Nekada su djeca na instrukcije odlazila samo povremeno i to samo iz nekih predmeta i uglavnom u srednjoj školi. Danas je to sve više prisutno i u osnovnoj školi što je potpuno neprihvatljivo iz više razloga, zbog čega bi resorno ministarstvo trebalo preispitati opravdanost, način i uslove davanja instrukcija učenicima osnovnih škola.

Ciljevi obrazovanja jasno su postavljeni i definisani, ali je njihovo ostvarivanje u nastavi često upitno. Razloge za to treba tražiti u preopterećenim nastavnim planovima i programima koji ne ostavljaju

⁴⁹ Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, Službeni glasnik RS 74/08 i 71/09

⁵⁰ Strateški pravci razvoja obrazovanja u BiH s planom implementacije 2008-2015, Službeni glasnik BiH, 63/08

dovoljno prostora za vaspitni rad sa djecom, ali i nedovoljno razumijevanje osnovnih zahtjeva Konvencije.

Prema Zakonu o srednjem obrazovanju i vaspitanju⁵¹ roditelji imaju pravo i obavezu da se brinu o obrazovanju svoje djece.

Prema Porodičnom zakonu⁵² roditelji imaju dužnost i pravo da se staraju o obrazovanju svoje djece.

Roditeljsko pravo je obaveza, dužnost i odgovornost roditelja da se brinu prvo o osnovnom školovanju svoje djece, zatim prema svojim mogućnostima i o daljem njihovom obrazovanju, ali, i o prepoznavanju i usmjeravanju njihovih posebnih interesa i talenata.

Škola mora biti vaspitno obrazovna ustanova ali ona to ne može ostvariti bez aktivnog učešća roditelja. Tu se moraju tražiti rješenja, kako bi roditelji i nastavnici, na zajedničkom zadatku i sa zajedničkim ciljem, postigli najbolje za dijete.

Veliki problem u mnogim školama prema izjavama nastavnika predstavlja nedovoljna saradnja roditelja i škole.

Zakon ne utvrđuje ni sankcije za roditelje koji se ne odazivaju pozivu škole, koji ne dolaze na roditeljske sastanke i koji ne prate napredak koji dijete postiže u školi, niti učestvuje u rješavanju problema koji se javi. U takvim situacijama, po pozivu škole morali bi intervenisati centri za socijalni rad sa svim ovlaštenjima koja imaju. Izmjene Porodičnog zakona moraju prepoznati obavezu i odgovornost roditelja i u obrazovanju njihove djece.

UN Konvencija o pravima djeteta u članu 28. koji govori o pravu djeteta na obrazovanje posebno podstiče na preduzimanje svih mjera da se u školi disciplina provodi na način primjeren dječijem ljudskom dostojanstvu i u skladu sa Konvencijom.

To znači da škola mora, da bi mogla funkcionisati, ostvariti kontrolu ponašanja i disciplinu svih u školi.

Sistem sankcionisanja koji je prije 20 ili 30 godina bio prisutan u obrazovnom sistemu, danas se mora posmatrati u potpuno novom svjetlu. Škola danas ne funkcioniše na način da kažnjava učenika, već na način, da se učeniku koji ne poštuje školsku disciplinu mogu izreći vaspitno disciplinske mjere, čiji je cilj da učenik shvati da svojim ponašanjem ne može narušavati radnu disciplinu niti vrijeđati bilo koga.

⁵¹ Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju, Službeni glasnik br. 74/08, član 55.

⁵² Porodični zakon Republike Srpske, član 83.

Danas se očekuje da učenici budu aktivni učesnici života u školi i u dijelu donošenja odluka o vrlo važnim pitanjima pa i pitanjima školske discipline.

Pri tome vrlo važnu ulogu u cijelom tom procesu moraju imati roditelji. „Roditelji imaju pravo i obavezu da se brinu o obrazovanju svoje djece i najvažniji su vaspitači svoje djece“⁵³.

Prosvjetni radnik, dijete i roditelj morali bi sa puno povjerenja i međusobnog uvažavanja tražiti najbolje rješenje za dijete, bez obzira o kojoj vrsti problema se radi.

Škola je uvijek bila vaspitno obrazovna ustanova. Danas pod pritiskom nastavnog plana i programa ona za vaspitni rad nije ostavila dovoljno prostora.

Vaspitni rad, ne samo u školi, ide u pravcu sve veće popustljivosti prema djetetu što se pravda pravima i slobodama djeteta. Osnovna prava i slobode djeteta su jedno a njegove želje nešto sasvim drugo. Mora se znati razlika između jednog i drugog kako bi se i granice mogle jasno postaviti. Uvažavajući prava koja imaju, djeca moraju znati i šta je nedozvoljeno ponašanje i da za isto slijedi disciplinska mjera.

Kvalitetno obrazovanje djece zahtijeva stalnu edukaciju svih u obrazovnom sistemu. Na žalost, 20 godina poslije usvajanja UN Konvencije ni jedan studentski smjer koji obrazuje prosvjetni kadar ne izučava UN Konvenciju o pravima djeteta. Znanje o ovim pravima ne provjerava se ni prilikom polaganja stručnog ispita, niti kod obnavljanja licence. Ombudsman za djecu smatra neophodnim, radi pravilnog razumijevanja razvojnih potreba djece, izučavanje Konvencije i njenih osnovnih principa i zahtijeva na svim fakultetima koji obrazuju kadar za rad sa djecom.

5. Prava djece kao članova društvene zajednice

Prema UN Konvenciji o pravima djeteta, djeca imaju svoja prava i kao članovi društvene zajednice u kojoj žive. Prije svega to je pravo na participaciju u svim pitanjima koja se njih neposredno tiču. Participacija ili učešće djece je proces u kome djeca uče, u kome su usmjerena na zajedničku aktivnost ali i odgovornost, a što treba da doprinese njihovom pravilnom razvoju i vrednovanju i svojih ali i znanja i sposobnosti drugih.

Djeca su danas zastupljena u gotovo svim oblastima društvenog života, zato im Konvencija vrlo široko i određuje pravo da učestvuju u životu društvene zajednice. Na žalost u našim uslovima, dijete još uvijek nije prihvaćeno kao aktivni subjekt u zajednici, već uglavnom kao lice kome treba pružiti zaštitu.

„Države članice obezbjeđuju djetetu koje je sposobno da formira svoje sopstveno mišljenje pravo slobodnog izražavanja tog mišljenja o svim pitanjima koja se tiču djeteta, s tim što se mišljenju djeteta posvećuje dužna pažnja u skladu sa godinama života i zrelošću djeteta.“⁵⁴

⁵³ Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju, član 55.

Čini se da ovo pravo djeca nekako instinktivno koriste pokušavaju reći svoje mišljenje, prvo u porodici pa dalje, ali smo često svjedoci situacija da odrasli ne čuju njihovo mišljenje, često nemaju odgovor na njihova pitanja, niti razmišljaju o onom što su djeca htjela poručiti.

Konvencija obavezuje da im se to pravo omogući, da se djeca pozovu, da se ohrabre da iznesu svoj stav. Bez obzira koliko godina imaju, zavisno samo od njihove zrelosti i sposobnosti da shvate o čemu se radi, njihovom mišljenju treba posvetiti dužnu pažnju.

S obzirom da je ovo vrijeme u kojem djeca i primaju i daju informacije o mnogim pitanjima, vrlo je važno i da oni koji o djeci brinu pravilno razumiju da: „dete ima pravo na slobodu izražavanja koja obuhvata i slobodu da traži, prima i daje informacije i ideje svih vrsta, bez obzira na granice, bilo usmeno ili pismeno ili preko štampe, umjetnosti ili nekog drugog medija po izboru deteta.“⁵⁵

Kako bi podstakli djecu na izražavanje vlastitog mišljenja vezano za njihova prava, Ombudsman za djecu je inicirao raspisivanje likovno - literarnog konkursa u saradnji sa Ministarstvom prosvjete i kulture i Republičkim pedagoškim zavodom na temu „Imam prava i znam svoje obaveze“. Djeca od prvog razreda osnovne škole do završnog razreda srednje škole stihovima i crtežom su pokazala koliko znaju o svojim pravima.

Obrazovni sistem uvijek je pružao mogućnost djeci da izraze svoje mišljenje, stavove i ideje kroz razne vidove oglašavanja. Zidne novine, iako su veoma star oblik oglašavanja, i danas vrlo uspješno promoviraju dječije uspjehe, aktivnosti u školi i lokalnoj zajednici, riječju i slikom daju djeci mogućnost da od svojih vršnjaka i o svojim vršnjacima na brz način saznaju mnoge informacije.

Školski časopisi imaju dugu tradiciju u nekim školama, a u nekima još uvijek ne postoje. Ovaj oblik promocije dječijeg stvaralaštva zahtijeva dodatno angažovanje škole i finasijska sredstva, ali bi škole mogle uz pomoć savjeta roditelja i školskih odbora, inicirati periodično štampanje dječijeg časopisa kako bi se stavovi, ideje, likovne, sportske i sve druge aktivnosti predstavile svim učenicima ali i nastavnicima i roditeljima i time promovisali dobri učenici, odjeljenja, aktivnosti.

Neke škole su prepoznale važnost ovog prava djeteta i vrlo su aktivne u pružanju mogućnosti svojim učenicima da izraze svoj stav i svoje mišljenje.

Jedna od njih je banjalučka Gimnazija koja je pokrenula inicijativu za organizovanjem svog školskog radija i televizije, gdje su učenici urednici, novinari i saradnici koji uz pomoć svojih profesora organizuju cijeli program. To je dobar način da djeca na svoj način izraze svoj stav i svoje razmišljanje o brojnim pitanjima, ali i da se dodatno obrazuju u oblastima koje ih interesuju.

⁵⁴ UN Konvencija o pravima djeteta, član 12

⁵⁵ UN Konvencija o pravima djeteta, član 13

Web stranice škola mogu pružiti djeci prostor da promovišu svoje ideje, razmjenjuju informacije s drugim školama, rade na zajedničkim projektima, upoznaju dobru praksu i dobre ideje drugih sredina. Potrebno je zato dodatno motivisati nastavnike koji se bave uređivanjem školskih internet stranica, da što veći broj djece uključe u njegovo kreiranje.

Što se tiče učešća djece u medijima ono je neosporno, ali ne i dovoljno. Dječiji programi bi trebalo da budu raznovrsniji i prilagođeni interesima svih uzrasta, a pisani mediji bi rubrike za djecu, opet prilagođene svim uzrastima, trebalo da uvedu kao obavezan sadržaj. To bi omogućilo djeci veće učešće u medijima i vaspitalo ih da tragaju za informacijama i iskazuju slobodno svoje mišljenje o svemu što ih se tiče.

Danas posebnu ulogu i uticaj na djecu imaju elektronski mediji. Djeca vrlo često putem interneta razmjenjuju mišljenja o mnogim temama, istražuju informacije o raznim pitanjima, a pri tome, to čine, vrlo često bez nadzora roditelja, staratelja ili bilo koga od odraslih ko bi mogao znati jesu li te informacije za njih štetne. U moru informacija do kojih djeca dolaze putem interneta nalaze se i one koje nisu njima namijenjene. Bez obzira na prednosti koje ovaj pristup nudi, on krije i mnoge opasnosti. Roditelji imaju primarnu obavezu i odgovornost da zaštite dijete od sadržaja koji nisu njemu namijenjeni i koji mogu imati štetne posljedice za njegov pravilan razvoj i vaspitanje.

S obzirom da se djeca danas u sve ranijem uzrastu susreću sa izazovima koje ove stranice nude, neophodno je da časovi informatike, koji su nastavni predmet u osnovnoj školi, uključe i osnovna znanja o prednostima ali i opasnostima koje su u tom internet svijetu prisutne, a koje djeca sama niti mogu niti znaju prepoznati.

U svijetu se 9. Februar obilježava kao Dan sigurnog interneta.

Ombudsman za djecu je, u namjeri da podstakne djecu na razmišljanje o mogućim njima neprihvatljivim sadržajima i načinu kako da se od njih zaštite, na svojoj web stranici objavio igricu koja djecu, kroz priču o njihovim pravima, uči i kako da prepoznaju poruke i sadržaje koji nisu za njih i kako da se zaštite.

Eksperti za zaštitu djece Savjeta Evrope ovu video igricu su promovisali upravo na Dan sigurnog interneta. Igrica je prevedena na 22 jezika i dio je programa Savjeta Evrope - Gradimo Evropu za djecu i sa djecom.⁵⁶

⁵⁶ www.djeca.rs.ba

5.1. Sloboda udruživanja

Djeca kao članovi društvene zajednice mogu se u njoj aktivirati kao pojedinci, ali i organizovati u udruženja.

„Države članice priznaju prava deteta na slobodu udruživanja i slobodu mirnog okupljanja.“⁵⁷

Zakon o udruženjima i fondacijama Republike Srpske⁵⁸ definiše da djeca mogu biti članovi udruženja na način kako se to aktima udruženja reguliše:

„Maloljetna lica mogu biti članovi udruženja i učestvovati kao članovi u radu udruženja na način propisan statutom.“

Zakon o omladinskom organizovanju⁵⁹ daje mogućnost djeci da od 16. godine budu dio svih programa i aktivnosti omladinskog organizovanja u Republici Srpskoj.

Danas postoje brojna udruženja koja okupljaju djecu koja imaju iste interese u različitim oblastima - kulturi, sportu, umjetnosti i sve je češća pojava organizovanja raznih škola, kurseva, radionica koje okupljaju djecu različitih uzrasta i interesovanja. Posebna pažnja u ovim oblicima organizovanja djece mora biti usmjerena na pitanje da li svi oni ispunjavaju kriterije koji garantuju kvalitet, sigurnost i zaštićenost djece od štetnih uticaja i informacija.

Škola predviđa i udruživanje djece u samoj školi.

Jedan od važnih i obaveznih oblika organizovanja učenika u svakoj školi je Savjet učenika koji biraju sami učenici. Njegova je funkcija propisana Zakonom o osnovnom obrazovanju i vaspitanju⁶⁰ i Zakonom srednjem obrazovanju⁶¹, tako da Savjet učenika

„ b) predstavlja stavove učenika školskom odboru,

v) podstiče angažovanje učenika u radu škole,

d) promoviše prava učenika i podstiče društveno koristan rad u zajednici“

Ovo tijelo omogućava učenicima da aktivno učestvuju u svim pitanjima iz školskog života koji ih se tiču, ali i da sami organizuju aktivnosti koje provode u školi i široj lokalnoj zajednici. Često su to akcije vezane za analizu uspjeha u školi, rješavanje problema izostanaka sa nastave, nasilja u školi, pomoći oboljelim ili socijalno ugroženim učenicima. Akcije u lokalnoj zajednici često su dio saradnje s vladinim i nevladinim sektorom u okviru projekata koji su usmjereni na edukaciju i prevenciju raznih aktuelnih problema npr. edukacija o bolestima zavisnosti, prevenciji nasilja, nekonfliktnoj komunikaciji...

⁵⁷ UN Konvencija o pravima djeteta, član 15

⁵⁸ Zakon o udruženjima i fondacijama Republike Srpske, Službeni glasnik 52/01

⁵⁹ Zakon o omladinskom organizovanju, Službeni glasnik RS broj 98/04 i 119/08

⁶⁰ Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, član 137.

⁶¹ Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju, član 106.

Radi bolje saradnje i mogućnosti šireg djelovanja srednjoškolci su u svom organizovanju otišli i dalje, te organizovali Mrežu savjeta učenika Republike Srpske. Na ovaj način su protok ideja i informacija učinili lakšim i bržim i omogućili brže i lakše uključivanje u zajedničke akcije na cijeloj teritoriji Republike Srpske.

Zakonom o srednjem obrazovanju i vaspitanju utvrđeno je da:

„(1) U školi se učenicima omogućavaju vannastavne aktivnosti da bi se razvili njihovi kreativni potencijali i da im se pomogne u sticanju znanja, vještina i sposobnosti kojima će se koristiti u životu.

(2) Vannastavne aktivnosti su: izleti, ekskurzije, učeničke organizacije, udruženja, sekcije, sportske i druge aktivnosti.“⁶²

“(1) U školi se organizuju slobodne aktivnosti učenika uključivanjem u razne oblike rada koji se zasnivaju na dobrovoljnom izjašnjavanju učenika.”⁶³

Iz navedenog proizilazi da je Zakon prepoznao zahtjeve Konvencije. Ove aktivnosti nisu obavezne i djeca po vlastitom izboru mogu da zadovoljavaju niz svojih potreba, a škola im pruža stručnu pomoć i podršku kako u materijalnom tako i u kadrovskom pogledu. Široka lepeza vannastavnih aktivnosti pokazuje da škole i dalje rade na tome da učenici u školi ostvare svoje obrazovne, ali i kulturne, sportske i istraživačke potrebe.

Nažalost, zbog sve većeg obima redovne nastave, interesovanje za rad u sekcijama nije na potrebnom nivou što zahtijeva da se novim metodama i sadržajima skrene pažnja djece na ovaj oblik organizovanja.

Škola je sve otvorenija za saradnju sa nevladinim sektorom koji može biti dobar izvor novih tema i ideja koje su interesantne i djeci, a često ih uključuju i u međunarodne tokove i razmjene informacija.

Svaki oblik udruživanja i organizovanja djece čiji su ciljevi jasno definisani i primjereni njihovom uzrastu i interesovanjima, može biti od velike koristi za njihov psiho-socijalni i fizički razvoj, ali i za društvo u cjelini.

⁶² Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju, član 33.

⁶³ Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju, član 34.

6. Kulturna prava

Kulturna prava djeteta zagarrantovana su članom 31 UN Konvencije i odnose se na pravo djeteta na odmor i slobodno vrijeme, na igru i rekreaciju koja odgovara uzrastu djeteta i slobodno učešće u kulturnom životu i umjetnosti.⁶⁴

Ova prava se, uglavnom, ostvaruju u slobodnom vremenu djece, i predstavljaju veoma važan segment u razvoju djeteta i njegove ličnosti i jednako su važna kao i druga prava iz Konvencije. Stoga ih u svakoj sredini treba ozbiljno shvatiti i obezbijediti. Dakle i u porodici i u školi, u lokalnoj zajednici, pravo djeteta na odmor i rekreaciju je njegova potreba za pravilnim razvojem i zato mu je treba omogućiti.

Kulturna prava i umjetničko izražavanje djeca mogu ostvarivati putem učešća u raznim školama glume, slikanja, muzike, modernih plesova idr.

Narodna biblioteka RS ima 49 biblioteka u kojima u dječijem odjeljenju, knjižni fond iz 2008. godine iznosi 336408 knjiga, što je za gotovo 100000 knjiga više nego 1999. godine.⁶⁵ Taj broj je i veći, jer dio knjiga namijenjen srednjoškolcima spada u knjige koje se nalaze u odjeljenju za odrasle. Broj čitalaca, prema statističkim podacima je u blagom padu od 2005. god. kada je iznosio 453801 na 410292 za 2008. godinu.

Narodna univerzitetska biblioteka RS razumjela je dječije kulturne, umjetničke i druge potrebe i organizovala dječije radionice koje djecu upućuju u vrijednosti koje im pruža knjiga, a sve pod stručnim vođenjem zaposlenih. Ovo je odličan primjer kako bi i druge javne ustanove ovog tipa mogle pomoći djeci da dio svog slobodnog vremena provedu na kreativan način.

U Republici Srpskoj registrovana su i 2 dječija pozorišta, koja su u sezoni 2007/2008 izvela 150 predstava, a 2005/2006 izvedena je 231 predstava⁶⁶. Manji broj predstava je i manji broj posjetilaca-manji broj djece kojima je to omogućeno.

U 28 bioskopa u Republici Srpskoj nema specijalizovanog bioskopa za djecu, ali postoje projekcije filmova za djecu koje su uglavnom u danima vikenda. Dobra je praksa da djeca školskog uzrasta organizovano posjećuju pozorišne predstave i bioskopske projekcije i tako stiču naviku učestvovanja u kulturnom i društvenom životu.

Mjesto za dječije umjetničko izražavanje je i izložbeni prostor „Koraci“, koji se nalazi u prostoru Ministarstva prosvjete i kulture, gdje se organizuju izložbe dječijih radova ali i drugi vidovi umjetničkog izražavanja djece.

⁶⁴ UN Konvencija o pravima djeteta, član 31

⁶⁵ Republički zavod za statistiku RS, Statistički godišnjak 09

⁶⁶ Republički zavod za statistiku RS, Statistički godišnjak 09

Gotovo sve škole, osnovne i srednje, svoj prostor koriste za izložbe učeničkih radova, što je djeci dodatni stimulan za razvijanje kreativnog izražavanja.

U Republici Srpskoj zaživjela je tradicija dječijih festivala od kojih neki imaju i međunarodni karakter. Smotre dječijeg stvaralaštva potvrda su organizovanog rada sa djecom putem kojih oni razmjenjuju znanja i iskustva, upoznaju drugove iz drugih škola i opština, i razvijaju osjećaj da su dio kulturne, umjetničke i sportske zajednice.

Socijalizacija i edukacija djece kroz podsticanje njihovog kulturnog i umjetničkog izražavanja vrlo uspješno se odvija u ljetnom kampu u Kumboru. U tom projektu su djeca iz različitih sredina, različitog socijalnog statusa, koji u jednoj opuštenoj atmosferi, sa vrlo malo materijala, u predstavama koje svako veče pripremaju, odlično prezentuju sve specifičnosti i običaje opština iz kojih dolaze.

Sportske aktivnosti se odvijaju uglavnom u sportskim klubovima, ali i na javnim površinama koje su često neprilagođene takvim aktivnostima. Bavljenje sportom u gradskim sredinama je djeci lakše dostupno. Vrlo je važno da svaka lokalna zajednica prostor kojim raspolaže učini dostupnim za svu djecu, bez obzira da li su dio nekog kluba ili ne.

Ombudsman za djecu je zaprimio žalbu kojom se ukazuje na nemogućnost korišćenja sportskog terena djeci koja ne pripadaju klubu koji taj prostor koristi.

Ne ulazeći u pitanje opravdanosti i načina osnivanja kluba i sva eventualna druga pitanja koja mogu biti razlog za navedeno, zalažemo se, da ne samo u ovom slučaju, već i u svim drugim i sličnim djeci bude omogućen pristup prostorima namijenjenim za igru i rekreaciju djece.

Igrališta koja se nalaze u gradskim naseljima pokušaj su stvaranja uslova za zdravo i bezbjedno odrastanje djece, ali su često na meti onih, koji te površine koriste u potpuno neprihvatljive svrhe (noćna druženja, alkohol i sl.), što ih pretvara u nesigurna mjesta za djecu i nepoželjna u komšiluku, jer oni koji ih koriste u večernjim satima remete javni red i mir. Poznato je da su stanari jedne zgrade, da bi se zaštitili nepoželjnih noćnih posjetilaca, premazali ljuljačke i klupe i tako sami pokušali riješiti problem.

U poplavi raznih sadržaja koji su namijenjeni djeci, posebno su interesantne igraonice kojih je sve više. Dječije igraonice čiji cilj bi trebalo da bude kvalitetno ispunjavanje slobodnog vremena koje se ostvaruje kroz igru i druge sadržaje, često nastaju u vrlo skromnim prostorima. Neke igraonice svoju ulogu ostvaruju kroz igru djece koju organizuju ili samo nadgledaju osobe koje nisu adekvatno osposobljene za to. Ima i onih igraonica koje vode stručni kadrovi poput vaspitača i pedagoga, ali su to rijetki primjeri.

Zakonom o predškolskom obrazovanju i vaspitanju,⁶⁷ članom 21. utvrđeno je

1) za podsticanje interesovanja i razvijanje sposobnosti djece te kvalitetnog ispunjavanja slobodnog vremena mogu se osnivati

b) „grupe za igru“ - igraonice koje se osnivaju u gradskim i seoskim područjima za potrebe druženja i igre u slobodnom vremenu djece mlađe od pet godina

2) Klubovi za djecu, grupe za igru - igraonice i vrtiće u prirodi mogu osnovati fizička i pravna lica koja ispunjavaju uslove iz člana 11. Zakona.

Članom 11. Zakona utvrđen je čitav niz uslova koji se moraju ispunjavati za obavljanje ove djelatnosti.

U praksi, ove igraonice funkcionišu sa privremenim rješenjem za iznajmljivanje i organizovanje dječijih rođendana, bez potvrde o ispunjenosti uslova iz člana 11. Navedeno upozorava da se ovaj vid organizovanja i druženja djece mora staviti pod nadzor i dovesti u sklad sa zakonskim uslovima.

Pravo djeteta iz člana 31 UN Konvencije je vrlo široko postavljeno i zadire u mnoge oblasti te upućuje na posebno osjetljiv pristup u uređivanju brojnih pitanja iz ove oblasti. Šire posmatrano ovaj član nije samo pravo na igru, odmor, rekreaciju, već mnogo više od toga, u funkciji je zaštite zdravlja i obrazovanja djece, u funkciji je zaštite djece od raznih štetnih djelovanja .

7. Socijalna i ekonomska prava

7.1. Socijalna zaštita

Konvencija o pravima djeteta, članom 26. obavezuje državu da uvaži pravo svakog djeteta na socijalnu zaštitu i preduzme sve neophodne mjere potrebne za puno ostvarivanje ovog prava u skladu sa nacionalnim zakonom, koristeći pri tom sva svoja raspoloživa sredstva⁶⁸. Međunarodni dokumenti utvrđuju obavezu državama da svojim zakonodavstvom garantuju mogućnost ostvarivanja ovog prava, posebno ugroženim kategorijama i posebno djeci.

Ekonomska situacija u kojoj se nalaze roditelji i porodica danas utiče na kvalitet ostvarivanja prava djece. Veliki broj nezaposlenih, neredovne isplate plata, neuredne uplate doprinosa od strane poslodavaca direktno utiču na ekonomsku stabilnost porodice, a time i djece. Činjenica je da su sredstva centara za socijalni rad ograničena i nedovoljna, ali i da se situacija razlikuje od opštine do opštine. Roditelji se žale da zbog teške materijalne situacije nisu u mogućnosti da redovno izmiruju

⁶⁷ Zakon o predškolskom obrazovanju i vaspitanju, Službeni glasnik RS broj 119/08

⁶⁸ UN Konvencija o pravima djeteta, član 4.

obaveze po zahtjevima javnih preduzeća (obaveze po osnovu isporučene električne energije, vode, grijanja...) i da to direktno utiče na uslove života njihove djece.

Centri za socijalni rad su osnovne institucije koje pružaju usluge socijalne zaštite građana. Te usluge se svode uglavnom na materijalna davanja, a rijetko imaju karakter savjetovanja i psihološke pomoći, odnosno preventivnog rada na terenu. Centri su neadekvatno materijalno i kadrovski osposobljeni, a s obzirom da se njihovo finansiranje vrši iz budžeta opština, to se izdvajanje sredstava za socijalnu zaštitu razlikuje od opštine do opštine.

Mjere psiho socijalne zaštite, kao i problem socijalizacije žrtve su mjere pomoći centra u ostvarivanju prava djeteta, koje ili izostaju ili im se pristupa sa zakašnjenjem i na neadekvatan način. Ova pomoć centra vrlo često je mnogo važnija od novčane naknade i njeno odsustvo za dijete može imati daleko teže posljedice.

Ombudsman za djecu u izvještajnom periodu primio je žalbe kojima se ukazuje na povredu prava djeteta po ovom osnovu i njima se tražila uglavnom jednokratna novčana pomoć od centra.

Žalbama se ukazuje na neujednačenost kriterija za dodjelu socijalne pomoći između pojedinih korisnika, sporost u radu po zahtjevima, nepostojanje tipskih obrazaca - zahtjeva, te su građani prinuđeni da sami pišu zahtjeve, nedovoljnu stručnost lica koji odlučuju po zahtjevima, zahtijevanje od građana da dostave razne potvrde i uvjerenja, za koje se kasnije utvrdi da su nepotrebna ili da do njih sam organ lakše dolazi po službenoj dužnosti.

U kontaktima sa građanima i po njihovoj izjavi, službenici u nekim centrima socijalnog rada, građane koji su potencijalni korisnici nekog vida socijalne pomoći, ne upućuju na podnošenje zahtjeva za ostvarivanje prava, niti službeno o tome vode evidenciju pravdajući to nedostatkom sredstava.

Pojedine opštine različitim vidovima pomoći pokušavaju sanirati socijalne potrebe svojih građana - subvencije za grijanje, struju, higijenski paketi i sl. Svaki vid pomoći porodici je istovremeno i pomoć za djecu, ali centri za socijalni rad bi morali, radi zaštite djece i njihovih prava, u svojoj sredini imati evidenciju i socijalno stanje za djecu po različitim kategorijama čime bi se izbjegla situacija, da neka djeca ostanu bez zaštite.

Prisutne su i situacije da je zbog neplaćanja alimentacije od strane oca, porodica prinuđena tražiti pomoć od opštine i centra, a da u isto vrijeme otac ima redovna primanja i riješeno stambeno pitanje i pri tom ne snosi nikakve posljedice zbog neizdržavanja svoje djece.

Centri imaju obavezu zahtijevati plaćanje alimentacije iz sve imovine dužnika, pa i na štetu njegovog izdržavanja. Ova djeca nisu socijalni slučajevi, ali su dovedena u stanje socijalne potrebe, zbog toga se pristup ovom problemu i njegovo rješavanje mora mijenjati i zaštititi djecu od dodatnih povreda.

7.2. Ekonomsko iskorišćavanje djece i obavljanje štetnih poslova

Najvažniji dokument i istovremeno instrument pravne zaštite djece, UN Konvencija o pravima djeteta u članu 32. utvrđuje:

„1. Države članice priznaju pravo djeteta na zaštitu od ekonomske eksploatacije i rada na poslu koji može biti opasan ili ometati obrazovanje djeteta ili štetiti zdravlju djeteta,

odnosno njegovom fizičkom, mentalnom, duhovnom, moralnom ili socijalnom razvoju.

2. Države članice preduzimaju zakonodavne, administrativne, socijalne i obrazovne mjere za primjenu odredaba ovog člana. U tom cilju, a imajući u vidu odgovarajuće odredbe drugih međunarodnih instrumenata, države članice posebno:

(a) određuju minimalnu starost za zapošljavanje;

(b) obezbjeđuju regulisanje radnog vremena i uslova rada;

(c) određuju odgovarajuće kazne ili druge sankcije kako bi se osigurale efikasna primjena

odredaba ovog člana.“

Pored Konvencije, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, članom 10. stav 1. tačka 3. utvrđuje:

„3. Zakonom treba da se zabrani zapošljavanje djece na poslovima koji su takve prirode da mogu da izlože opasnosti njihov moral ili zdravlje, da dovedu u opasnost njihov život ili da naškode njihovom normalnom razvoju. Države treba isto tako da utvrde granice starosti ispod kojih je plaćeni rad dječije radne snage zakonom zabranjen i kažnjiv.“

Prema Zakonu o radu Republike Srpske, djeca koja su mlađa od 15 godina ne mogu zaključiti ugovor o radu. Lice između 15 i 18 godina može zaključiti ugovor o radu, ali pod uslovom da ima opštu zdravstvenu sposobnost za rad. Zakon eksplicitno propisuje da lice koje nije navršilo 18 godina života ne može zaključiti ugovor o radu za obavljanje poslova na kojima postoji povećana opasnost od povreda ili povećan štetni uticaj na zdravlje (poslovi sa posebnim uslovima rada).⁶⁹

Pored Zakona o radu i Porodični zakon Republike Srpske štiti djecu od ekonomskog iskorištavanja, ali od vlastitih roditelja, utvrđujući da roditelj zloupotrebljava roditeljsko pravo ako eksploatiše dijete

⁶⁹ Zakon o radu Republike Srpske – Prečišćeni tekst („Službeni glasnik RS“, broj: 55/07), član 14.

prisiljavajući ga da pretjerano radi ili da obavlja rad neprimjeren njegovom uzrastu, te da će takvom roditelju sud, u vanparničnom postupku oduzeti roditeljsko pravo.⁷⁰

Krivični zakon Republike Srpske članom 207. utvrđuje kaznu zatvora do tri godine ako roditelj, usvojlac, staralac ili drugo lice zlostavlja maloljetno dijete ili ga prinuđava na pretjeran rad ili rad koji ne odgovara uzrastu maloljetnog lica ili na prosjačenje, ili ga iz koristoljublja navodi na vršenje drugih radnji koje su štetne za njegov razvoj.⁷¹

Zakonodavac je dakle prepoznao zahtjeve i međunarodne standarde i u postojeće zakonodavstvo, u namjeri da zaštiti djecu od ekonomskog iskorišćavanja i eksploatacije ugradio mehanizme zaštite.

Međutim i pored normativnog uređenja prisutna je zloupotreba djece i njihovo radno angažovanje protivno zakonom utvrđenim pravilima i zabranama.

Danas ne postoje pouzdani podaci koliko djece se nalazi u radnom odnosu. Uglavnom se zapošljavaju u kafićima gdje često rade preko granica propisanog radnog vremena, do kasno u noć ili obavljaju teške fizičke poslove, npr. preseljenje stvari, utovar robe, poljoprivredni radovi i slično. Radno angažovanje djece ne ugrožava samo njihovo pravo na zaštitu od ekonomske eksploatacije, već i njihovo pravo na obrazovanje, pravo na odmor i kulturne aktivnosti, ugrožava njihovo zdravlje i njihov fizički i intelektualni razvoj.

S obzirom da je zakonodavstvo prepoznalo i zahtjev Konvencije za obezbjeđenje adekvatnih sankcija za one koji ekonomski iskorištavaju djecu, u tom dijelu kontrolni mehanizmi moraju dodatnim angažovanjem sankcionisati sve one koji ne poštuju zakonom uređena pravila i postupaju protiv interesa djece.

7.3. Djeca na ulici - prosjačenje

Problem ekonomske eksploatacije djece najprisutniji je kod prosjačenja djece. Zakon o javnom redu i miru⁷² predviđa novčane kazne za počinioce prosjačenja. Krivični zakon utvrđuje da je prosjačenje krivično djelo i propisuje kaznu zatvora za roditelja, usvojioca, staraoca ili drugo lice koje zlostavlja maloljetno lice ili ga prinuđava na pretjeran rad ili rad koji ne odgovara uzrastu maloljetnog lica ili na prosjačenje ili ga iz koristoljublja navodi na vršenje drugih radnji koje su štetne za razvoj djeteta.

⁷⁰ Porodični zakon, član 106

⁷¹ Krivični zakon, član 207

⁷² Zakon o javnom redu i miru, Službeni glasnik RS broj 20/07,

Na nivou Bosne i Hercegovine donesena je Državna strategija za borbu protiv nasilja nad djecom u periodu od 2007. do 2010. godine, kojom su, između ostalog, definisani pravci djelovanja na suzbijanju ove pojave.

Nažalost, i pored navedenog, u naših sredinama se mogu vidjeti djeca koja prose na javnim mjestima i po najtežim vremenskim uslovima. Ova djeca provode dane na ulici, nekada u naručju svojih roditelja ili u društvu onih sa kojima zajedno rade.

Ova djeca su vrlo često potpuno vaspitno, higijenski, zdravstveno i obrazovno zapuštena. Njihovo pravo na obrazovanje, zdravstvenu zaštitu, bezbrižno djetinjstvo, igru i druga prava, njima, a i onima koji o njima brinu, potpuno su nepoznata.

Među djecom koja prose razliku se dvije grupe:

1. djeca koja to rade na zahtjev ili uz saglasnost roditelja ili staratelja,
2. djeca koja se prisiljavaju na prosjačenje od strane trećih lica, koji ih ustvari, „iznajmljuju ili kupuju“ uz dogovorenu naknadu i koriste za sticanje lične imovinske koristi.

Djeca se organizovano dovode iz drugih opština, i iz drugih zemalja u regionu, od strane organizatora prosjačenja, što prelazi u čistu trgovinu djecom. Često im je limitirana „dnevna zarada“ tako da ne mogu napustiti ulicu dok ne zarade određeni iznos. U protivnom, podvrgnuta su teškim oblicima fizičkog zlostavljanja. Problem prosjačenja naročito je prisutan kod djece romske nacionalnosti.

Svoju zabrinutost u vezi sa iskorišćavanjem djece i prosjačenjem izrazio je i UN Komitet, te je, s tim u vezi, dao odgovarajuće preporuke:

65. Komitet je zabrinut zbog informacije da znatan broj djece, naročito Roma, živi ili radi na ulicama, da je većina te djece mlađe od 14 godina, da većina ne pohađa školu i da je gotovo polovina njih bolesna. Komitet sa zabrinutošću nadalje primjećuje da je posao kojim se bave ta djeca često štetan po njihovo zdravlje i izrabljivačkog je karaktera, kao i da je većina ove djece prisiljeno da radi.

66. Komitet preporučuje Državi ugovornici da:

a) preduzme sveobuhvatno istraživanje kojim bi se došlo do broja, sastava i karakteristika djece koja rade i djece koja žive i rade na ulicama u cilju osmišljavanja i implementacije sveobuhvatnih strategija i politika za sprečavanje i eliminaciju ekonomske eksploatacije ove kategorije djece;

b) se pobrine da se ovoj kategoriji djece obezbijedi odgovarajuća ishrana, odjeća, stambeni smještaj, zdravstvena zaštita i mogućnosti za obrazovanje, uključujući strukovno obrazovanje i edukaciju u oblasti životnih vještina, u cilju pružanja podrške njihovom punom razvoju;

c) se pobrine da implementacija zakona bude u punoj saglasnosti sa članom 32. Konvencije o pravima djeteta i Konvencijama 138⁷³ i 182⁷⁴ Međunarodne organizacije rada (ILO);

d) zatraži pomoć od Međunarodnog programa za eliminaciju dječijeg rada (IPEC/ILO), UNICEF-a i drugih relevantnih organizacija.⁷⁵

8. Pravosudno – zaštitna prava

8.1. Djeca u sukobu sa zakonom – maloljetnička delikvencija

Maloljetnička delikvencija, u užem smislu, predstavlja izvršenje djela od strane maloljetnika koja su propisana kao krivična djela ili kao prekršaji. U širem smislu, ona uključuje i narušavanje moralnih normi, kao i razna asocijalna ponašanja od strane maloljetnika.

Maloljetnik, koji dođe u sukob sa zakonom, ima određena prava u postupku pred nadležnim organom.

Konvencija zahtijeva da maloljetnik u postupku pred sudom ima pravo da aktivno učestvuje u postupku, bez diskriminacije po bilo kojem osnovu uz uvažavanje njegovog najboljeg interesa. Svaka

⁷³ Konvencija broj 138 - Konvencija o minimalnim godinama za prijem na rad ili u zaposlenje djece, koja je donesena na 58. zasjedanju Opšte skupštine sazvane na inicijativu Administrativnog savjeta Međunarodne organizacije rada, 6. juni 1973. godine.

Minimalne godine za prijem na rad ili u zaposlenje ograničene su završetkom obaveznog školovanja. U svakom slučaju ta granica ne smije biti ispod 15 godina. Ipak ova konvencija predviđa izuzetak. Naime, države članice zadržavaju pravo da dobnu granicu snize na 14 godina, pod uslovom da se radi o državi čija ekonomija, te edukacijski sistem nisu u dovoljnoj mjeri razvijeni, te nakon što su prethodno konsultovale organizacije poslodavaca i radnika. Ipak za rad na poslovima koji mogu štetiti zdravlju, sigurnosti i moralu mlade osobe dobnu granicu za prijem na rad podiže se na 18 godina (čl. 3. stav 1.).

Države članice obavezne su, nakon prethodnog savjetovanja sa organizacijama radnika i poslodavaca, u svojim nacionalnim zakonodavstvima odrediti vrste poslova koji bi spadali u kategoriju štetnih po zdravlje, sigurnost i moral mladih osoba. Države članice imaju mogućnost autorizovati rad odnosno zaposlenje šesnaestogodišnje osobe, uz uslov da su zdravlje, sigurnost i moral mlade osobe u potpunosti zaštićeni, te da je mlada osoba primila specifična uputstva, odnosno stručna znanja primjerena relevantnoj struci ili aktivnosti (član 3. stav 3.).

⁷⁴ Konvencija 182 - Konvencija o najgorim oblicima dječijeg rada je usvojena na 87. zasjedanju Opšte skupštine sazvane na inicijativu Administrativnog savjeta Međunarodne organizacije rada, 1. juni 1973. godine.

Konvencija se primjenjuje na sva lica mlađa od 18 godina. Za potrebe konvencije termin "najgori oblici dječijeg rada" obuhvata,:

- sve oblike ropstva i postupanja sličnog ropstvu, kao što je prodaja, odnosno trgovina djecom, dužničko ropstvo, prinudan i obavezan rad, te prinudno ili obavezno regrutovanje djece za svrhe oružanih sukoba;
- upotreba, pribavljanje ili nuđenje djece za svrhe prostitucije i pornografije;
- upotreba, pribavljanje ili nuđenje djece za nezakonite aktivnosti, posebno u svrhu proizvodnje i trgovine drogom, kako je to regulisano u međunarodnim ugovorima;
- rad, koji po svojoj prirodi ili okolnostima u kojima se obavlja, može narušiti zdravlje, sigurnost i moral djece.

⁷⁵ UN Komitet za prava djeteta, Preporuke 66

reakcija društva prema djeci koja su u sukobu sa zakonom mora biti u srazmjeri sa okolnostima koje se tiču maloljetnika i sa okolnostima izvršenog djela u svakom konkretnom slučaju, pri čemu se pored težine prestupa, mora uzeti u obzir i ličnost i lične karakteristike maloljetnika.

Međunarodni standardi pozivaju da se, kad god je to moguće, u svim slučajevima u kojima su djeca u sukobu sa zakonom, adekvatna alternativna rješenja traže izvan okvira formalne krivične procedure.

Konvencija poziva na donošenje zakona kojima se utvrđuje donja starosna granica ispod koje se pretpostavlja da djeca nemaju sposobnost da krivično odgovaraju⁷⁶ i kojima se utvrđuju minimalne godine starosti ispod kojih ne mogu biti lišena slobode⁷⁷.

Prema članu 14. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima djeci se garantuje pravo na pravično suđenje, kao i odraslima. Niko, pa ni dijete, ne može biti nezakonito ili proizvoljno lišeno slobode. Ako se to desi, član 37. Konvencije daje pregled pripadajućih prava djeteta koje je je lišeno slobode. Međunarodno pravo ne propisuje apsolutnu zabranu zatvorskog kažnjavanja djece, ali ono ide u pravcu davanja prioriteta alternativnim postupanjima i smještaju djece van institucija zatvorenog tipa. Lišavanje slobode, zadržavanje u pritvoru i zatvaranje djeteta primjenjuju se kao posljednja moguća mjera i to na najkraći mogući vremenski period uz garanciju da tom prilikom dijete bude odvojeno od odraslih zatvorenika.

Postupak koji se primjenjuje prema maloljetniku mora obezbijediti sigurnost djeteta i uzeti u obzir njegov uzrast i spremnost za njegovu rehabilitaciju. Naglasak je uvijek na primjeni vaspitnih mjera. Krivični postupak koji se vodi prema maloljetniku isključuje javnost u cilju zaštite privatnosti djeteta.

Prema statistikama, maloljetni prestupnici⁷⁸ najviše čine krivična djela protiv imovine (krivično djelo krađe), ali nažalost, u praksi je sve više slučajeva da vrše i krivična djela razbojništva i krađe, te krivična djela protiv života i tijela (tjelesne povrede, nasilničko ponašanje, nasilje u porodici), kao i krivična djela neovlašćene proizvodnje i stavljanje u promet opojnih droga i posjedovanje i omogućavanje uživanja opojnih droga.

⁷⁶ UN Konvencije o pravima djeteta, član 40.

⁷⁷ Minimalna pravila UN o sprovođenju maloljetničkog pravosuđa - Pekinška pravila, pravilo 4.

⁷⁸ Maloljetni prestupnik je dijete ili mlada osoba za koju se tvrdi da je izvršio/izvršila, ili za koga/koju je utvrđeno da je izvršio/izvršila prestup. Prestup je svako ponašanje (činjenje ili nečinjenje) koje je kažnjivo po zakonu. - Pekinška pravila.

U grupi krivično odgovorne djece, u sukobu sa zakonom najčešće su djeca od 16 i 17 godina, mada je, primijetno prisustvo i sve mlađe djece koja dolaze u sukob sa zakonom. Ovakvom ponašanju često prethodi, ili ga prati, zanemarivanje djeteta unutar porodice i prekidanje redovnog školovanja. Krivična djela su izvršena najčešće zajedno sa drugim maloljetnicima ili mlađim punoljetnim licima. Često ova djeca imaju svog organizatora i svoju teritoriju i prepoznatljiv način izvršenja krivičnih djela. Djeca izvršioci krivičnih djela dolaze iz svih socijalnih statusa.

Prema podacima MUP-a Republike Srpske u 2009. godine ukupno je prijavljeno 823 maloljetnika, od čega su preko 50% lica od 16-18 godina, a djeca do 14 godina u oko 10% slučajeva, od čega djevojčice u 3,5% slučajeva.⁷⁹

U cilju preduzimanja organizovane akcije društva na rješavanju problema maloljetničkog prestupništva donesena je Strategija protiv maloljetničkog prestupništva (2006 – 2010). Osnovni cilj Strategije je dovođenje zakonodavstva, politike i prakse u oblasti maloljetničkog prestupništva u sklad sa međunarodnim standardima, u kontekstu postojećih i procijenjenih kretanja socijalnih, ekonomskih, kulturnih, političkih i zakonskih faktora. Akcionim planom za djecu u periodu od 2002. do 2010. godine navedene su oblasti od posebne važnosti za jačanje položaja djece i prioriteta za njihovu zaštitu.

Problem maloljetničke delikvencije zahtijeva dugoročne, planske, organizovane aktivnosti svih: roditelja i porodice, vršnjaka, škola, centara za socijalni rad, policije, tužilaštva, sudova.

Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku veliki je iskorak u odnosu na prethodna rješenja, s obzirom da je istim Republika Srpska prepoznala ne samo zahtjeve UN Konvencije već opšteprihvaćene međunarodne standarde u toj oblasti.

Poseban kvalitet je, što je Zakon u prvi plan stavio alternativne mjere, koje bi adekvatnom primjenom trebalo da doprinesu vaspitanju, prevaspitanju i pravilnom razvoju djeteta i razvijanju njegove lične odgovornosti.

Vrlo je važno da u godini pripreme za primjenu zakona budu obezbijeđeni zakonom utvrđeni uslovi čime bi se i djeci poslala poruka da za nedozvoljeno ponašanje neće proći nekažnjeno.

⁷⁹ Podaci MUP-a RS za 2009.godinu

8.2. Pravo na zaštitu od seksualnog iskorišćavanja i zlostavljanja

UN Konvencija o pravima djeteta obavezuje države potpisnice da preduzimaju sve odgovarajuće zakonske, upravne, društvene i obrazovne mjere da bi se dijete zaštitilo od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povrede ili zlostavljanja, zanemarivanja ili nemarnog postupka, zloupotrebe ili eksploatacije, uključujući i seksualno zlostavljanje dok je na brizi roditelja, zakonskih staratelja ili bilo koje druge osobe koja se brine o djetetu.⁸⁰

Krivični zakon Republike Srpske propisuje, između ostalih, sljedeća krivična djela koja se povezuju sa seksualnim nasiljem nad djecom: silovanje (član 193.), obljava nad nemoćnim licem (član 194.), polno nasilje nad djetetom (član 195.), obljava zloupotrebom položaja (član 196.), zadovoljenje polnih strasti pred drugim (član 197.), trgovina ljudima radi vršenja prostitucije (član 198.), iskorišćavanje djece i maloljetnih lica za pornografiju (član 199.), proizvodnja i prikazivanje dječije pornografije (član 200.), rodoskrvljenje (član 201.), oduzimanje maloljetnog lica (član 205.), zapuštanje i zlostavljanje maloljetnog lica (član 207.), nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici (član 208.).

Samo seksualno nasilje se manifestuje kao perfidan, skriven oblik i veoma se teško otkriva. S jedne strane, razlog je u još uvijek prisutnom patrijarhalnom vaspitanju i svijesti da je nasilje privatni problem porodice kojoj dijete pripada, a s druge strane, razlog je „moć“ izvršioca uzrokovana rodbinskom vezom (ekonomskom, emocionalnom ili drugom zavisnošću) socijalnim, emocionalnim ili duhovnim nasiljem, a često praćena „silom i prijetnjom“.

Trenutna zakonska procedura o dokazivanju zlostavljanja u postupcima pred sudom je duga i stresna. Najčešće se sve svodi na suprotstavljene izjave okrivljenog i oštećenog, a zbog nepostojanja svjedoka samo mali broj seksualnih delikata se i procesira. Prisutne su situacije da oštećeni u sudskom postupku povuče ranije datu izjavu ili čak, da jedan roditelj stane na stranu drugog roditelja i optuži dijete da je ono krivo i da nešto nije dobro shvatilo. Prisutna su razmišljanja da je žrtva sama tome doprinijela svojim ponašanjem.

Istraživanja pokazuju da se nasilje dešava u svim društvenim slojevima nezavisno od prihoda, nivoa obrazovanja i društvenog statusa. Istovremeno, smo skloni mišljenju da se to ne dešava oko nas, već samo u nekim sumnjivim dijelovima velikih gradova od strane nekog nepoznatog. Međutim, primjeri iz prakse pokazuju potpuno drugačije. Većina ovih djela se dešava ili u kući žrtve ili počinioca, što govori da je počilac najčešće lice koje žrtva veoma dobro poznaje i kome vjeruje.

⁸⁰ UN Konvencija o pravima djeteta, član 19

Seksualno nasilje obuhvata: seksualno uznemiravanje i seksualno zlostavljanje.

Seksualno uznemiravanje može biti verbalno, npr. upućivanje neprimjerenih komentara, šala, neprimjereni telefonski pozivi, SMS poruke, reklamne poruke ili prijedlozi na osnovu polno specifičnih oznaka. Vijeće Evrope je 1990. godine u svom poslovniku definisalo seksualno uznemiravanje i zlostavljanje kao „svako nepoželjno ponašanje seksualne prirode ili neko drugo ponašanje zasnovano na polu koje ugrožava dostojanstvo žene ili muškarca. Ono obuhvata nepoželjno fizičko, verbalno ili neverbalno ponašanje.“

Seksualno zlostavljanje je jedan od najtežih oblika zlostavljanja koji ostavlja trajne psiho – fizičke i socijalne posljedice na žrtvu. Seksualno zlostavljanje djece je posebno težak oblik zbog samog položaja žrtve koja ne razumije što se dešava, vrlo često krivi sebe za takvo ponašanje, a zbog odnosa zavisnosti od roditelja boji se otkriti istinu najčešće zbog prijetnje da to „mora ostati njihova tajna“. Zlostavljanje direktno narušava emocionalno i mentalno zdravlje djeteta. Žrtve seksualnog zlostavljanja, po ocjeni stručnjaka, pate od posttraumatskog sindroma što za posljedicu ima: šok, nevjericu, strah, poniženje, a često se krivica traži u sebi samom, osjećaju se drugačijima u odnosu na drugu djecu, teško uspostavljaju veze i prijateljstva i imaju problema u koncentraciji.

Ova djela, sama po sebi, su izuzetno teška, posljedice su i brojne i teške i u situaciji kad nedostaje psiho – socijalni rad sa žrtvom nasilja, posljedice su mnogo teže. Konvencija o pravima djeteta⁸¹ obavezuje države potpisnice da preduzimaju sve odgovarajuće mjere za bolji fizički i psihički oporavak i socijalnu reintegraciju djeteta koje je žrtva nekog oblika zanemarivanja, eksploatacije, zloupotrebe, mučenja ili nekog drugog oblika okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja ili oružanih sukoba. Takav oporavak i reintegracija se odvijaju u sredini koja podstiče zdravlje, samopoštovanje i dostojanstvo djeteta.

Na žalost, u našim uslovima i nakon osuđujuće presude djeca – žrtve nemaju potrebnu stručnu pomoć i podršku koja bi im omogućila da u toj sredini nastave život. Učešće stručnih službi uglavnom se svodi na prisustvo socijalnog radnika prilikom davanja izjave djeteta u krivičnom postupku.

Od 1996. do 2002. godine MUP-a RS je nadležnim tužilaštvima prijavio 61 slučaj seksualnog nasilja nad djecom, a na području CJB Doboj prijavljeno je 14 slučajeva.

Na području CJB Doboj je za šest godina, od 1996. do 2002. godine, evidentirano ukupno 14 slučajeva, a samo u periodu od dvije i po godine, od januara 2005. do septembra 2007. godine, evidentirano je 24 slučaja seksualnog nasilja nad maloljetnim licem/djetetom. Samo u tom periodu od dvije i po godine je 21 maloljetno lice/dijete bilo žrtva nekog oblika seksualnog nasilja, a koja su izvršena od strane 33 izvršioca

⁸¹ UN Konvencije o pravima djeteta, član 39.

Prema podacima MUP-a RS u 2009. godini prijavljeno je 41 krivično djelo protiv polnog integriteta, u kojima je 25 djece bilo žrtva. Samo za krivično djelo polnog nasilja nad djetetom-član 195. KZ, prijavljeno je 14 slučajeva.⁸²

Institucija je u izvještajnom periodu primila tri žalbe kojima se ukazuje na seksualno iskorišćavanje i zloupotrebu djece.

Žalbe su primljene, ne od djece niti porodice, već od institucija i medija. Odmah po prijemu Institucija je stupila u kontakt sa svim organima i službama u čijoj nadležnosti je rješavanje ovih pitanja.

U jednom slučaju radilo se o polnom nasilju nad djetetom počinjenom od strane dva punoljetna lica. Djevojčica je na sigurnom i pod nadzorom, a protiv lica je u toku krivični postupak.

Po drugoj prijavi djevojčice su bile žrtve nasilja i seksualnog iskorišćavanja. I one su smještene na sigurno i pod stalnim su nadzorom stručnih radnika. U svim slučajevima, postupak protiv počinitelaca je u toku.

U Modriči je 1. decembra 2009. godine u zajedničkoj organizaciji Ombudsmana za djecu i Udruženja građana „Budućnost“ Modriča održan okrugli sto o temi seksualnog nasilja nad djecom. Okruglom stolu prisustvovali su predstavnici centara za socijalni rad, policije, sudova i nevladinog sektora dobojske regije, te predstavnici medija.

Izlaganja i diskusije učesnika na okruglom stolu upućuju da ne postoje dovoljno precizne evidencije o slučajevima zlostavljanja djece i obučeni stručni timovi na opštinskom ili na regionalnom nivou koji bi mogli da rade psiho-terapiju sa žrtvama i izvršiocima nasilja, da još uvijek nema potrebne saradnje između svih učesnika u postupku, i posebno, da kaznena politika nije adekvatna učinjenom.

8.3. Djeca čiji su roditelji u zatvoru

„3. Države članice poštuju pravo djeteta koje je odvojeno od jednog ili oba roditelja da održava lične odnose i neposredne kontakte sa oba roditelja na stalnoj osnovi, osim ako je to u suprotnosti sa najboljim interesima djeteta.

4. U slučajevima kada je razdvajanje posljedica mjere koju je preduzela država članica, kao što su pritvor, zatvor, izgnanstvo, deportacija ili smrt jednog ili oba roditelja ili djeteta, država članica će, na zahtjev, roditeljima, djetetu ili, ako je takav slučaj, drugom članu porodice osigurati osnovne informacije o mjestu boravka odsutnog člana/članova porodice ako davanje takve informacije ne ide

⁸² Podaci MUP-a Republike Srpske za 2009. godinu

*na štetu dobrobiti djeteta. Države članice se nadalje staraju da podnošenje takvog zahtjeva samo po sebi ne povlači nikakve štetne posljedice za zainteresovano lice/lica.*⁸³

Prava djece čiji su roditelji u zatvoru posredno su sadržana i u Evropskim zatvorskim pravilima. Naime, Komitet ministara Savjeta Evrope je 11. januara 2006. godine usvojio novu verziju Evropskih zatvorskih pravila kojima su suštinski revidirana ova pravila iz 1973. i 1987. godine.

Odlazak roditelja na izdržavanje kazne za dijete je veliki stres. Samo saznanje da će ostati bez roditelja na njih ostavlja teške posljedice. Ako se ovome doda i negativan uticaj sredine u kojoj djeca žive, situacija se dodatno usložnjava. Iako sama djeca nisu učinila ništa loše, i oni su kažnjeni. Kažnjeni su samim „gubitkom“ roditelja, njegovim djelom, osudom sredine, često su izloženi sramoti i „obilježeni“ i odbačeni od svojih vršnjaka. Posebno su teške one situacije u kojima je dijete bilo žrtva nasilja od strane roditelja, pa roditelj zbog toga izdržava kaznu.

Pri tome, pitanja da li su to djeca razvedenih roditelja ili ne, odnosno, da li su to djeca iz bračnih/vanbračnih zajednica i da li su odnosi između njihovih roditelja poremećeni ili ne, dodatno komplikuju ovu tešku situaciju.

Prema podacima ustanova, na osnovu Zakona o izvršenju krivičnih sankcija osuđena lica imaju pravo da ih posjećuju djeca i članovi uže porodice jednom mjesečno, a trajanje posjete je uglavnom sat vremena, s tim da se u nekim zavodima, u zavisnosti od okolnosti, posjeta djeteta može i produžiti. Ukoliko postoji potreba, osuđena lica mogu podnijeti zahtjev rukovodiocu zavoda i tražiti da im se pored redovne odobri i vanredna posjeta u istom mjesecu

Ustanove takođe ističu da postoji određeni broj osuđenih lica koja djecu ne viđaju nikada ili veoma rijetko. Razlozi su različiti, od slučaja do slučaja, ali se mogu svesti uglavnom na sljedeće:

- narušeni odnosi između bračnih drugova,
- udaljenost prebivališta porodice,
- loša materijalna situacija porodice osuđenog lica.

Reakcije djece na ove situacije su različite i zavise od njihovog uzrasta, stava drugog roditelja i članova porodice, reakcije okoline, vrste djela zbog kojeg roditelj izdržava kaznu.

S obzirom da broj djece čiji roditelji izdržavaju kaznu nije zanemarljiv, prema podacima ustanova u pitanju je oko 350 djece, vrlo je važno da struka iznese svoj stav o brojnim pitanjima u ovoj oblasti,

⁸³ UN Konvencija o pravima djeteta, član 9.

kako bi se pronašla najbolja rješenja za dijete i pomoglo roditelju koji je sa djetetom koji, vrlo često, nema odgovore na mnoga pitanja.

Roditelj koji izdržava kaznu ne prestaje biti roditelj. Ali pravo djeteta, kao i u svim drugim situacijama, treba omogućiti u skladu sa njegovim najboljim interesom. Najbolji interes djeteta ne znači samo pravo na kontakte, već i kada se to dešava, u kakvim uslovima, u čijem prisustvu, pod čijim nadzorom, da li je izraz volje djeteta, da li je dijete i kako pripremljeno na posjete, da li to želi i sl.

Sve navedeno potvrđuje da, u svakom konkretnom slučaju, stručnjaci moraju sa puno odgovornosti procijeniti šta je najbolji interes djeteta, imajući pri tom u vidu i njegovo mišljenje.

IV RAD PO SLUŽBENOJ DUŽNOSTI

1. Porodični zakon uskladiti sa zahtjevima Konvencije

Slijedom zaprimljenih žalbi kojima se ukazuje na povrede prava djeteta u postupcima pred nadležnim organima, prije svega centrima za socijalni rad, Ombudsman za djecu je pokrenuo inicijativu za izmjene i dopune Porodičnog zakona.

U namjeri da dođe do mišljenja onih koji svakodnevno vode postupke i odlučuju o pravima djeteta u skladu sa Porodičnim zakonom, Institucija je organizovala raspravu na temu Porodični zakon i prava djeteta u Banjaluci, Doboju i Trebinju. Raspravi su prisustvovali predstavnici centara za socijalni rad ovih regija, predstavnici Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite, Ministarstva za porodicu, sport i omladinu, pravnih fakulteta, Advokatske komore, Gender centra, predstavnici škola i nevladinog sektora.

Stavovi izneseni na raspravama mogu se sumirati na način:

- da su izmjene i dopune Porodičnog zakona neophodne,
- da se izmjenama zakona mora uvesti novo poglavlje-prava djeteta,
- da zakon mora prepoznati prava koja djeci garantuje Konvencija,
- da centri za socijalni rad imaju velika ovlašćenja i odgovornost u postupcima koje vode, a pri tom nisu dovoljno ni kadrovski ni materijalno obezbjeđeni,
- da je neophodna edukacija zaposlenih u centrima za socijalni rad,
- da je neophodna razmjena iskustava i ujednačavanje prakse u postupcima koje vode centri za socijalni rad,
- da je neophodno uspostaviti savjetovalište za porodicu, koje bi uključilo i stručnjake za podršku djeci.

Imajući u vidu zaprimljene žalbe, stavove ljudi iz prakse, te iskustva zemalja iz okruženja, ombudsman za djecu će resornom ministarstvu dostaviti inicijativu za izmjene i dopune Porodičnog zakona, što ima za cilj

- omogućiti djeci da budu subjekti prava, jer oni to jesu, omogućiti djeci ostvarivanje prava koje im Konvencija garantuje, te stvoriti uslove za kvalitetniji rad centara za socijalni rad.

2. Mediji o djeci - djeca u medijima

Imajući u vidu ulogu medija danas u razvoju i odrastanju djece, Institucija je, na samom početku svoga rada medije stavila u prvi plan, sa pozivom da mediji budu u funkciji promocije i zaštite prava djeteta u skladu sa standardima koje će novinarska struka postaviti i poštovati.

Okruglom stolu na temu Mediji o djeci - djeca u medijima prisustvovali su predstavnici medijskih kuća, ali i predstavnici institucija koje rade sa djecom. Profesori Filozofskog fakulteta govorili su o najboljem interesu djeteta u medijima, a ombudsman za djecu o pravnom okviru i uređenju ove materije.

Predstavnici drugih institucija govorili su o svojim iskustvima na ovu temu.

Rasprava je izazvala očekivano interesovanje prisutnih, a izneseni stavovi i mišljenja dio su preporuka ombudsmana koje su prosljeđene svim medijskim kućama.

Na osnovu člana 9. Zakona o Ombudsmanu za djecu (Službeni glasnik Republike Srpske broj 103/08), a u vezi sa objavljivanjem informacija koje se odnose ili su u vezi sa djecom, kada se objavljuju njihova puna imena, iznose podaci na osnovu kojih se djeca lako mogu identifikovati, iznose informacije o privatnom životu i odnosima unutar porodice, koristi neprimjerena terminologija i daju kvalifikacije koje dovode do diskriminacije djece,

Ombudsman za djecu daje

PREPORUKU

Sva prava garantovana Konvencijom o pravima djeteta pripadaju svakom djetetu.

Obaveza je svih nas, pa i medija, da ono što radimo kada su djeca u pitanju bude u njihovom najboljem interesu.

Uloga medija je pored promocije i zaštite prava djeteta i jačanje društvene svijesti o kršenju tih prava.

Ako je imperativ novinarskog profesionalizma istinito izvijestiti o događaju, onda, u svim situacijama, kada su djeca u pitanju, taj imperativ mora da prati i osnovni princip Konvencije, a to je –najbolji interes djeteta. To zahtijeva izvještavanje o svim događajima i svim temama i kada su djeca u pitanju, ali na način koji dodatno neće ugroziti njihovo zdravo odrastanje.

ZATO JE NEOPHODNO:

1. O djeci, u svim situacijama, izvještavati sa dužnom pažnjom i oprezom.
2. U svim okolnostima poštovati dostojanstvo i prava svakog djeteta.
3. Pravo na privatnost i zaštita identiteta djeteta mora biti omogućeno svakom djetetu.
4. Najbolji interes djeteta je uslov za ostvarivanje svakog prava garantovanog Konvencijom. Ovaj osnovni princip obavezuje sve, tako i novinare, da, izvještavajući o djeci uvijek budu vođeni njihovim najboljim interesom, imajući pri tome u vidu, pravo djeteta na vlastito mišljenje u skladu sa njegovim godinama i sposobnosti da to izrazi.
5. S posebnom pažnjom izvještavati o djeci koja su u sukobu sa zakonom, o djeci koja su žrtve bilo kojeg oblika nasilja, o djeci koja su u stanju teške socijalne potrebe, o bolesnoj djeci i sl. i pri

tome izbjegavati kvalifikacije koje su pogrdne i koje dovode do njihove diskriminacije kao npr. huligan, kriminalac, siročić, dijete iz doma, invalid, hendikepiran...

6. Djecu koja su u stanju socijalne potrebe ne prikazivati na način koji izaziva sažaljenje.
7. Izbjegavati svaki senzacionalistički pristup i neprimjerenu terminologiju.
8. Uvijek, i u svim situacijama, pribaviti saglasnost i djeteta i zakonskih zastupnika djeteta za fotografisanje i objavljivanje u datom trenutku, pri tome, dijete treba da bude upoznato sa razlozima njegovog pojavljivanja u medijima, gdje će i kada prilog biti objavljen i ko će sve to moći gledati ili čitati.
9. Uvijek, i u svim situacijama, odgovorno sagledati sve eventualne posljedice koje za dijete ili njegovu porodicu predmetno izvještavanje može prouzrokovati.
10. Kada sa sigurnošću nije moguće predvidjeti posljedice koje izvještavanje može imati za dijete i njegovu porodicu, treba izvještavati o pojavi, a ne o konkretnom događaju u kojem je dijete učestvovalo.
11. Pokrenuti inicijativu za dogradnju postojećih ili uspostavljanje posebnih kodeksa za izvještavanje o djeci i mladima, kojima bi novinari i njihova udruženja dogovorno kreirali pravila izvještavanja i time doprinijeli stvaranju opštih - medijskih standarda izvještavanja o djeci.
12. Promovisati pozitivne sadržaje o djeci, izvještavati o pozitivnim primjerima i projektima.

Preporuka se dostavlja svim medijima - na ruke glavnog i odgovornog urednika.

3. Pravo djece na participaciju

Imajući u vidu da UN Konvencija o pravima djeteta u članu 12. utvrđuje pravo djece na participaciju, odnosno na učešće u svim stvarima i svim postupcima koji se njih neposredno tiču, po ocjeni ombudsmana za djecu, distribucija dječijih časopisa u osnovnim školama je upravo način da se djeci omogući ostvarivanje ovog prava. To znači da djeca sama ili zajedno sa svojim roditeljima odluče da li će i koji školski časopis kupovati. Naravno, izbor mogu vršiti između onih časopisa koji su dobili stručnu ocjenu da zadovoljavaju potrebne standarde i da mogu biti predmet distribucije u školama.

Imajući u vidu navedeno, ombudsman za djecu je resornom ministarstvu dostavila preporuku.

Distribucija dječijih časopisa

UN Konvencija o pravima djeteta utvrđuje standarde i obavezuje na novi pristup prema djeci, te članom 12. utvrđuje da dijete ima pravo na slobodno izražavanje sopstvenog mišljenja i pravo da se njegovo mišljenje uzme u obzir u svim stvarima i postupcima koji ga se neposredno tiču.

Ovo pravo, koje je ujedno i jedan od osnovnih principa Konvencije, podrazumijeva da se djetetu osigura i omogućiti te da se dijete ohrabri da iznese svoj stav. Konvencija ne poznaje nikakva ograničenja vezano za životnu dob djeteta, zdravstveno stanje i slično, ona utvrđuje pravo koje mu treba omogućiti.

Distribucija dječijih časopisa u osnovnim školama je upravo način da djeci omogućimo ostvarivanje prava koje im je Konvencijom garantovano.

Iako školski časopisi nisu obavezni za nastavni proces, oni pružaju mogućnost djeci različitog uzrasta da provjeravaju i proširuju znanja stečena u školi iz različitih oblasti, da razvijaju maštu, komunikacijske vještine, kritičko mišljenje.

Vrlo je važno da ocjenu o kvalitetu časopisa, u smislu da oni zadovoljavaju potrebne standarde i da mogu biti predmet distribucije u školama, daje stručni organ.

Ali je isto tako važno da djeci omogućimo izbor, da se sami i zajedno sa svojim roditeljima izjasne da li će i koji časopis kupovati, naravno između onih koji su prošli stručnu ocjenu.

Na taj način učimo ih da su subjekti procesa u kojem učestvuju, učimo ih da bez obzira što se radi o malim iznosima sa istima racionalno postupaju tako što će dvoje djece iz iste kuće ili dva druga iz iste klupe kupiti različite časopise i tako sa istim sredstvima oboje imati dvoje novine. Na taj način učimo ih da imaju pravo i tako ih činimo odgovornijim u nastavnom procesu, jer pravo uvijek znači i obavezu.

Stoga predlažem da resorno Ministarstvo prilikom izrade Uputstva o realizaciji programa i aktivnosti nevladinih organizacija, drugih ustanova i organizacija kojim će pored ostalog biti utvrđen način izbora i ponuda dječijih časopisa u ovaj proces uključi djecu na način da djeca imaju pravo izbora između svih časopisa koji su dobili pozitivno stručno mišljenje.

Molim Vas da Instituciju obavijestite o preduzetim mjerama u roku od 10 dana po prijemu preporuke.

Ministar prosvjete i kulture je donijelo Uputstvo o realizaciji programa i aktivnosti nevladinih organizacija, drugih ustanova i organizacija u školama (Službeni glasnik RS broj 88/09), kojim je između ostalog uređeno i pitanje izbora dječijih časopisa u školama.

5. Ne alkoholu među djecom

Sve institucije, koje prema svojoj profesiji rade sa djecom, obavezne su, prema postojećim propisima preduzimati sve potrebne preventivne mjere i aktivnosti na unapređenju i zaštiti zdravlja djece.

Očito je da uticaj alkohola na zdravlje i razvoj djeteta nije dovoljno ozbiljno shvaćen, te da sve veći broj djece ima iskustva sa alkoholom.

S obzirom da kontrolnu ulogu u ovoj oblasti ima inspeksijska služba ombudsman za djecu je istima uputio zahtjev za dodatnim angažovanjem.

Republička uprava za inspeksijske poslove
n/r direktora gđin Subotić Slavko

PREDMET: Uredba o zabrani prodaje i upotrebe alkoholnih pića
na javnim mjestima licima mlađim od 18 godina

U cilju praćenja ostvarivanja prava djece u Republici Srpskoj, Ombudsman za djecu, u skladu sa Zakonom, prati i mjere i aktivnosti nadležnih institucija na suzbijanju svih negativnih pojava kojima se povređuju ili ugrožavaju prava djece garantovana međunarodnim dokumentima i propisima Republike Srpske.

S tim u vezi ukazujemo, da prema prijavi nekih zdravstvenih službi u praksi nije realizovana primjena važećih propisa kojima je zabranjena prodaja i upotreba alkohola maloljetnicima, što ima za posledicu, nažalost sve veći broj maloljetnika, sa sve nižom životnom dobi koji imaju iskustva sa alkoholom.

Uredba Vlade o zabrani prodaje i upotrebe alkoholnih pića na javnim mjestima licima mlađim od 18 godina (Sl. gl. RS broj 106/06) ima za cilj sprovođenje preventivnih mjera na unapređenju i zaštiti zdravlja djece. Sve institucije, koje prema svojoj profesiji rade sa djecom, u obavezi su preduzimati mjere i aktivnosti radi postizanja navedenog cilja.

Stoga Vas pozivam, da u skladu sa Vašim ovlašćenjima, preduzmete i dodatne mjere kako bi ugostiteljske i trgovinske radnje u potpunosti primjenjivale Uredbu o zabrani prodaje i upotrebe alkoholnih pića maloljetnicima.

Molimo Vas da Instituciju u roku od 10 dana od dana prijema obavijestite o preduzetim aktivnostima.

Republička uprava za inspeksijske poslove svojim odgovorom broj 26.020/324/2329 od 24.9.2009. godine, obavijestila je Instituciju da kontrole koje urade na terenu ne pokazuju realno stanje i da je neophodno u ove aktivnosti uključiti kompletnu društvenu zajednicu.

6. Primjena Protokola o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja među djecom i mladima u obrazovnom sistemu

Član 19. UN Konvencije o pravima djeteta obavezuje na preduzimanje svih odgovarajućih zakonodavnih, administrativnih, socijalnih i obrazovnih mjera radi zaštite djeteta od svih oblika nasilja.

Zaštitne mjere treba da obuhvate sprečavanje, utvrđivanje, prijavljivanje, postupanje i praćenje slučajeva nasilja.

Protokol koji je u primjeni godinu dana u Republici Srpskoj upravo je definisao pravila i procedure postupanja koje Konvencija utvrđuje kao zaštitne mjere.

Institucija je, u namjeri da dođe do odgovora u kojoj mjeri je Protokol dio obrazovnog sistema i da li i šta u istom treba popravljati izvršila istraživanje za sve osnovne i srednje škole u Republici Srpskoj o čemu je bilo riječi u naslovu Vršnjačko nasilje.

V SARADNJA I DRUŽENJE SA DJECOM

Zakonom o ombudsmanu za djecu⁸⁴ utvrđeno je da ombudsman za djecu upozna djecu sa načinom ostvarivanja i zaštite njihovih prava i interesa i savjetuje ih kako da ostvare i zaštite svoja prava i interese. S tim u vezi, ombudsman za djecu kontinuirano surađuje sa djecom i podstiče ih na iznošenje njihovih mišljenja.

Na taj način doprinosi se ostvarivanju jedne od preporuka UN Komiteta za prava djeteta „*da se povećaju napori u oblasti informisanja javnosti o Konvenciji i da se povećá svijest o njezinim načelima i odredbama, naročito među djecom i roditeljima*“⁸⁵

1. U okviru projekta socijalizacije djece koju godinama provodi Javni fond dječije zaštite i Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite, ombudsman za djecu je prepoznao mogućnost da svojim prisustvom i u druženju sa djecom razgovara sa njima o pitanjima koja mogu doprinijeti ostvarivanju njihovih prava. Ombudsman za djecu sa saradnicima krajem avgusta je boravila u Kumboru, kada je u smjeni bilo 144 djece iz Banja Luke, Kotor Varoši i Prnjavora.

Djeca koja borave u Kumboru dolaze iz različitih opština, iz različitih škola i po osnovama, kako je zakonom uređeno, koji mogu biti vrlo različiti sa osnovnim ciljem - rekreacija pojedinih kategorija djece i socijalizacija i integracija djece sa posebnim potrebama.

Ono što je prisutno, svih ovih godina i što svakako treba podržavati i u narednom periodu, jeste činjenica da su u Kumboru prisutna i talentovana djeca, pobjednici na raznim školskim takmičenjima, ali i svršeni studenti, koji u ulozi volontera planiraju i provode sve aktivnosti sa djecom. Njihovo angažovanje i preporuka djece trebala bi im biti preporuka za trajno zaposlenje. Osoblje koje boravi sa djecom na ljetovanju na sebe je preuzelo veliku obavezu i odgovornost, s obzirom da su u posebnim uslovima vaspitači djeci koju, vrlo često, prvi put vide.

Djeca su u razgovoru pokazala zainteresovanost gotovo za sve teme koje se tiču ostvarivanja njihovih prava. Ali, kad su trebali sami iznijeti probleme koje imaju, ako ih imaju, htjeli su se uvjeriti da, ako to kažu za njih neće biti nekih posljedica.

Naravno, uz uvjeravanja da ombudsman za djecu nikada neće imenovati dijete koje je prijavilo slučaj, bili su spremni otvoreno govoriti, prije svega o prisutnosti nasilja među djecom ali i onog koji dolazi od nastavnika, iznoseći primjere nazivanja „svakakvim imenima“, gađanja kredom, udaranje dnevnikom i slično.

Projekat je opravdao svoje postojanje jer prije svega djeca odlaze kući zadovoljna i u uvjerenju da će doći ponovo. Zato organizator mora blagovremeno preduzeti potrebne mjere kako ni jedno dijete, koje ispunjava potrebne uslove, ne bi ostalo izvan ovog projekta, a sa čim su se složila i sama djeca.

⁸⁴ Zakon o ombudsmanu za djecu, član 6

⁸⁵ UN Komitet za prava djeteta, Preporuka 23.

Projekat daje mogućnost, da pored organizatora i mnoge druge institucije i organizacije, uz jednu koordinisanu saradnju daju svoj doprinos da boravak djece bude sadržajni.

2. U okviru obilježavanja Dječije nedjelje u Republici Srpskoj, ombudsman za djecu je dana 9. oktobra posjetila djecu u Osnovnoj školi „Petar Petrović Njegoš“, Maslovare -područno odjeljenje u Obodniku.

Cilj ove posjete, zajedno sa načelnikom opštine Kotor Varoš i direktorom škole, bio je da djeca prepoznaju i shvate da su upravo njihovi prigovori da škola nije ograđena, izazvali reakciju i da su radovi već započeli.

Za vrijeme boravka u Kumboru djeca su kao jedan od osnovnih problema vidjeli to da škola nije ograđena, te da zbog toga imaju često problema sa komšijama, i kad lopta ode na ulicu, da je i policija intervenisala i sl.

Na pisanje ombudsmana za djecu direktoru škole, načelniku opštine i direktoru centra za socijalni rad, svi su u ostavljenom roku odgovorili i preuzeli obavezu da taj problem, za koji znaju da je prisutan godinama, definitivno riješe.

Ovom reakcijom odgovornih zadovoljni su ne samo učenici, već i njihovi roditelji, koji planiraju dodatne aktivnosti da bi škola za njihovu djecu bila i bezbjedna, i okrečena i sa uređenim dvorištem.

3. U okviru programa obilježavanja Dana prava djeteta i 20. rođendana UN Konvencije o pravu djeteta, ombudsman za djecu je na proslavu rođendana Konvencije pozvala djecu iz vrtića „Plavi čuperak“.

Vrtić „Plavi čuperak“ nalazi se na istoj lokaciji kao i Institucija, pa smo se opredijelili da njih kao naše komšije, pozovemo na rođendan i da u opuštеноj rođendanskoj atmosferi saznamo da li znaju šta su to prava djeteta, ko ih tome uči i šta bi oni željeli.

Šesnaest mališana u pratnji njihovih vaspitača dolaskom na rođendan Konvencije uspostavili su prvi kontakt sa Institucijom i obećali da će nas zvati, ne samo kad imaju problem, već i da vidimo kako se oni pripremaju za obilježavanje praznika.

4. Konvencija o pravima djeteta, 20. novembra 2009. godine obilježila je svoj 20. rođendan.

Tim povodom, u Modriči je na inicijativu Ombudsmana za djecu održana centralna manifestacija obilježavanja Dana prava djeteta.

U prepunom Sportsko – kulturnom centru u Modriči bila su djeca iz vrtića, osnovnih i srednjih škola, nevladinih organizacija, folklornih društava i svi su na svoj način govorili o svojim pravima.

Taj dan je bio poseban za Modriču, sve je bilo u znaku djece, ali ne samo taj dan, cijela nedjelja u Modriči je bila posvećena ovom važnom jubileju.

Načelnik opštine, gđin Mladen Krekić i cijeli njegov tim, direktori škola, vaspitačice iz vrtića, nastavnici, sve službe i institucije u opštini, roditelji djece dali su svoj doprinos ovoj manifestaciji.

Roditelji djece, odbornici u opštinskom parlamentu, poslanici u NSRS, predstavnici Vijeća naroda, kabineta predsjednika Republike, predstavnici ministarstava su bili u Modriči.

Gosti manifestacije su bila djeca iz Doma „Rada Vranješević“ iz Banjaluke.

Pokrovitelj manifestacije bio je predsjednik NSRS gđin Igor Radojčić, u ime koga se prisutnim obratila gđa Gordana Dukić, narodni poslanik. Djeca su pročitala s posebnim zadovoljstvom čestitku koju im je uputio predsjednik Republike gđin Rajko Kuzmanović.

Iz Modriče je otišla poruka da svaki dan mora biti dan prava djeteta, a da bi to ostvarili sve institucije moraju raditi zajedno, svaka u okviru svojih ovlašćenja i dodatno zajedno da bi za svako dijete u svakom dijelu Republike Srpske ostvarili najbolje.

Iz Modriče je otišla i poruka da će sljedeće godine domaćin manifestacije biti ona škola koja bude imala najbolje rezultate u učenju, vladanju, bez neopravdanih, bez nasilja, sa uređenim školskim dvorištem, aktivnim savjetom učenika.

Na konkursu koji je tim povodom raspisalo Ministarstvo prosvjete i kulture u saradnji sa Republičkim pedagoškim zavodom, a na inicijativu ombudsmana za djecu, u Modriči su proglašeni najbolji likovni i literarni radovi učenika, a nagrade za njih su obezbijedili Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite, Ministarstvo prosvjete i kulture i Ministarstvo porodice, omladine i sporta.

Ovo je prvi put, na ovaj način organizovana manifestacija u povodu dana koji je za djecu veoma važan. Posebno je važno da su manifestaciji prisustvovali predstavnici svih institucija lokalne zajednice i Republike, i da su i time poslali poruku djeci i njihovim roditeljima da će zajedno raditi u najboljem interesu djece.

VI POSJETE USTANOVAMA ZA ZBRINJAVANJE DJECE

Zakonom o ombudsmanu za djecu⁸⁶ je utvrđeno da Ombudsman za djecu ima pravo uvida u način ostvarivanja brige o djeci koja su privremeno, na osnovu odluke nadležnog organa, smještena kod pravnih i fizičkih lica, uključujući i pravo pristupa prostorijama u kojima se dijete nalazi.

U izvještajnom periodu ombudsman za djecu je u više navrata posjetila Dom „Rada Vranješević“, a povodom Dana prava djeteta i Centar „Zaštiti me“.

Posjeta ovim ustanovama bila je na inicijativu Institucije, s obzirom da nije bilo prijava kojima bi se ukazivalo na povredu prava djece u njima.

Posjeta ustanovama iskorišćena je za „snimanje“ stanja o broju djece i kapaciteta ustanova, saradnje sa lokalnom zajednicom, centrima za socijalni rad, školama, osnovnim i srednjim, koje djeca pohađaju, zaposlenom osoblju i sl.

Prema podacima Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite u Republici Srpskoj, u 2008. godini, bez roditeljskog staranja odrasta oko 550 djece, i to 170 djece bez oba roditelja i 180 djece napuštene od njihovih roditelja.

U dječijem Domu „Rada Vranješević“ smješteno je 83 djece koji su, zavisno od uzrasta, raspoređeni u nekoliko vaspitnih grupa – porodica i to predškolska, osnovna škola, srednja škola i studentska grupa. Sa djecom rade vaspitači, koji su različitih profila, ali se prilagođavaju uzrastu djeteta.

U razgovoru sa djecom primijetno je da im porodični život nedostaje, bez obzira što nemaju primjedbe na osoblje i život u domu. Posebno im teško pada činjenica što su „drugačiji“ jer svi znaju da su iz doma, bez obzira što nemaju direktnih provokacija po tom osnovu, ali to jednostavno osjete, to je njihov doživljaj i s tim oni odrastaju.

Pojedine lokalne zajednice, zbog nedostatka sredstava neuredno izvršavaju svoju obavezu prema domu. Ali bez obzira na to, ni jednom djetetu, bez obzira iz koje opštine dolazi dom nije uskratio boravak pod istim uslovima koji važe za svu djecu.

Centar „Zaštiti me“, po svom nazivu govori da se radi o posebno osjetljivoj kategoriji djece.

Ova djeca, prema Konvenciji imaju sva prava kao druga djeca i pravo na dodatnu brigu i pažnju s obzirom na njihove potrebe. Prostor u kojem oni borave ne razlikuje se od drugih prostora u kojima

⁸⁶ Zakon o ombudsmanu za djecu, član 10

borave djeca, osim što imaju lijepo urađene i uređene radionice u kojima crtaju, slikaju, rade keramiku, prave izložbe.

VII SARADNJA SA NEVLADINIM ORGANIZACIJAMA

Za unapređenje i zaštitu prava djeteta nevladin sektor, kao jedan od stubova civilnog društva ima izuzetno važnu ulogu.

Njegova uloga, usmjerena prije svega na podizanje svijesti građana o ljudskim pravima uopšte i posebno prava djeteta, njihovom ostvarivanju i njihovoj zaštiti, za instituciju Ombudsmana za djecu vrlo često je i efikasan izvor informacija o povredi tih prava, posebno marginalizovanih grupa. Bez obzira što su metode rada ali i ovlašćenja drugačiji, u vrlo kratkom vremenu od uspostavljanja Institucije, prepoznata je potreba za zajedničkim radom na konkretnom problemu ili na određenu temu, sa osnovnim ciljem da se brže i efikasnije ostvari zajednički cilj.

1. Ombudsman za djecu i Helsinški parlament građana Banja Luka

- Zakone uskladiti sa međunarodnim standardima

Helsinški parlament građana Banja Luka organizovao je u Banjoj Luci prezentaciju „Analiza entitetskih zakona i njihova usklađenost sa Evropskom socijalnom poveljom“.

Analiza je pokazala, prema riječima organizatora, da su zakoni u Republici Srpskoj

najvećim dijelom usklađeni sa Evropskom socijalnom poveljom, međutim, problem nastaje u praksi, u primjeni postojećih zakona.

Na poziv organizatora skupu je prisustvovala i ombudsman za djecu koja je govorila o

neusklađenosti Porodičnog zakona sa zahtjevima UN Konvencije o pravima djeteta i povredi prava djeteta po tom osnovu.

To je bila prilika za uspostavljanje saradnje institucije Ombudsmana za djecu i ove nevladine organizacije, ne samo u dijelu zajedničkog djelovanja na izmjenama i dopunama Porodičnog zakona, već i u zajedničkom radu na drugim sistemskim rješenjima.

2. Ombudsman za djecu i NVO „Budućnost“ Modriča

-Zaštita djece od seksualnog iskorišćavanja

Udruženje građana „Budućnost“ iz Modriče već godinama svoju aktivnost usmjerava na borbu protiv svih oblika nasilja u porodici i, posebno, na rad sa žrtvama takvog nasilja. S obzirom da su djeca uvijek žrtve takvog nasilja, bez obzira da li su direktne ili indirekne žrtve, zajednički smo u Modriči, u

prisustvu centara za socijalni rad, policije i sudova, medija dobojske regije otvoreno razgovarali o prisutnim problemima i načinima njihovog prevazilaženja.

Zajednička je ocjena svih prisutnih da nema precizne evidencije o slučajevima seksualnog zlostavljanja djece niti je dovoljan stepen međusobne saradnje svih učesnika u ovom postupku, da kaznena politika nije adekvatna, da ne postoje adekvatne ustanove za pomoć i podršku djeci – žrtvama nasilja, te da je potrebna stalna edukacija kadrova po jedinstvenom programu kako bi sve službe mogle biti adekvatna podrška žrtvama nasilja ali i u preventivnim aktivnostima.

3. Ombudsman za djecu i Mreža savjeta učenika srednjih škola

- ne alkoholu među mladima

U povodu Dana ljudskih prava, ombudsman za djecu je razgovarala sa predstavnicima Mreže savjeta učenika srednjih škola.

Cilj je bio upoznati se sa radom Mreže te pozvati srednjoškolce da budu saradnici Institucije na svim pitanjima za koja sami procijene da je njihov prioritet, a da institucija Ombudsmana za djecu može doprinijeti njegovom kvalitetnom rješavanju. Prva od tema koja se nametnula bila je alkohol u školi, odnosno potreba da se ovaj problem adekvatno reguliše i sankcioniše.

Učenici su tom prilikom iznijeli iskustva iz svojih škola i pozitivna i negativna i izrazili spremnost da zajedničkim radom doprinesemo da se ova oblast adekvatno uredi.

Dogovoreno je da zajedno obavimo istraživanje u srednjim školama o prisutnosti alkohola kod učenika, te da učenici predlože rješenje za poster, a Institucija će analizirati postojeću zakonsku regulativu u ovoj oblasti u Republici Srpskoj i zemljama okruženja, te će zajedno, krajem marta prezentovati dobijene rezultate, i uz pomoć stručnjaka za zaštitu zdravlja djece, predložiti mjere koje će učiniti odgovornijim sve one koji djeci prodaju alkohol, ili im ga poklanjaju ili tolerišu njihovu upotrebu.

Ovo je prvi vid saradnje koji će biti praksa Institucije u budućem radu. Prvo, iz razloga što oni imaju pravo izraziti svoje mišljenje i učestvovati u postupcima koji se njih tiču, drugo, oni najbolje poznaju situaciju u svojim sredinama i zato, oni i treba da predlože rješenja koja su za njih najbolja.

4. Ombudsman za djecu i NVO „Zdravo da ste“

- Edukacijom do prava djece

U organizaciji NVO „Zdravo da ste“, u Banjoj Luci je, u maju mjesecu, održan seminar za udruženja građana koja se bave zaštitom prava djece.

Seminaru su prisustvovali predstavnici brojnih udruženja iz različitih opština Bosne i Hercegovine iz Višegrada, Novog Grada, Sarajeva, Kotor Varoši, Sanskog Mosta, Travnika, Bileće, Istočnog Sarajeva, Trebinja, Vareša, Bugojna, Banjaluke, Prijedora, Gradiške, Srebrenice, Teslića, Bijeljine, Laktaša.

O pravima djece i zahtjevima UN Konvencije na različite teme govorili su predstavnici nevladinih organizacija sa dugogodišnjim iskustvom u zaštiti prava djece.

Ombudsman za djecu prisutnima je govorila o djeci u medijima, pravnom okviru u BiH, zahtjevu ne samo Konvencije već i drugim međunarodnim standardima koji nas obavezuju, ali i prisutnoj praksi, i onome kako nevladine organizacije mogu doprinijeti boljem položaju djece u medijima.

S obzirom da ova udruženja prate stanje prava djece u svojim zajednicama, te da se očekuje izrada izvještaja o ostvarivanju i zaštiti dječijih prava, cilj seminara je bio doprinijeti kvalitetnijem radu udruženja koji se svakodnevno, u radu sa djecom susreću sa brojnim problemima.

5. FlexusJeugdplein, nevladina organizacija iz Holandije

-kako pomoći djeci za samostalan život izvan doma,

Holandska nevladina organizacija Flexus preko 50 godina radi na različitim projektima u Holandiji koji su usmjereni na podršku djeci, prije svega onoj koja su smještena u ustanovama socijalnog zbrinjavanja. U namjeri da svoje dugogodišnje iskustvo prenesu i na naše prostore isti su kontaktirali instituciju Ombudsmana za djecu kako bi dobili informacije o tome u kojim ustanovama i sa kojom djecom, oni sa svojim iskustvom, mogu najviše doprinijeti boljem položaju djece.

S obzirom da se njihova „pretežna djelatnost“ najvećim dijelom podudara sa aktivnostima koje se sprovode u dječijem Domu „Rada Vranješević“, to je prijedlog Institucije bio da se upravo u toj ustanovi projekat i realizuje. Kako je u međuvremenu usvojena Strategija za unapređenje socijalnog položaja djece bez roditeljskog staranja u Republici Srpskoj, 2009-2014. godine,⁸⁷ koja između ostalog konstatuje potrebu organizovane podrške djeci koja napuštaju domove u kojima su smješteni, to je zajednička aktivnost u saradnji sa domomom i definisana kao „Kako pomoći djeci za samostalan život izvan doma“.

Predstavnici organizacije zajedno sa ombudsmanom za djecu nekoliko puta su posjetili dom, razgovarali sa djecom, zaposlenima i upravom doma i uvjerali se u mogućnosti koje ova ustanova ima.

Krajem godine, obavijestili su Instituciju da je holandska vlada odobrila ovaj projekat i da će njegova realizacija početi u februaru 2010. godine.

⁸⁷ Strategija za unapređenje socijalnog položaja djece bez roditeljskog staranja u Republici Srpskoj 2009 - 2014. god, usvojena 03.09.2009. god.

Institucija je u vrlo kratkom vremenu od njenog uspostavljanja, prepoznala potrebu i uspostavila saradnju sa nevladinim sektorom. Ove aktivnosti su dodatni podsticaj za nastavak saradnje ne samo sa navedenim organizacijama, već i sa svima onima čiji planovi, programi i ciljevi djelovanja u partnerstvu sa Ombudsmanom za djecu mogu doprinijeti boljem položaju i boljoj zaštiti djece.

Partnerstvo sa nevladinim organizacijama Institucija će koristiti u svim slučajevima izmjena postojećih zakonskih rješenja ili inicijativa za donošenje novih zakona, kako bi iskustva koja imamo u radu na najbolji način zaštitila djecu i njihova prava ali i doprinijela realizaciji *preporuka UN Komiteta da se - poveća stepen saradnje sa nevladinim sektorom i sa drugim sektorima civilnog društva koji rade sa djecom i za djecu.*⁸⁸

VII SARADNJA SA INSTITUCIJAMA

Da bi Institucija mogla odgovoriti svom zadatku, vrlo je važno da ima kvalitetnu saradnju sa institucijama, organima i službama koje, u okviru svoje nadležnosti, donose propise, vode postupke ili su na bilo koji drugi način nadležni za postupanje u zaštiti djece i njihovih prava.

Narodna skupština Republike Srpske Instituciji redovno dostavlja pozive za sjednice sa potrebnim priložima, tako da Institucija ima uvid u donošenje zakona koji su od značaja za ostvarivanje prava djeteta i na koje, u skladu sa svojim ovlaštenjima ima mogućnost dati mišljenje, dok je zakonski tekst u skupštinskoj proceduri.

Kada su u pitanju podzakonski akti o pitanjima koja su od značaja za zaštitu prava djeteta, i postupak njihovog donošenja, Institucija može reagovati tek pošto isti budu doneseni, ako pojedine njihove odredbe nisu u skladu sa zahtjevima Konvencije.

Institucija je, u izvještajnom periodu, ostvarila saradnju sa Ministarstvom prosvjete i kulture, Ministarstvom unutrašnjih poslova, Ministarstvom zdravlja i socijalne zaštite i Ministarstvom pravde, Ministarstvom trgovine i turizma, s obzirom da najveći broj predmeta koji su rađeni u Instituciji bio po prijavama ili su po službenoj dužnosti upućivali na saradnju sa ovim ministarstvima.

Ono što je važno napomenuti da su navedena ministarstva prepoznala potrebu i zajedničkog rada sa Institucijom u cilju unapređenja zaštite prava djece u određenim oblastima.

I inspeksijska služba Republike Srpske, na poziv da dodatno reaguje vezano za zabranu upotrebe alkohola djeci, iznijela je svoj stav da zajedničkim djelovanjem treba postići ona rješenja koja će njima omogućiti bolju efikasnost na terenu.

⁸⁸ UN Komitet za prava djeteta, Preporuka 21.

Ombudsman za djecu je redovno prisustvuje sjednicama Savjeta za djecu Republike Srpske, gdje Institucija svojim iskustvima na pojedinačnim predmetima aktuelizuje problem sa namjerom zajedničkog djelovanja u njegovom prevazilaženju. S druge strane, Institucija od Savjeta dobija informacije o aktuelnim temama i problemima koje bi, s obzirom na utvrđenu nadležnost i ovlaštenja, mogla obrađivati.

U svakom slučaju, jako dobra saradnja sa Savjetom je usmjerena prije svega na zajedničkom radu u traženju kvalitetnijih sistemskih rješenja u pojedinim oblastima zaštite djeteta.

Imajući u vidu ulogu i odgovornost svih institucija u zaštiti prava djeteta, Institucija se obratila i Centru za edukaciju sudija i tužilaca Republike Srpske, kako bi oni, u plan svojih aktivnosti uvrstili teme, koje po mišljenju Institucije, zaslužuju dužnu pažnju.

Centar je prihvatio stav Institucije i za narednu godinu, a sigurna sam da će to biti i redovna praksa, u programu edukacije sudija i tužilaca planirao teme za postizanje najboljeg interesa djeteta u sudskim postupcima.

Institucija je ostvarila saradnju i sa Gender centrom Republike Srpske na način da redovno vrše razmjenu informacija o svim pitanjima koja se tiču djece, te da, u planu aktivnosti za narednu godinu, definišu problem na kojem će zajedno raditi u cilju pronalaženja najboljih rješenja.

Zajednički je stav da Ombudsman za djecu svoju bazu podataka vodi i po polu djece čija prava su povrijeđena, a da Gender centar insistira da podaci o nasilju u porodici uvijek uključe i djecu, jer oni su uvijek žrtve.

U svim slučajevima organizovanja stručne rasprave o pitanjima zaštite prava djece, Institucija uvijek uključuje predstavnike fakulteta. Do sada su to bili Pravni i Filozofski fakultet, koji bi morali imati aktivniju ulogu u iznalaženju najboljih zakonskih rješenja, koji će ispoštovati međunarodne standarde i biti primijenjeni u praksi.

Saradnja je ostvarena i sa velikim brojem centara za socijalni rad i drugih institucija i službi čija iskustva mogu doprinijeti boljem sagledavanju situacije na terenu, a time i boljim rješenjima za prevazilaženje postojećeg.

I sa Advokatskom komorom Republike Srpske, Institucija je uspostavila saradnju u

pripremi inicijative za izmjene i dopune Porodičnog zakona. Predstavnici komore bili su prisutni na organizovanim raspravama i dali svoj doprinos kao pravni stručnjaci koji imaju ogromno praktično iskustvo u ovoj oblasti. Ova saradnja za Instituciju je veoma važna upravo zbog iskustva koje advokati u svom radu imaju ne samo u primjeni ovog, već i svih drugih zakona koji regulišu prava djece.

U narednom periodu Institucija će intenzivirati saradnju sa fakultetima kako bi, s jedne strane, interes studenata „usmjerili“ u pravcu prava djeteta, a s druge, profesori dali svoj stručni doprinos temama i problemima koji se tiču djece.

U organizovanju stručne rasprave koja doprinosi ostvarivanju i zaštiti prava djeteta Institucija je uvijek, a što će činiti i u buduću, pozivala sve one institucije, ustanove, organizacije koje svojim i stručnim znanjem i praktičnim iskustvom, u različitim oblastima mogu ponuditi najbolja rješenja.

IX ODNOSI SA JAVNOŠĆU

Koristeći svoja zakonska ovlašćenja, obavještavanje javnosti o stanju prava djece u Republici Srpskoj,⁸⁹ Ombudsman za djecu je redovno informisao javnost o aktuelnim temama i problemima koji se odnose na djecu i njihova prava.

Javnost rada Institucije je njeno vrlo važno oružje, koje doprinosi njenom kvalitetnijem radu. Prvo iz razloga, što je Institucija time vidljivija i bliža djeci, koja, i na taj način treba da prepoznaju adresu i traže rješenje za problem koji imaju. Obavještavanje javnosti o povredi prava djeteta, istovremeno ima i preventivnu i edukativnu ulogu-sprečavanje budućih sličnih pojava i upoznavanje, ne samo djece, već i onih koji brinu o djeci, o načinu i mogućnostima ostvarivanja i zaštite prava djeteta.

Iznoseći bilo koji problem u ostvarivanju prava djece, u javnosti redovno izaziva reakciju u smislu većeg obraćanja Instituciji, bilo podnošenjem novih prijava za iste ili slične probleme, ili da se traže dodatne informacije za situacije u kojima se dijete nalazi.

Polazeći od činjenice da uspješno funkcionisanje Institucije nije moguće bez kontinuirane i kvalitetne saradnje sa medijima, prva aktivnost Institucije upravo je i bila usmjerena na značaj medija u promociji i zaštiti prava djece, ali na način koji ih neće dodatno povrijediti.

Za informisanje javnosti Institucija je koristila različita sredstva:

- lični kontakti sa različitim ciljnim grupama (udruženja roditelja sa četvoro i više djece, udruženja samohranih majki...),
- web stranica Institucije, (sadržaj internet stranice namijenjen je prije svega djeci ali i onima koji o njima brinu, ali i medijima, zato se sadržaj stranice svakodnevno dopunjava i na njoj su dostupne sve informacije vezane za rad Institucije),
- saopštenja za javnost,
- intervjui po pozivu određenih medija,
- pres konferencije,
- štampanje Konvencije na jeziku razumljivom djeci.

Institucija je ostvarila saradnju sa gotovo svim medijima i pisanim i elektronskim od lokalnog do državnog nivoa. Sa nekim medijima saradnja je bila bolja i ona je prije svega izraz njihove potrebe da o pitanjima zaštite prava djece informišu javnost, otvarajući na taj način brojna pitanja o kojima se do sada nije uopšte pisalo.

⁸⁹ Zakon o ombudsmanu za djecu, član 5.

Institucija je prema svim medijima imala isti pristup, što znači da saopštenja koja idu iz Institucije idu istovremeno prema svim medijskim kućama, i drugo, svi mediji su na zahtjev, odgovor Institucije dobili u roku koji su ostavili.

Institucija je bila, to naravno i ostaje, otvorena za sve medije i oni su to prepoznali.

S obzirom na zainteresovanost medija za sva pitanja o zaštiti prava djece, u narednoj godini ta saradnja mogla bi ići u pravcu otvaranja stalnih rubrika i termina, kako bi o određenim temama i problemima govorili stručnjaci različitih profila ali i djeca. To bi mogao biti korak naprijed u edukaciji svih o tome šta prava djece stvarno jesu.

X OSTALE AKTIVNOSTI

Radi razmjene informacija i unapređenja metoda i načina rada Ombudsman za djecu je u izještajnom periodu ostvario saradnju sa gotovo svim institucijama ombudsmana u okruženju. Ta saradnja odvijala se uglavnom kroz učešće na stručnim skupovima i seminarima, koji se uvijek koriste za razmjenu mišljenja o postojećim sistemskim rješenjima na unapređenju položaja i prava djeteta. Institucije ombudsmana zemalja okruženja suočene su uglavnom sa problemima iste vrste, zbog toga

je razmjena iskustava, sistemska rješenja koja se čine u pojedinim zemljama u zaštiti prava djeteta za svaku od institucija vrlo značajno iskustvo.

Institucija je po pozivu prisustvovala međunarodnim konferencijama

- Dubrovnik, 19-20. maj 2009. godine,
Godišnja konferencija Mreže ombudsmana za djecu Jugoistočne Evrope,
tema - Djeca i konfliktni razvodi
- Novi Sad, 22-25. juni 2009. godine
Prva regionalna konferencija bezbjednih zajednica Jugoistočne Evrope,
tema - Bezbjedna djeca u bezbjednim zajednicama,
- Pariz, 22-26. septembar 2009. godine
Godišnja skupština ombudsmana za djecu evropskih zemalja
tema - Najbolji interes djeteta
- Firenca, 4-5. oktobar 2009. godine
Redovna skupština evropskog ombudsman instituta
- Ljubljana, 6-7. oktobar 2009. godine,
Promocija kampanje protiv fizičkog kažnjavanja djece
- Novi Sad, 27. oktobar 2009. godine,
Uspostavljanje saradnje na zajedničkom radu na prevenciji prosjačenja djece
- Zagreb, 1. decembar 2009. godine
Tematska sjednica Mreže ombudsmana za djecu Jugoistočne Evrope
tema - Pravo djece na participaciju

Na poziv organizatora Institucija je prisustvovala:

- Banja Luka, 4. septembar 2009. godine
Okrugli sto - Banja Luka, bezbjedan grad.
- Banja Luka, 29. septembar 2009. godine
Seminar - Maloljetnička delikvencija
- Banja Luka, 5. oktobar 2009. godine
Konferencija - Dječija zaštita u Republici Srpskoj
- Banja Luka, 20. oktobar 2009. godine
Okrugli sto - Evropska socijalna povelja u našem zakonodavstvu,
- Modriča, 16. novembar 2009. godine
Okrugli sto - Zaštita prava djece
- Banja Luka, 23-24. novembar 2009. godine

Radionica - Mediji o djeci

- Banja Luka, 25-26. novembar 2009. godine
Radionica-Planiranje kampanje za izmjene i dopune Porodičnog zakona
- Modriča, 1. decembar 2009. godine
Okrugli sto - Zaštita djece od seksualnog iskorištavanja
- Banja Luka, 8-9. decembar 2009. godine
Konferencija - Razvoj modela rada sa počiniocima nasilja u porodici u skladu sa postojećim akcionim planovima
- Banja Luka, 10. decembar 2009. godine
Okrugli sto - UN Konvencija o pravu osoba sa invaliditetom
- Banja Luka, 10. decembar 2009. godine
Tematska sjednica NSRS
- Banja Luka, 17. decembar 2009. godine
Okrugli sto - Pravo djece na pristup kvalitetnom predškolskom vaspitanju i obrazovanju

Institucija je organizovala:

- Banja Luka, 9. juli 2009. godine
Radionica - Djeca u medijima - mediji o djeci
- Banja Luka, 30. septembar 2009. godine
Okrugli sto - Porodični zakon i prava djeteta,
- Doboj, 15. oktobar 2009. godine
Okrugli sto - Porodični zakon i prava djeteta
- Trebinje, 11. novembar 2009. godine
Okrugli sto - Porodični zakon i prava djeteta.
- Modriča, 1. decembar 2009. godine
Tema - Zaštita djece od seksualnog iskorištavanja – Ombudsman za djecu i „Budućnost“ Modriča

1. Prijem u punopravno članstvo ENOC

Institucija Ombudsmana za djecu je jedna od rijetkih institucija koja je u istoj godini kada je osnovana kao potpuno nova institucija primljena za punopravnog člana ENOC-Asocijacija ombudsman institucija za djecu u Evropi koja broji preko 30 članova

Austrija, Belgija, Kipar, Hrvatska, Finska, Francuska, Grčka, Irska, Luksemburg, Malta,

Poljska, Portugal, Srbija, Španija, Švedska...

Odluci o prijemu u punopravno članstvo prethodi od strane biroa analiza postojećeg zakona po kojem je institucija uspostavljena, njene nadležnosti, ovlašćenja, nezavisnost, samostalnost, finansiranje, zatim izbor samog ombudsmana kao i plan i program rada institucije za tekuću godinu kao i izvještaji iz prethodnih godina.

Na osnovu izvršene analize, u odluci o prijemu stoji "ne postoje odredbe u donesenom zakonu koje ograničavaju pravnu sposobnost institucije da pravi svoj program u odnosu na svoju ulogu ili koji sprečavaju izvršenje suštinske uloge u skladu sa Pariškim principima i ENOC standardima".

Za Instituciju je ovaj prijem svojevrsno priznanje za prepoznatu ulogu i značaj Institucije u pravnom sistemu zemlje i dodatna obaveza da planirane aktivnosti nastavi u skladu sa usvojenim standardima institucija koje imaju dugogodišnje iskustvo u svojim zemljama u promociji i zaštiti prava djeteta.

2. Izbor za koordinatora CRONSEE

Mreža ombudsmana za djecu Jugoistočne Evrope uspostavljena je u Novom Sadu prije pet godina. Uspostavljanje ove mreže imalo je za cilj da zemlje bivše Jugoslavije, zbog vrlo sličnih problema koje danas imaju institucije ombudsmana, lakše dolaze do potrebnih informacija, razmjenom iskustava ujednače pristup u svom djelovanju te da zajednički sagledaju probleme i teme na kojima zajedničkim radom mogu doprinijeti kvalitetnijoj zaštiti djece u svojim zemljama.

Mreža je formalizovana u maju 2009. godine kada je u Dubrovniku potpisan Memorandum o saradnji ovih institucija - CRONSEE, s tim da su memorandum pored institucija zemalja bivše Jugoslavije potpisale i Grčka, Albanija, Rumunija, Kipar i Bugarska.

Na tematskoj sjednici u Zagrebu održanoj 1.12.2009. godine kada je predsjedavanje Mrežom vodila pravobraniteljica Republike Hrvatske, za novog koordinatora - predsjedavajućeg Mreže za 2010. godinu odlukom svih članova izabrana je institucija Ombudsmana za djecu Republike Srpske.

I ovaj izbor za Instituciju je bio ugodno iznenađenje ali i očekivano povjerenje kolega, ali, prije svega, obaveza u organizovanju, između ostalog redovne godišnje skupštine mreže i jedne tematske konferencije.

Institucija će, naravno, na vrijeme izvršiti sve neophodne pripreme kako bi ove konferencije dale očekivane rezultate, ne samo za organizatora i domaćina već za sve druge institucije koje budu njihovi učesnici.

3. Konvencija na jeziku djeteta

Da bi tekst Konvencije približili djeci, kojima je on namijenjen, Institucija je štampala prvu brošuru – UN Konvencija o pravima djeteta na jeziku razumljivom djeci.

Brošura će biti korišćena u komunikaciji sa djecom u školi, domovima i svim drugim aktivnostima, a djeca je mogu koristiti i sa web stranice institucije.

„Moja prava do punoljetstva“ je prvi poster koji je Institucija štampala u povodu obilježavanja 20. rođendana Konvencije.

Istim povodom Institucija je na novogodišnjem kalendaru štampala nagrađene učeničke likovne i literarne radove sa konkursa „Imam prava i znam svoje obaveze“ koji je raspisan povodom Međunarodnog dana djeteta i 20. rođendana UN Konvencije o pravima djeteta.

XI IZVRŠENJE BUDŽETA

Red.broj	Analitički konto	NAZIV KONTA	IZNOS U KM
I	611111	Bruto plate i naknade troškova zaposlenih	109.246,69
1	6111-11	Neto plate	70.615,81
2	6111-21	Porez na neto plate	5.201,40
3	6111-39	Zbirni doprinosi na platu	33.429,48
II	6131000	Putni troškovi	9.925,38
1	6131-11	Troškovi prevoza u zemlji javnim sredstvima	45,00
2	6131-13	Troškovi upotrebe vlastitog automobila u zemlji	1.093,58
3	6131-14	Troškovi smještaja po službenom putu u zemlji	1.285,51
4	6131-15	Troškovi dnevnica u zemlji	567,00
5	6131-19	Ostali putni troškovi po službenom putu u zemlji	27,00
6	6131-21	Troškovi prevoza u inostranstvu javnim sredstvima	720,00
7	6131-23	Troškovi upotrebe vlastitog automobila u inostranstvu	299,20
8	6131-24	Troškovi smještaja po službenom putu u inostranstvu	2.383,94
9	6131-25	Troškovi dnevnica u inostranstvu	2.875,48
10	6131-29	Ostali putni troškovi po službenom putu u inostranstvu	628,67
III	613200	Troškovi energije	2.086,99
1	6132-11	Troškovi električne energije	579,00
2	6132-12	Troškovi grijanja	1.507,99
IV	613300	Troškovi komunalnih i komunikacijskih usluga	2.555,34
1	6133-11	Troškovi vode i kanalizacije	127,25
2	6133-12	Troškovi telefonskih i poštanskih usluga	2.428,09
V	613400	Nabavka materijala	3.954,71

1	6134-12	Troškovi kompjuterskog materijala	125,00
2	6134-18	Troškovi kancelarijskog materijala	1.748,24
3	6134-19	Troškovi ostalog materijala	447,46
4	6134-84	Troškovi materijala za čišćenje i održavanje prostorija	278,57
5	6134-89	Ostali materija(štembilji, izrada ključeva i sl)	1.355,44
VI	613500	Troškovi usluga prevoza i goriva	1.050,27
1	6135-11	Troškovi benzina	660,27
2	6135-22	Usluge prevoza(zakup auta)	390,00
3	613600	Zakup imovine i opreme	19.989,80
4	6136-11	Troškovi zakupa poslovnog prostora	19.989,80
VII	613700	Troškovi tekućeg održavanja	2.043,98
1	6137-11	Materijal za opravku i održavanje zgrada(za krečenje)	219,35
2	6137-12	Materijal za opravku i održavanje opreme	244,25
3	6137-21	Usluge opravke i održavanja zgrada	502,40
4	6137-22	Usluge opravke i održavanja opreme	977,48
5	6137-29	Ostale usluge opravki i održavanja	100,50
VII	613900	Ugovorene usluge	15.484,65
1	6139-12	Usluge štampanja	5.495,02
2	6139-13	Usluge javnog informisanja	5.651,00
3	6139-14	Usluge reprezentacije	1.327,15
4	6139-19	Ostali troškovi za informisanje	17,55
5	6139-21	Usluge za održavanje kon.i sl.(kotizacija)	937,40
6	6139-33	Autorski honorar	100,00
7	6139-35	Intelektualne usluge	1.630,44
8	6139-99	Ostale usluge opravki i održavanja	326,09
IX	821300	Nabavka opreme	55.342,02

1	8213-11	Nabavka namještaja	5.524,93
2	8213-12	Nabavka kompjuterske opreme	16.336,71
3	8213-13	Nabavka opreme za prenos podataka i glasa	1.307,38
4	8213-19	Nabavka ostalih kancelarijskih mašina	173,00
5	8213-21	Nabavka automobila	32.000,00

Ukupno odobreni budžet za poslovanje u 2009. godine..... 255.000,00

Realizovano - Troškovi u 2009. godini..... 221.679,83

Ostatak..... 33.320,17

Institucija u 2009. godini nije imala dodatnih izvora finansiranja po bilo kojem osnovu.

XII PLANIRANE AKTIVNOSTI INSTITUCIJE ZA 2010.GODINU

U skladu sa zakonom utvrđenim ovlaštenjem da postupa po službenoj dužnosti, Ombudsman za djecu će u 2010. godini intenzivirati aktivnosti vezano za uslađivanje zakona i drugih propisa u Republici Srpskoj sa zahtjevima i principima UN Konvencije, te pratiti izvršenje obaveza Republike Srpske koji proizilaze iz Konvencije i drugih međunarodnih dokumenata.

S tim u vezi Institucija će, u narednoj godini:

- predložiti resornom ministarstvu preduzimanje mjera za sprečavanje vršnjačkog nasilja u obrazovnom sistemu, a na osnovu analize primjene Protokola o postupanju u slučaju vršnjačkog nasilja u obrazovnom sistemu koja je urađena u izvještajnom periodu,
- raditi na daljoj analizi primjene Protokola sa školama koje su evidentirale najveći broj slučajeva nasilja, ali i sa onima koje nisu evidentirale slučajeve, kako bi se sagledalo stvarno stanje u ovim sredinama i po potrebi predložila dodatna rješenja,
- pokrenuti inicijativu za izmjene i dopune Porodičnog zakona; analiza koja je urađena pokazala je da je inicijativa za izmjene i dopune zakona potpuno opravdana i da se vrlo brzo mora pristupiti izradi teksta koji će prepoznati međunarodne standarde u ovoj oblasti,
- u skladu sa izvršenom analizom usklađenosti postojećih zakonskih rješenja sa međunarodnim standardima koji se odnose na zaštitu djece od upotrebe alkohola, završiti analizu obavljenog istraživanje o njegovom prisustvu kod mladih, te predložiti odgovarajuće mjere,
- u vezi sa zaštitom djece od seksualnog iskorišćavanja i zlostavljanja, uključujući prostituciju i pornografiju, izvršiti analizu postojećih zakonskih rješenja sa zahtjevima Konvencije te predložiti mjere koje će unaprijediti zaštitu djece u ovoj oblasti,
- pitanje maloljetničkih brakova i djece rođenih u tim brakovima, njihovo prisustvo, razlozi, posljedice i mjere .

Ombudsman za djecu će pratiti aktivnosti u pripremi zakona i drugih propisa kojima se uređuju pitanja od značaja za zaštitu prava djeteta, te će na iste dati svoje mišljenje.

Ombudsman za djecu će nastaviti saradnju sa djecom, tako što će između ostalog, prema utvrđenom planu, ali i po pozivu, organizovati radionice u školama kako bi djecu upozнала sa njihovim pravima i mogućnostima zaštite tih prava te ih podstakla na iznošenje njihovog mišljenja.

Institucija će ostvariti saradnju sa savjetima učenika osnovnih škola te Mrežom savjeta učenika srednjih škola i pozvati ih da sami predlože pitanja i teme na kojima možemo raditi i zajednički doprinijeti njihovom kvalitetnijem rješavanju.

Institucija će u kontaktima sa ustanovama socijalnog staranja snimiti stanje položaja djece u njima i načinu ostvarivanja njihovih prava.

Ombudsman za djecu će ostvariti uvid u zavodima za izvršenje sankcija u kojima se nalazi dijete, posebno uslova u kojima izdržavaju kaznu i posebno načina i mogućnosti ostvarivanja prava koja u tim ustanovama imaju.

Za prava djeteta čiji roditelj izdržava kaznu uz pomoć stručnjaka tražiti rješenja koja će biti u najboljem interesu djeteta.

U okviru projekta socijalizacije djece, u 2010. godini Institucija će preduzeti dodatne mjere kako bi njeno prisustvo sa djecom u ovom kampu bilo ostvareno po mogućnosti u više smjena sa ciljem edukacije djece i podsticanja na iznošenje vlastitog mišljenja.

Obilježavanju Dječije nedjelje i Dana prava djeteta Institucija će i u narednoj godini posvetiti dužnu pažnju, prije svega zbog promocije djece i njihovih prava ali i aktivnije i odgovornije uloge svih onih koji su obavezni brinuti o djeci.

Institucija će naravno kontinuirano raditi po žalbama građana kojima se ukazuje na povredu prava i interesa djece, očekujući da se svakom godinom, u ukupnom broju žalbi prepozna interes djece kao podnosilaca žalbe.

Nastaviti saradnju sa medijima u cilju obavještanja javnosti o stanju prava djeteta, povredi tih prava i aktivnostima Institucije na unapređenju situacije u pojedinim oblastima prava djeteta.

Institucija će nastaviti saradnju sa institucijama ombudsmana evropskih zemalja, te će u maju mjesecu biti domaćin ombudsmana za djecu Jugoistočne Evrope.

Redovna godišnja skupština ovih insitucija održaće se u Banjoj Luci u maju 2010. godine, a u jesenjem terminu tematska konferencija za iste učesnike.

ZAKONE ĆEMO USKLADITI SA MEĐUNARODNIM STANDARDIMA,
DJECU ĆEMO NAUĀITI NJIHOVIM PRAVIMA,
ALI TO NEĆE DOPRINIJETI BOLJEM POLOĐAJU DJECE
SVE DOK ODRASLI NE POĀNU DJECU OZBILJNO DA SHVATAJU.